

«Alle snakker om det grønne skiftet»

Men når skal vi ta den normative debatten om vekst?

Masteroppgave av Marte Veimo

Institutt for journalistikk og mediefag/OsloMet

August 2020

Sammendrag

Begrepet *det grønne skiftet* har i løpet av de siste årene preget samfunnsdebatten generelt, og klimadebattene spesielt. Ifølge Retrievers mediedatabase Atekst stod det på trykk i en norsk papiravis for første gang høsten 2013. Allerede året etter var den senere ofte gjentatte frasen «Alle snakker om det grønne skiftet» formulert i et debattinnlegg i en avis. Fram til sommeren 2020 har begrepet stått å lese over 13 600 ganger bare i norske papiraviser.

I denne oppgaven ser jeg på utviklingen av begrepet kvantitativt, før jeg, inspirert av Faircloughs rammeverk for kritisk diskursanalyse, undersøker hvordan det faktisk brukes og forstås i samfunnsdebatten. Jeg redegjør for den sosiokulturelle konteksten debatten foregår i, og finner at begrepets kvantitative trekk følger visse trekk i konteksten. Jeg analyserer meningstekster i *Dagsavisen*, *Nationen*, *Vårt Land*, *Klassekampen*, *Aftenposten*, *VG* og *Dagbladet* over en femårsperiode fra 2013 til 2018, og intervjuer sentrale aktører i tre menings/debatt-redaksjoner. Gjennomgangen av avisene viser at begrepet i stor grad er brukt i menings- og debattsammenheng, og at eksterne innsendere/bidragstgere bruker begrepet i større grad enn redaksjonelle kommentatorer, som i liten grad har ønsket å tydeliggjøre eller definere begrepets innhold.

Jeg identifiserer fem ulike hoveddiskurser av det grønne skiftet, hvorav den ene utkrystalliserer seg for avisa *Nationen*. Selv om begrepet fylles med ulikt innhold, finner jeg at det først og fremst brukes i vekst-positive perspektiv. Det utelukker ikke antydninger til vekst- og systemkritikk, men den grunnleggende debatten om vekst finner jeg ikke i norske dagsaviser.

Abstract

In recent years the term “the green shift” (det grønne skiftet) has characterized the Norwegian public debate in general and debates regarding climate change specifically. According to Retriever’s media-database Atekst it was introduced in a Norwegian newspaper late in 2013. The following year saw the phrase “everyone talks about the green shift” published in a newspaper comment, which would later be repeated frequently.

Up until the summer of 2020 the term has been on paper 13 600 times in Norwegian news.

In this paper I examine the development of the term quantitatively, then, inspired by Faircloughs framework for critical discourse analysis, I examine how the term actually is used and understood in the public debate. I relate the debate to the sociocultural context in which it takes place, and I find that the terms quantitative characteristics follow certain characteristics in this context. I analyse editorial opinions and public comments in the newspapers *Dagsavisen*, *Nationen*, *Vårt Land*, *Klassekampen*, *Aftenposten*, *VG* and *Dagbladet* in the timespan from January 2014 to December 2018. I also do interviews with central players in editorial newsrooms. The survey shows that the term was used extensively in debates and published opinions, and that the term was used more by external contributors than in the editorial opinions content. I find editorial contributors to little extend wanted to define the meaning and scope of the term.

I identify and describe five different main-discourses of “the green shift”, of which the discourse for the newspaper *Nationen* separates itself. Although the term is filled with different content, it is primarily used in growth-positive perspectives. This does not preclude hints of growth and system criticism, but I do not find a basic debate about growth in Norwegian newspapers.

Ved veis ende

retter jeg en stor takk til min veileder Andreas Ytterstad, førsteamanuensis ved Institutt for journalistikk og mediefag ved OsloMet, for, til tross for mine ymse omveier, å stille med tilgjengelighet, tankevekkende innspill og en motiverende entusiasme for prosjektet.

Innhold

Del 1 – Bakgrunn og metode

1. Introduksjon: Hva mener vi med det grønne skiftet?	9
Innledende spørsmål	9
Problemstilling	10
En definisjon	10
Sett i en norsk kontekst	12
En effektiv tolkningsramme	12
Hovedfunn	13
Kimer til vekstkritikk	14
Leseveiledning	15
Oppgavens design og metode:	
Klare rammer om et ullent begrep	17
Utforming av problemstilling	17
Valg av metodisk rammeverk	18
Kvantitativ analyse	19
Utvalg	20
Kvalitativ analyse	21
Intervjuer	21
Identifisering av kilder	22
Forskningmessig verdi	23
Personlig integritet	24

Del 2 – Teoretiske innganger

3. Teoretisk rammeverk: Inspirert av Fairclough	26
Diskurser om diskurs	27
Sammensatt tradisjon	27
Den kritiske diskursanalysen	29
Faircloughs modell	29
Hva er, og hvilken funksjon har, kontekst?	31
Medietekster og ideologisk effekt	33
Innvendinger mot modellen	33
Samfunns- og medievitenskapelig teori	34
4. Mediene i samfunnsdebatten: Aktør og arena	35
Ytringsfrihet i praksis	35
Mediene som både arena for og aktør i debatten	36
Kommentariatets innflytelse	37

5. Begrepets teoretiske spennvidde:	
Hvor kan vi plassere det grønne skiftet?	38
«Degrowth» og transformasjon	38
Velstand uten vekst	39
Nisjeredaksjoner med egen variant av det grønne skiftet	40

Del 3 – Analyse og konklusjoner

6. Begrepets historie: Fra konferansetittel til årets nyord	43
Begrepet tas i bruk i mediene	43
Kåret til årets nyord	44
Retorisk begrep	45
7. Tallenes tale: Utviklingen av begrepet i mediene	46
Det grønne skiftet sett i sammenheng med oljeprisen	47
Meningsstoffet i avisen	48
8. Den norske konteksten: Mellom ny klimalov og nye konsesjoner	51
Den norske omstillingsdebatten	51
Petroleumsnæring i 50 år	52
Større innsikt i klimautfordringene	53
Internasjonale avtaler	55
Nasjonale mål og avtaler	56
Grønne virkemidler	57
Politisk spill om grønt skifte	57
Grønt skifte også i næringslivet	58
Kan karbonbobla sprekke?	58
Det norske paradokset	59
9. Slik snakker vi om det grønne skiftet: Fem hoveddiskurser	61
Oljediskursen	62
Virkemiddeldiskursen	65
Min sak-diskursen	69
«Alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen	72
Vekstkritiske perspektiver	74
Et materialistisk fenomen eller teoretisk konstruksjon?	76
Gis tilbakevirkende kraft	77
10. Bioøkonomi-diskursen i Nationen:	
Endelig skal skogen ut av oljeskyggens dal	79
Det senterpartigrønne skiftet	79
Positiv bieffekt for klima	80
En litt annerledes kontekst	81
11. Det grønne skiftet sett fra redaksjonene: Strategi og tilfeldigheter	84
Hva kommer på?	84

Strategisk viktig stoff	85
Redaksjonelle valg	85
Ubevisst utvikling	86
Det grønne skiftet i Nationen	87
En mer konkret klimadebatt	88
12. Avslutning: Oppsummering og nye perspektiver	91
Vekstkritikken drukner	91
Det grønne skiftets vekst og fall	91
Det grønne skiftet løser kriser	92
Fem hoveddiskurser	93
Ubevisst bruk av begrepet, bevisst holdning til omstilling	93
Det vekstpositive perspektivet dominerer	94
Deskriptive eller normative appeller	95
Likheter med og forskjeller fra bærekraftig utvikling	96
Debatten trenger et vekst-kritisk konsept	97
Innspill til videre forskning	98
Litteraturliste	99
Liste over refererte meningsartikler	102
Vedlegg 1: Eksempel på informasjonsskriv	104
Vedlegg 2: Eksempel på intervjuguide	108

Del 1 – Bakgrunn og metode

1. Introduksjon:

Hva mener vi med det grønne skiftet?

Under valgkampen 2017 ble jeg truffet av en kombinasjon av fascinasjon og irritasjon: «Alle» snakket om det grønne skiftet. Og mange snakket om at alle snakket om det grønne skiftet. Jeg oppfattet det politiske ordskiftet dithen at alle var for et grønt skifte. Men hva denne enigheten bestod i, var langt fra klart.

Innledende spørsmål

Spørsmålene begynte å kverne: Hva mener vi med det grønne skiftet? Har noen definert det? Hvor kommer begrepet fra? Hvorfor snakker «alle» om det nå?

Jeg begynte å undersøke. Brukte Google og Retrievers mediedatabase Atekst. Sendte epost til språkforskere, statsvitere og til statsministerens kontor. Jeg bad om å få utskriften av talen hun holdt da hun åpnet Biokraft sitt nye anlegg på Skogn 2. september 2018.

I lokalavisa¹ leste jeg nemlig i en ingress dagen etter: «Statsminister Erna Solberg sier fabrikken på Skogn representerer et teknologisk gjennombrudd som for alvor tar Norge inn i det grønne skiftet». *Tar Norge inn i det grønne skiftet* er også sakens tittel på forsiden. Men i selve brødteksten dukker ikke begrepet opp igjen. Holdt statsministeren seg til manus, som jeg fikk tilsendt, nevnte hun heller ikke det grønne skiftet. Det hun derimot pratet om, var bioøkonomi, sirkulærøkonomi og lavutslippssamfunnet.

Nye spørsmål dukket opp: Hvordan forholder mediene seg til begrepet? Er det bare et sekkebegrep det er lett å ty til når tema er «klimateknologi og miljø og sånt»?

Og: Er debatten om det grønne skiftet bare et annet ord på den globale omstillingsdebatten, eller finnes særnorske trekk?

Jeg gravde meg ned i meningsartikler om det grønne skiftet i sju riksaviser, og undersøkte hvordan vi snakker om det. Dypt der nede skjønnte jeg at kanskje det mest sentrale dreiepunkt i debatten er om hvorvidt fortsatt økonomisk vekst er mulig og/eller ønskelig i det grønne

¹ Trønder-Avisa 3. september 2018, del 1, s. 1 og 2-3.

skiftet. Nye spørsmål oppstod: Hvorfor kommer akkurat dét spørsmålet bare unntaksvis til overflaten? Er vekstkritikken en elefant som vi lar drukne i den grønne suppa?

Problemstilling

Mine første, umiddelbare spørsmål om et ullent begrep i samfunnsdebatten, har hele tiden vært drivkraften for denne masteroppgaven. Nettopp det at det er et begrep som preger *debatten*, og det faktum at jeg var nysgjerrig på hvordan redaksjonene behandler begrepet, gjorde det naturlig å zoome inn på det publiserte debatt- og meningsstoffet i norske aviser. Spørsmålene mine har blitt systematisert og operasjonalisert gjennom denne todelte problemstillingen:

- 1) Hvordan har utviklingen, kvantitativt sett, vært for begrepet det grønne skiftet i den norske klimadebatten?
- 2) Hvilke hoveddiskurser finner vi for bruken av begrepet det grønne skiftet? Og hvilken grad kan den normative vekst-debatten spores i disse?

Min forståelse av diskurs er inspirert av Fairclough, og derfor ser jeg etter mønstre både i sosiokulturell praksis og i diskursiv praksis, så vel som i tekstene. Spørsmålet som handler om hoveddiskurser, rommer derfor også underspørsmål om hvilke utviklingstrekk vi finner vi konteksten, og om hvordan mediene, som både debattarena og debattaktør, har behandlet begrepet.

Jeg understreker allerede her at jeg har et nokså konstruktivistisk syn på kontekst, og vektlegger i stor grad diskursiv og sosiokulturell praksis. Men det utelukker ikke at jeg også anser de materielle faktorene som viktige. Uten materielle klimaendringer hadde ikke begrepet det grønne skiftet oppstått. Men uten intertekstualitet og kontekst er begrepet av en slik art at det overhodet ikke hadde gitt noen mening.

En definisjon

Et hovedpoeng i denne oppgaven er at det grønne skiftet er et begrep, som kan fylles med ulikt innhold, og som, i motsetning til «bærekraftig utvikling», ikke ble lansert med noen påfølgende definisjon egnet som pugglekse i samfunnsfag. Men opphavsmannen, Anders Bjartnes (jeg kommer tilbake til opprinnelsen til begrepet i kapittel 6), har utarbeidet en

definisjon. I mitt materiale finner jeg den ikke ordrett gjengitt, men i innhold (med vekt på nye muligheter for verdiskaping), har den blitt dominerende for hvordan vi snakker om det grønne skiftet:

Det grønne skiftet er en kontinuerlig, pågående, uavvendelig og ustoppelig prosess, som innebærer reduserte klimautslipp og forbedret ressursproduktivitet i alle samfunnssektorer og samtidig byr på nye muligheter for verdiskaping. (Bjartnes, 2015a, s. 23)

Definisjonen er beskrivende, og ikke normativt formulert. Den forteller at det grønne skiftet er noe som skjer, og har ingen moralske avveininger som sier noe om hva som bør skje, eller noe om hva vi bør gjøre. Definisjonen har heller ikke noe subjekt, og åpner dermed opp for ulike subjekter og ulike diskurser. Derfor er det både utfordrende og interessant å spore det grønne skiftets ulike hoveddiskurser.

Utover Bjartnes' definisjon har begrepet i liten grad blitt definert. Og det har i seg selv sjelden blitt diskutert. Ett unntak, som jeg kommer nærmere innpå i kapittel 9, er nasjonalbibliotekar og samfunnsdebattant Aslak Sira Myhre, som i en kronikk i Dagsavisen 18. september 2015 problematiserer begrepets deskriptive forståelse av at det er et faktisk fenomen:

Det siste året har endetidsretorikken tatt en ny runde. «Det grønne skiftet», aktualisert av krisa i oljesektoren og Miljøpartiet de Grønnes plutselige gjennombrudd i norsk politikk, snakkes om som om det er noe som finner sted og ikke en teoretisk konstruksjon. (Myhre, 2015)

Bjartnes (2015b) svarer at det er virkelighetsfornektelse å ikke se at en slik endring allerede er i gang.

Denne teoretiske diskusjonen er altså unntaket. I hovedsak er mine analyser i tråd med en tidligere masteroppgave der oljebransjens bruk av begrepet blir undersøkt. Også der kommer det fram at det er svært få aktører som uttaler seg eksplisitt om det grønne skiftet, og at i de tilfeller begrepet blir brukt, er det svært løst definert (Sigurjonsdottir, 2018, s. 30).

Selv opphavsmannen, da Ytterstad og jeg intervjuet ham i forbindelse med mitt masteremne som vitenskapelig assistent og prosjektet *Motivasjon mellom journalistikk og klimaetikk* våren 2018, gav uttrykk for at han ikke var så opptatt av hva som spesifikt blir lagt i begrepet, eller hvilket innhold det gis, når det brukes (Veimo, 2018, s. 15). Men en tanke å ha i

bakhodet gjennom denne oppgaven er at det *kan* også være at denne deskriptive definisjonen med et stort tolkningsrom var mer gjennomtenkt og strategisk enn det gis uttrykk for. For som jeg kommer tilbake til i avslutningen, fungerer deskriptiv moral bedre på oss mennesker enn normativ moral (se Gunster 2017).

Sett i en norsk kontekst

Begrepet har allerede i noen grad vært under lupen, ikke minst gjelder det i noen masteroppgaver i løpet av de siste årene. Ribu (2017) har undersøkt norske riks- og regionaviser, med mål om å gi et innblikk i hvordan mediene oppfyller sin egen funksjon i omtalen av det grønne skiftet (s. IV). Hennes utgangspunkt er at det grønne skiftet, som hun definerer som «en overgang fra fossil energi til fornybar energi», stadig får mer oppmerksomhet i norske medier og at dette skyldes fall i oljeprisen og store endringer i norsk økonomi de senere årene. Allerede nevnte Sigurjonsdottir (2018) plasserer det grønne skiftet i en global prosess: «Omstillingsprosessen mot lavere klimautslipp i Norge så vel som på verdensbasis, er blitt kalt det grønne skiftet» (s.1).

I min oppgave søker jeg i ytterligere grad å undersøke selve begrepet. Dette gjør jeg ved å ikke studere bare tekstene begrepene brukes i, men også gjennom å få innsikt i diskursiv praksis i noen meningsredaksjoner, og ikke minst gjennom å plassere begrepet i en mer lokal kontekst. For denne oppgaven vil vise at vi tydelig kan plassere det grønne skiftet i en norsk, særegen kontekst, som ikke minst er preget av det såkalte «norske paradokset»: Våre politiske målsettinger om å være i verdenstoppen i de to ulike grenene petroleumsproduksjon og kutt i klimagassutslipp til samme tid.

Det er disse norske særtrekkene, som etter min mening, gjør en næranalyse av begrepet det grønne skiftet interessant. Mitt mål er ikke å identifisere én fasit eller definisjon, men å kartlegge de ulike representasjonene av virkeligheten som er de dominerende i meningsutvekslingen.

En effektiv tolkningsramme

For hensikten med å skrive meningsinnhold i avisene, enten det er fra ekstern eller redaksjonell penn, er å påvirke. Og i så måte er valg av ord og begreper avgjørende. «Dersom

du klarer å lansere en metafor eller tolkningsramme som fester seg i den offentlige debatten, er halve jobben gjort», skriver Raknes og Solhjell i *Jakta på makta – 12 råd for effektiv påvirkning*. De viser til nettopp Bjartnes og begrepet det grønne skiftet som et godt eksempel på noen som har lyktes med dette (2018, s. 86).

Tolkningsrammer beskrives i litteraturen gjerne som noe som benyttes for å gjøre isolerte hendelser begripelige. Vi bruker tolkningsrammer for at det vi opplever og deltar i skal ha mening. I så måte har begrepet det grønne skiftet vært en suksess. Det setter ord på en felles forståelse for at «noe må gjøres».

Begrepet det grønne skiftet passer som hånd i hanske til Entmans (1993) definisjon av tolkningsrammer, men bare fram til siste «finger» – som spriker i alle retninger: Tolkningsrammen identifiserer problemet (klimaendringer), den peker på årsak (menneskelig aktivitet), moralske vurderinger gjøres (vi må ta hensyn til kloden og kommende generasjoner) – mens løsningene, eller strategiene, som foreslås er sprikende. Og når disse strategiene støter sammen konstrueres ulike diskurser, som altså er en måte å representere på, som kan knyttes til ulike posisjoner eller perspektiver ulike aktører har. (Neumann, referert i Jensen, Jensen, & Skedsmo 2018, 22–23).

En annen måte å si det på; det grønne skiftet fungerer utmerket som en kasse å legge alle verktøyene oppi. Lokalavisas oppsummering av statsministerens åpningstale ved Biogass-anlegget i Skogn, er bare ett eksempel på det.

Hovedfunn

Det grønne skiftet ble et sentralt begrep i samfunnsdebatten i årene 2015 og 2016. Fra februar 2017 faller bruken av begrepet markant. En hypotese jeg hadde da jeg gikk inn i dette prosjektet var derfor at begrepet, om det ikke var på vei helt ut av vokabularet vårt, i alle fall var kraftig redusert. I ettertid ser jeg at begrepet har slått kraftig tilbake. Ifølge tall fra Atekst var det i 2019, med nesten 3400 treff på norsk papir, helt tilbake på 2016-nivå.

Begrepet har altså sine opp og ned-turer. De store bølgetoppene følger mønstre i kontekst: Når oljeprisen går ned, går bruken av begrepet opp. Men, som jeg kommer tilbake til, ser vi også at mindre og isolerte hendelser kan påvirke i hvor stor grad begrepet brukes.

For å nærme meg spørsmålene i problemstillingen undersøker jeg hvordan begrepet har blitt brukt i meningsinnholdet i sju aviser. Med meningsinnhold mener jeg både lederartikler og kommentarer skrevet av redaksjonenes egne medarbeidere, samt eksternt/innsendt materiale (som debattinnlegg, kronikker, gjestespaltister o.l.).

Rent intuitivt i begrepet så ligger at vi snakker om en endring, men hva slags endring, hvilke virkemidler vi skal bruke og hva vi skal endre til, finner jeg altså veldig forskjellig. Holder det å endre teknologien, eller må vi også endre etikken? I dette materialet identifiserer jeg fem hoved-diskurser, som jeg kaller olje-diskursen, virkemiddel-diskursen, min sak-diskursen, «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen og bioøkonomi-diskursen.

Blant disse skiller bioøkonomi-diskursen seg ut, på det vis at den er særdeles framtrædende i Nationens spalter, hvor det er en tydelig holdning til at det grønne skiftet er et skifte til et samfunn og en økonomi der primærnæringene og særlig skogbruket spiller en hovedrolle. Mens i oljediskursen argumenteres det, på den ene siden, for at fortsatt norsk petroleumsproduksjon er det som er nøkkelen til det grønne skiftet, slik VG gjør på lederplass i januar 2017: «Norges muligheter for å lykkes med et grønt skifte går hånd-i-hånd med norsk olje og gass. Det som er bra for energisektoren, er bra for et grønnere Norge» (VG, 2017). På den andre siden av denne samme diskursen finner vi debattanter som etterlyser en plan for en avvikling petroleumsnæringen.

Kimer til vekstkritikk

Disse sistnevnte stemmene lot seg blant annet høre da regjeringen åpnet for letevirksomhet i Barentshavet i 2016. Et eksempel, som jeg kommer tilbake til, er Beate Sjøfjells innlegg i Dagsavisen med tittelen *Det grønne skiftet avlyst*, hvor hun kritiserer regjeringen for å fortsette å styre Norge på «tut og kjør»-sporet: «Det vi trenger er en fullstendig omlegging av Norge til et bærekraftig nullutslippssamfunn. En langsiktig plan for avvikling av petroleumsindustrien ville være et første skritt» (Sjøfjell, 2016). Dette tjener ikke bare som eksempel på et tydelig standpunkt om at oljevirksomheten er problemet, men også på systemkritikken som finnes i materialet.

Hvis vi ser på den akademiske debatten om omstilling, finnes det tydelige teoretiske posisjoner som løfter den normative vekstdebatten. For eksempel er begrepet «degrowth» etablert i internasjonale akademiske kretser. Men en uttalt vekstkritikk, der økonomisk vekst

pekes på som roten til alle klimaproblemer, kommer, i mitt materiale, i liten grad til overflaten. I stor grad er det først når jeg leser med et akademisk blikk på jakt etter den, at jeg finner den.

Jeg supplerer tekstanalysen med intervjuer av ett sentralt redaksjonsmedlem i debatt/meningsavdelingen i henholdsvis Nationen, Aftenposten og Dagbladet. På redaksjonell meningsplass er det grønne skiftet som begrep sjeldent blitt ordentlig diskutert, og intervjuene jeg gjorde bygger under en hypotese om at redaksjonene ikke har hatt et bevisst forhold til begrepet, hva de legger i det og hvordan de bruker det. De peker på at debatten i løpet av de siste årene har blitt mer konkret, og stiller spørsmål ved om begrepet lenger har noen verdi.

I hvilken grad det grønne skiftet har hatt, har, og kommer til å ha verdi, håper jeg at jeg får med meg leseren til å gjøre seg tanker om underveis. Jeg stiller spørsmålet i avslutningen, når jeg drar noen paralleller til begrepet bærekraftig utvikling, som jo til tross for å ha levd et utsvevende og kritisert liv gjennom tre tiår stadig holder seg aktuelt.

Leseveiledning

Denne oppgaven består av tre hoveddeler. I denne første delen, *Bakgrunn og metode*, vil jeg videre forklare hvordan jeg i praksis har jobbet for å finne svar på problemstillingene mine.

I del 2, *Teoretiske innganger*, starter jeg med å gjøre rede for tradisjonen for kritisk diskursanalyse, med et nærmere blikk på inspirasjonen jeg har hentet fra Fairclough. Jeg forklarer hva denne modellen handler om, hvilke styrker og svakheter den har, og hvordan jeg velger å forholde meg til den.

For å legge det kritiske aspektet til en diskursanalyse er jeg, som allerede nevnt, ikke bare interessert i tekstene jeg studerer, men også hvilke forhold de er produsert i – både i en bredere kontekst (jamfør det Fairclough kaller sosiokulturell praksis), og i en smalere (jamfør diskursiv praksis), som i dette tilfellet handler om debattredaksjoner som bruker, og ikke bruker, begrepet det grønne skiftet i sine spalter. Derfor bruker jeg noen sider på å drøfte hva vi fra før vet om mediene som både debattarena og -aktør, før jeg kort gjør rede for «den store omstillingsdebatten» i et teoretisk perspektiv, for å senere kunne søke å plassere vår egen debatt om det grønne skiftet der.

I del 3, *Analyse og konklusjoner*, forteller jeg om hvordan begrepet ble til og etablerte seg i den norske samfunnsdebatten, før jeg beveger meg over til å gjøre rede for omgivelsene debatten om det grønne skiftet foregår i. Alle disse trådene, mener jeg, har en viktig funksjon i det sammenvevde bakteppet for hvordan vi bruker begrepet og snakker om det grønne skiftet på, som jeg kommer til i kapittel 9. Her diskuterer jeg også hvilke ansporinger jeg ser til en vekstdebatt. Siden jeg avdekker nærmest en egen diskurs i avisa Nationen, vier jeg et eget kapittel til å redegjøre for denne.

I kapittel 11 legger jeg intervjuene jeg har gjort med representanter for noen av redaksjonene til grunn, for å få innsyn i hvordan de har behandlet, og hvordan de forholder seg til, begrepet det grønne skiftet.

Avslutningsvis samler jeg trådene ved å oppsummere hovedfunn og å diskutere hvilken funksjon og hvilken verdi begrepet har – og ikke har.

2. Oppgavens design og metode:

Klare rammer om et ullent begrep

I det følgende vil jeg forklare hvordan jeg har jobbet for å undersøke spørsmålene i problemstillingen, hvilke metodiske og forskningsetiske vurderinger jeg har gjort underveis, og hvorfor jeg har tatt de valgene jeg har gjort. Et innblikk i prosessen kan være nyttig for videre lesing, samtidig som leseren kan vurdere hvorvidt datainnsamling og behandling av disse borger for et valid og reliabelt resultat av prosjektet.

Kritisk diskursanalyse krever at teori og metode emulgerer. Emulgatoren som avgjør om prosjektet lykkes, er ene og alene forskerens håndverk. Underveis i dette kapittelet forsøker jeg derfor også å vise hvordan jeg benytter meg av diskurs-rammeverket, gjennom å ganske konkret beskrive hvordan jeg i praksis har gått fram. De teoretiske aspektene ved kritisk diskursanalyse, som ligger til grunn for mine metodiske valg, diskuterer jeg nærmere i neste kapittel.

Utforming av problemstilling

I dette prosjektet har spørsmålene mine, operasjonalisert gjennom problemstillingen, vært drivkraften. Hensikten har altså vært å lage et forskningsdesign best egnet til å finne valide svar på spørsmålene mine (og ikke å skape en problemstilling og et prosjekt tilpasset en viss metode).

Jeg har forsøkt å komme fram til et forskningsspørsmål som bevarer kjernen i det jeg ønsker å finne ut av, som det kan være mulig å besvare ut ifra tilgjengelig empiri og ved metoder jeg behersker, og som i tillegg er passe omfattende for en masteroppgave.

Mitt første forskningsspørsmål er av kvantitativ art, og det neste spørsmålet krever en kvalitativ beskrivende analyse, som gjør at jeg til slutt kan samle noen tråder for å forklare bruksmønsteret av begrepet det grønne skiftet: 1) Hvordan har utviklingen, kvantitativt sett, vært for begrepet det grønne skiftet i den norske klimadebatten? 2) Hvilke hoveddiskurser finner vi for bruken av begrepet det grønne skiftet? Og i hvilken grad kan den normative vekst-debatten spores i disse?

Valg av teoretisk- metodisk rammeverk

Jeg vurderte, og kunne valgt, flere mulige innfallsvinkler når det gjelder teoretisk og metodisk rammeverk. Men siden det jeg ville undersøke er et forholdsvis nytt begrep, som det ikke finnes mye forskning på fra før, mente jeg – og mener jeg fremdeles ved prosjektets slutt – at en bred tilnærming er mest hensiktsmessig. Jeg ønsket altså å se «det store bildet», likevel plassert i en tydelig ramme.

I et større perspektiv er dette prosjektet gjennomført som et empirisk casestudie. Jeg startet med å identifisere og ta en liten del av virkeligheten (Kvale & Brinkmann, 2015), altså å kartlegge bruken av begrepet «det grønne skiftet» i samfunnsdebatten i den første femårsperioden etter at det ble etablert. Kjerneanalysen min går i dybden på et begrenset antall enheter (sju aviser). Dette er gjerne en foretrukket strategi når «hvordan»-spørsmål blir stilt, slik jeg gjør når jeg spør om hvordan vi bruker begrepet og hvordan vi snakker om det grønne skiftet, og når studien handler om et samtidfenomen i en virkelighets-kontekst (Yin, 2003, s. 4).

Den todelte problemstillingen jeg søker svar på, med en statistisk generaliserende og en analytisk beskrivende del, bereder grunnen for en metodetriangulering bestående av innledende kvantitativ undersøkelse etterfulgt av større en kvalitativ analyse, som igjen består av både tekstanalyse og intervjuer. Sosiologen Grønmo er blant de som peker på at en kombinasjon av kvantitative og kvalitative data kan være nyttig, og viser blant annet til tilfeller, lik dette prosjektet, der en innledende kvantitativ kartlegging kan brukes for å finne best mulig utgangspunkt for en mer dyptpløyende kvalitativ undersøkelse (Grønmo 2004, gjengitt i Østbye, Helland, Knapskog, Larsen & Moe, 2013, s. 272).

Kjerneanalysen av materialet har jeg valgt å utføre som en kritisk diskursanalyse, med hovedinspirasjon fra Fairclough og hans rammeverk som bygger på en forståelse av at tekster får sin endelige form avhengig av både samfunnskonteksten og andre ytre faktorer, som ulike forhold i redaksjonene. Derfor har jeg valgt å prioritere et kapittel til å samle hovedtrådene fra litteratur som beskriver klimadebatten i Norge, samt klimahendelser både lokalt og globalt de siste årene, for å kunne redegjøre for trekk ved konteksten den norske klimadebatten utspiller seg i.

I tillegg har jeg intervjuet noen aktører som har direkte innflytelse over når og hvordan begrepet det grønne skiftet blir brukt (og ikke brukt) på meningsplass i våre aviser.

Kvantitativ analyse

Målet med den innledende kvantitative analysen, har vært å få en oversikt over omfanget av begrepet det grønne skiftet, og å kartlegge tendenser i utviklingen av bruken av det i den norske, offentlige samtalen. Det har jeg gjort ved et enkelt søk i Retrievers mediedatabase Atekst, med søkestreng «det grønne skiftet». Mål for søket har vært norske papiraviser, om ikke annet er angitt i tilknytning til den enkelte tabell.

Resultatene herfra gav meg nye interessante, spørsmål til de videre undersøkelsene. Som «Hvorfor fikk bruken av begrepet en brå knekk etter januar 2017?»

Jeg har også utført en rekke søk på «det grønne skiftet» pluss for eksempel partinavn, organisasjoner og hendelser i konteksten, for både å finne forklaring på, og å avkrefte tilsynelatende, mønstre. På denne måten fant jeg for eksempel ut at det grønne skiftet ble diskutert i så stor utstrekning i sammenheng med NHOs årskonferanse i januar 2017, at det antakelig er en rammehendelse verdt å merke seg. Og at da det grønne skiftet ble omtalt i desember i 2015, var det i større grad i sammenheng med at det ble kåret til årets nyord, og mindre i sammenheng med den da nylige inngåtte og mye omtalte Parisavtalen, som kunne vært et trekk ved konteksten som spilte inn. Likeledes har jeg kunnet luke ut hendelser som utmerker seg som topper i statistikken, men som neppe er av stor betydning for den offentlige samtalen om det grønne skiftet. Som når for eksempel en ungdomsorganisasjon har sendt et leserbrev som inkluderer begrepet til en rekke av landets lokalaviser på samme tid.

Målet med den kvantitative analysen har altså ikke vært å finne tall å sette to streker under, men å avdekke tendenser i bruken. Til dette er Retrievers mediedatabase et velegnet verktøy, som gjør jobben enkel, men gjengivelsen blir godt mulig ikke hundre prosent nøyaktig.

En undersøkelse fra noen år tilbake (2005) viste for eksempel at hvilke artikler som faktisk står i avisene, og hvilke som kommer opp som treff i Atekst, ikke nødvendigvis samsvarer helt (Østbye et al., 2013, s. 50). Jeg har også erfart at likt utførte søk, kan gi resultater med små variasjoner. At ikke alle medier tilgjengeliggjør sitt arkiv for Retriever, er selvfølgelig også en faktor som i ukjent grad påvirker statistikken jeg gjengir.

Utvalg

Jeg valgte å avgrense utvalget for hovedanalysen til sju aviser og meningsstoffet i disse, i perioden fra januar 2014 til og med desember 2018. Valget falt på de fire meningsbærende avisene Nationen, Vårt Land, Klassekampen og Dagsavisen, samt de tre største avisene Aftenposten, VG og Dagbladet. Jeg skulle gjerne også hatt med Dagens Næringsliv i denne analysen, men siden avisa ikke inngår i Retrievers database Atekst, måtte det utgå.

For å identifisere de aktuelle artiklene brukte jeg igjen Atekst, gjorde søk etter begrepet «det grønne skiftet» i hver enkelt av disse publikasjonene i den aktuelle femårsperioden. Siden Atekst ikke har funksjon for å skille kategorier fra hverandre, plukket jeg ut meningsartiklene manuelt. Her er det altså en mulighet for at jeg har oversett en eller flere artikler, som burde vært med i utvalget.

Andre forhold som gjør at de konkrete tallene må sees som omtrentlige, er at noen innlegg er trykket i flere aviser (jeg har i disse tilfellene talt dem som ett innlegg, mens de i Atekst blir telt flere ganger), i andre tilfeller har jeg oppdaget at det nøyaktig samme innlegget (antakeligvis utilsiktet) har blitt publisert av samme avis to ganger.

I neste omgang har jeg altså sortert redaksjonelt og eksternt meningsstoff i de enkelte avisene: Lederartikler og kommentarer for seg, meningsinnlegg skrevet av andre for seg.² Dette er i aller største grad uproblematisk å skille fra hverandre. Unntakene gjelder i de tilfellene (tre, som jeg har kunnet telle) der kommentatorer har gått av med pensjon i løpet av den aktuelle perioden, men ikke sluttet å kommentere. Her erfarer jeg til dels tvetydig merking av hvorvidt vedkommende skriver som redaksjonell medarbeider eller som utenforstående spaltist.

Mitt andre utvalg består av tre representanter som øver direkte innflytelse over meningsstoffet i avisene, som jeg har intervjuet. Jeg skulle selvfølgelig gjerne ha intervjuet flere, men med tanke på oppgavens omfang og intervjuenes formål som supplement til tekstanalysen, falt valget på tre stykker.

Jeg ønsket å intervju en representant for Nationen, siden min tekstanalyse viser at begrepet det grønne skiftet brukes på en litt annen måte i spaltene her enn i andre aviser. Gjennom tekstanalysen erfarte jeg at Dagbladets kommentariat, med politisk redaktør i spissen, var

² For ordens skyld: Både kommentarer og kronikker er personlige meningsinnlegg. *Kommentar* brukes om de som er forfattet av en redaksjonell medarbeider, *kronikk* om tilsvarende ført i pennen av andre.

blant de med tydelige og konsistente meninger om hvordan klimakrisen bør håndteres, og dessuten har de forholdsvis aktivt brukt begrepet det grønne skiftet. Det tredje intervjuobjektet, Aftenpostens debattredaktør, mente jeg kunne bidra med innsikt i både prosessene rundt utforming og publisering av eksternt meningsinnhold på Aftenpostens plattformer, samtidig som han med sin innflytelse her er med på å røkte den offentlige debatten i Norge. Alle intervjuobjekter sa seg villige til å stille opp etter min første henvendelse over e-post.

Kvalitativ analyse

Etter sorteringen av meningsinnholdet i avisene, som beskrevet overfor, hadde jeg flere muligheter: Jeg kunne gått enda mer systematisk til verks og finlese et tilfeldig utvalg blant disse. Men igjen: Siden min hensikt har vært å gå litt bredt ut, har jeg, i to omganger, gått igjennom innlegg hvor begrepet det grønne skiftet dukker opp. Først for å danne meg et bilde av tendenser, og dernest for å identifisere hoveddiskursene.

Etter første gjennomgang vurderte jeg, og konkluderte med, at materialet var vel omfattende og for sprikende i tematisering og budskap til at det var hensiktsmessig å lage en kodebok for å systematisk kategorisere hvert innlegg. Min interesse har vært hvilke ulike diskurser som utmerker seg i den store debatten, ikke hvordan de kvantitativt står seg mot hverandre. En nærmere kvantitativ analyse hadde selvfølgelig kunnet være vel så egnet til å avgjøre dette, men til det mener jeg at utvalget mitt er for snevert å basere seg på.

Intervjuer

Som et supplement, og i noen tilfeller et korrektiv, til innsikten jeg sitter igjen med i etterkant av tekstanalysen, intervjuet jeg altså tre redaksjonsmedlemmer i debatt/meningsavdelingen i Nationen, Aftenposten og Dagbladet. Disse tre representerer på flere måter ulike redaksjonelle produkter, ulike redaksjoner, og de har ulikt ansvar, men alle tre er inne i mening- og/eller debattstoffet i sin respektive avis. Hovedformålet har vært å få en forståelse av hvordan redaksjoner forholder seg til og behandler begrepet det grønne skiftet.

I forkant av intervjuene utarbeidet jeg en semistrukturert intervjuguide. I første del ville jeg i korthet få et innblikk i vedkommende sin rolle/ansvarsområde for meningsstoffet i avisa.

Deretter fulgte spørsmål om hvordan redaksjonen mener at klimaspørsmålet kan løses og hvorvidt de har etablert en felles forståelse for dette i arbeidet med meningsstoffet de selv produserer, før jeg gikk inn på begrepet det grønne skiftet og stilte åpne spørsmål om hva de selv legger i begrepet, og om hvorvidt de kan huske at de har diskutert og eventuelt definert begrepet i redaksjonen.

Kvale og Brinkmann definerer forskningsintervjuet som en kunnskapsproduksjonprosess, der intervjueren og den intervjuede produserer kunnskap sammen (2015, 36). Jeg erfarte at intervjuene jeg gjennomførte utviklet seg nettopp slik. Utover i praten viste jeg til mine funn, både kvantitative og kvalitative, generelt og for den respektive redaksjon, og jeg oppfattet at mye av dette var ny (og slik jeg tolket det, også interessant) kunnskap for intervjuobjektene.

Intervjuene førte til at noen mulige slutninger fra tekstanalysen ble bygget opp under, andre tvert imot. Til slutt bad jeg intervjuobjektene om deres umiddelbare tanker om hvorfor begrepet det grønne skiftet (på det tidspunktet) tapte mye terreng.

Intervjuene ble utført i de respektive redaksjonslokaler. Både for eget arbeids del, og ikke minst med hensyn til allerede travle intervjuobjekter, vektla jeg noen få, konkrete tema jeg ville belyse og gjennomførte intervjuene så effektivt som mulig, uten at det gikk ut over kvaliteten og dybden på samtalen. Jeg bad intervjuobjektene i forkant om å holde av opp mot en time, men avsluttet alle intervjuene i løpet av 40-45 minutter. Alle intervjuer ble tatt opp ved hjelp av telefonen og datamaskinens opptaksfunksjon, og transkribert i etterkant.

Identifisering av kilder

Prosjektet er meldt inn til, og godkjent av, DNS (også forsinkelsen i opprinnelig progresjonsplan, jamfør vedlegg 1). I den forbindelse har jeg redegjort for at det i dette prosjektet, med begrunnelse i offentlighetens interesse, er aktuelt å identifisere kilder i begge mine utvalg, altså 1) forfattere av meningsinnlegg og 2) intervjuobjekter.

Jeg argumenterte med at dette prosjektet undersøker et sentralt begrep i den offentlige samfunnsdebatten de siste årene, og at det ville være mindre mening i å gjennomføre denne undersøkelsen uten å kunne vise til hvem som i offentlighet mente hva når.

Jeg søkte dermed om å identifisere (uten å innhente samtykke fra) de kildene i artikkel-materialet som i kraft av sine roller uansett er lett identifiserbare, med begrunnelse i at de

allerede under full identifikasjon har søkt samfunnets oppmerksomhet med de aktuelle kommentarene/kronikkene/debattinnleggene.

Andre innlegg som jeg synes har vært av interesse å vise til, men som er skrevet av mer eller mindre ukjente debattanter, har jeg i egen tekst anonymisert, helt eller delvis, ved for eksempel å ikke oppgi direkte identifiserbar rolle, men heller tilhørighet, som for eksempel organisasjon. Denne kategoriseringen av «offentlig nok/ikke offentlig nok til å identifiseres» er skjønnsmessig utført av meg selv. I de tilfellene jeg har vært usikker, har jeg ikke identifisert.

Intervjuobjektene ble forelagt informasjon om prosjektet og samtykkeskjema ved første henvendelse, og i starten av intervjuene forsikret jeg meg også muntlig om at de var innforstått og fortrolig med at jeg ønsket å identifisere dem i rapporten.

For ordens skyld: I de tilfellene jeg identifiserer artikkelforfattere eller intervjuobjekter med navn og/eller tittel/rolle, oppgir jeg det som gjaldt på tidspunktet for publisering av den aktuelle artikkelen eller intervju. Dette sammenfaller ikke nødvendigvis med personalia på publiseringstidspunkt for denne oppgaven.

Forskningsmessig verdi

For å avgjøre om prosjektet er godt gjennomført og dermed har forskningsmessig verdi, bør følgende tre aspekter tas i betraktning: Validitet, reliabilitet og generalisering (Østbye et al., 2013, s. 124). Et valid prosjekt gir, gjennom design og operasjonaliseringer, relevant innsikt i problemstillingen.

I samfunnsvitenskapene dreier det seg i vid forstand om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke, skriver Kvale og Brinkmann (2015, s. 276). De legger vekt på å vurdere validitet som håndverksmessig kvalitet; det handler altså ikke bare om metode, men også om forskeren som person, dennes moralske integritet og det de kaller praktisk klokskap (s. 277).

Reliabilitet dreier seg om hvorvidt behandlingen av data er nøyaktig og pålitelig. Altså om andre forskere, på et annet tidspunkt, ville komme fram til samme resultat. Stor grad av reliabilitet og validitet i forskningsprosjektet anses som forutsetninger for at resultatene kan generaliseres, altså at funnene kan gjøres allmenngyldige (Østbye et al., 2013, s. 124).

Med tanke på mitt prosjekt, vil jeg understreke, som Østbye et al. gjør, at:

Når vi bruker kvalitative metoder, er hensikten ofte ikke bare å fastslå i hvilken grad en problemstilling og et funn er representativt og generaliserbart. Hensikten kan også være å oppnå forståelse av dynamikken som finnes i konteksten som studeres, og at disse dynamikkene i neste omgang kan generaliseres dersom det er grunnlag for det. (Østbye et al., 2013, s. 124).

Kvalitativ forskning kan, i motsetning til kvantitativ, ikke generaliseres statistisk, men vi kan generalisere i form av hypoteser og teorier. På grunnlag av dokumenterte, empiriske funn, som data eller utsagn gitt i intervju, trekker vi slutninger som bidrar til en mer helhetlig forståelse av fenomener som ikke kan observeres direkte (Østbye et al., 2013, s. 231). Slik jeg altså etterstreber å gjøre gjennom å undersøke hvordan begrepet det grønne skiftet har blitt brukt i samfunnsdebatten, hvorfor det har hatt den utviklingen det har hatt, og som jeg gjør helt til sist; å forsøke å se hvilken funksjon det har hatt og fremdeles har. Denne dynamikken som jeg kartlegger håper jeg vil være interessant også når klimadebatten undersøkes fra andre innfallsvinkler.

Personlig integritet

For ordens skyld er det på sin plass å til slutt i dette kapittelet å redegjøre for mine personlige interesser eller bindinger til tema og kilder som er med i studien. Jeg har i mange år jobbet som journalist, men i liten grad med klima eller andre tema som direkte kan knyttes til denne oppgavens tema. Jeg har aldri hatt noen direkte tilknytning til avisene som jeg undersøker i denne studien, foruten gjennom nyhetsbyrå eller stoffutvekslingsavtaler.

Jeg gjør oppmerksom på at jeg tilhørte samme kull på journalistikk-studiet på Høgskolen i Oslo og Akershus som mitt intervjuobjekt i Dagbladet.

Del 2 – Teoretiske innganger

3. Teoretisk rammeverk:

Inspirert av Fairclough

Lingvister har siden 1980-tallet i økende grad interessert seg for mediens tekster, og diskursanalyse har blitt etablert som en sentral tilnærming i medievitenskapen. Å undersøke hva en bestemt tekst egentlig betyr, og hvordan betydning skapes gjennom virkemidler og organisering, står sentralt i kvalitativ tekstanalyse, og krever kunnskap ikke bare om teksten i seg selv, men også om samfunnsmessige forhold (Østbye et al., 2013).

At det er en forbindelse mellom valg av ord og hvordan de settes sammen – og makt – er en hypotese som først og fremst kjennetegner den kritiske diskursanalysen (Critical Discourse Analysis, gjerne forkortet CDA). Gjennom å kombinere analyseverktøy fra lingvistikken og teoretiske perspektiver fra samfunnsvitenskapene, kan man søke å avdekke hvordan språk fungerer ideologisk og bidrar til å opprettholde maktforhold i samfunnet (Skrede, 2017, s. 11).

I denne oppgavens tilfelle handler det altså om å spørre om hvordan vi prater om det grønne skiftet. Hva ligger bak argumentene? I hvilke kontekster er de produsert? Hvordan lar meningstekster om det grønne skifte seg påvirke av sosiokulturelle forhold? Er det et helt tomt begrep? Eller har det (hatt) noen ideologisk kraft? I så fall, på hvilken måte?

I denne oppgaven har jeg, i lys av den kritiske diskursanalysen, studert et utvalg meningstekster i et utvalg aviser. Målet er ikke først og fremst å finne ut av hva de enkelte forfatterne av meningsinnlegg sier og mener om det grønne skiftet, men å se hvilke mønstre det er i utsagnene, for å kunne beskrive de mest fremtredende framstillingene av virkeligheten.

For utgangspunktet for kritisk diskursanalyse er at man aldri når virkeligheten uten å gå gjennom diskursene, og derfor er det de i seg selv som bør analyseres (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 31). Denne forskningstradisjonen er en mye anvendt «pakkelsning» som består av både et teoretisk og metodisk rammeverk. Jeg vil i det følgende først og fremst diskutere det teoretiske perspektivet, men siden CDA kombinerer teori og metode, vil det naturlig være noen gråsoner imellom hva som defineres som teoretisk og metodisk tilnærming.

Diskurser om diskurs

Da de ofte refererte forfatterne på feltet, Jørgensen og Phillips, gav ut *Diskursanalyse som teori og metode* tilbake i 1999, startet de første kapittel med å slå fast at diskursbegrepet er på mote, og at det brukes i vitenskapelige tekster og debatter ofte uten noen nærmere definisjon av begrepets innhold (s. 9).

Diskursbegrepet kan altså være verdt en diskursanalyse i seg selv. Men alle som befatter seg med det, har en felles forståelse av diskurs som en måte å snakke om og forstå (deler av) verden på. Jørgensen og Phillips oppsummerer: «For at verden skal gi oss mening, må vi se den gjennom en diskurs» (1999, s. 9).³

Også Fairclough mener at diskurs er et vanskelig konsept, først og fremst fordi det er så mange konkurrerende og overlappende definisjoner som har blitt formulert av ulike teoretiske og disiplinære standpunkt (Fairclough, 1992, s. 3). Jørgensen og Phillips identifiserer at også Fairclough bruker diskursbegrepet på to forskjellige måter. Han definerer det på mer abstrakt vis som «språkbruk som sosial praksis», og også som et egennavn; «en måte å snakke på, som gir betydning til opplevelser ut fra et bestemt perspektiv, altså én bestemt diskurs, som kan skilles fra andre diskurser» (1999, s.79).

Joar Skrede, som i 2017 gav ut en bok som tar for seg de senere års utvikling innen kritisk diskursanalyse, lener seg til Fairclough og oppsummerer diskurs som en måte å representere på, som kan knyttes til ulike posisjoner eller perspektiver ulike aktører har:

Diskurser er ikke en avspeiling av verden slik den er, eller slik den er tatt for å være, diskurser er også forestillinger som representerer mulige verdener som er forskjellige fra den faktiske verden – og dermed kan de være delaktige i å dreie samfunnet i visse retninger. (Skrede, 2017, s. 35)

Sammensatt tradisjon

Forskere tegner altså kart over verden av diskursstudier som til en viss grad er ulike, med ulike teoretiske, metodiske og analytiske perspektiv (Schrøder, 2012, s. 113–114). Jørgensen og Phillips er blant dem som har gått mest systematisk til verks for å få en viss oversikt over den sammensatte tradisjonen. De identifiserer tre ulike måter å tilnærme seg diskursanalyse,

³ Alle oversettelser er mine.

som alle har som utgangspunkt at vår måte å snakke på ikke speiler vår omverden, våre identiteter og sosiale relasjoner nøytralt, men har en aktiv rolle i å skape og forandre dem (1999, s. 15-17).

Den ene er *diskursteori*, som har utgangspunkt i poststrukturalismens poenger om at diskurs strukturerer den sosiale verdens betydning, og at betydning aldri kan fastslåes på grunn av språkets grunnleggende ustabilitet. Diskurser endrer seg derfor i kontakt med andre diskurser, og de kjemper hele tiden mot hverandre for å oppnå hegemoni – altså å fastlåse språkets betydninger på deres måte.

Den andre tilnæringsmåten kaller de *diskurspsykologien*, som ikke er en psykologi i tradisjonell forstand, men heller en variant av sosialpsykologi som utvikler en form for diskursanalyse ved å undersøke forholdet mellom individer og gruppers betydningsdannelser og handlinger på den ene siden – og bredere samfunnsmessige strukturer og prosesser på den andre. Formålet er å undersøke hvordan folk strategisk bruker allerede eksisterende diskurser til å fremstille seg selv og verden på.

Det empiriske fokus på spesifikke tilfeller av språkbruk i konkret sosial samhandling deler diskurspsykologien med den tredje sjangeren som Jørgensen og Phillips identifiserer, nemlig den *kritiske diskursanalysen* (1999, s. 16). Denne tradisjonen legger vekt på at diskurs er med på å skape den sosiale verden, men i motsetning til diskursteorien mener tilhengerne at diskurs bare er én av flere aspekter ved enhver sosial praksis.

Andre forskere igjen identifiserer andre mønstre. Men jeg nevner disse til dels overlappende diskursretningene for å understreke at det er vanlig, og ifølge Jørgensen og Phillips også ønskelig, at man når man forsker på diskurs drar inn ulike elementer i analysen. Forskjellige perspektiver gir forskjellige former for innsikt som til sammen danner en bedre forståelse av det man forsker på. Forfatterne understreker at man ikke kan basere arbeidet på en miks av ulike synsvinkler. Enhver analyse må inn i en sammensatt og sammenhengende teoretisk ramme, hvor de forskjellige perspektivene former og omformer hverandre (1999, s. 12).

I det følgende vil jeg komme nærmere innpå kjennetegn ved den kritiske diskursanalysen. For som Schrøder (2012, s. 114,) sier: I verden av diskursanalyser er kritisk diskursanalyse et eget kontinent.

Den kritiske diskursanalysen

Kritisk diskursanalyse er, i likhet med det meste av medieforskningen, en forholdsvis ny forskningstradisjon. Den har røtter i kritisk lingvistikk, hvis hovedformål er å vise hvordan språk kan brukes som et ideologisk instrument. En hovedinnvending mot denne tradisjonen har vært at den ikke i tilstrekkelig grad diskuterer forholdet mellom språk, makt og ideologi. De kritiske diskursanalytikerne satte seg derfor fore å utvikle teorier og metoder som kunne gripe denne relasjonen bedre (Skrede, 2017, s. 21).

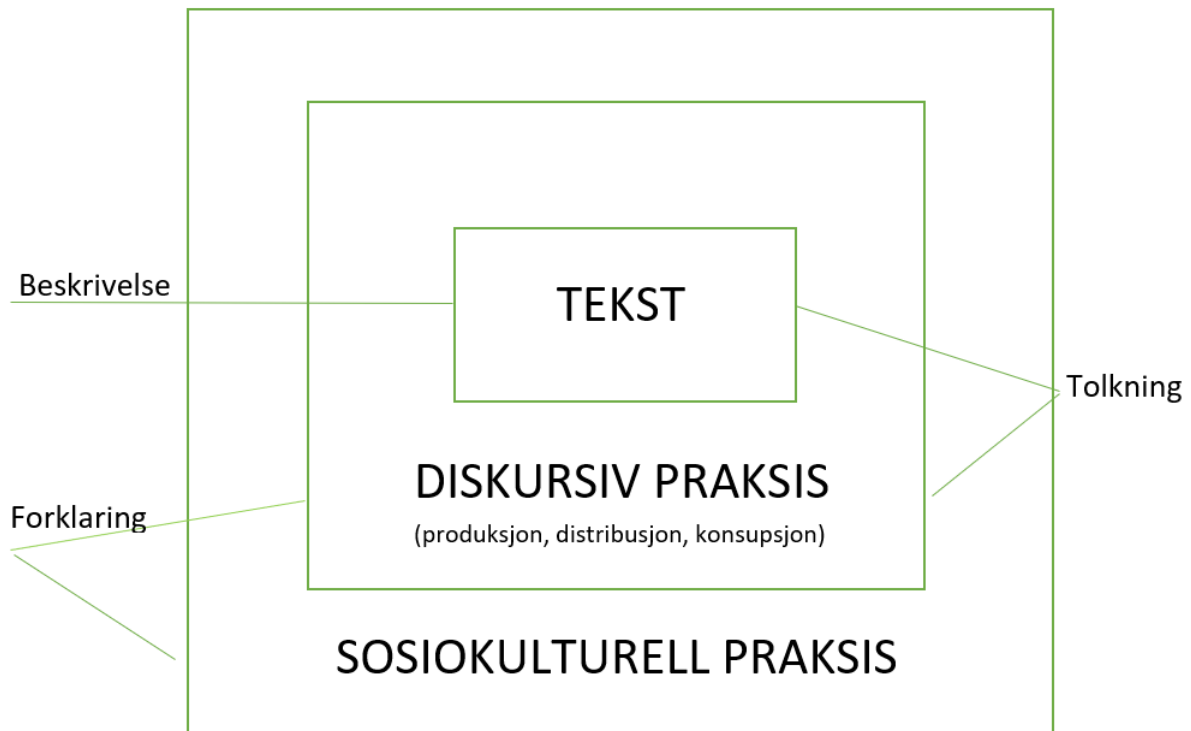
I den kritiske diskursanalysen er altså språk som diskurs *både* en form for handling som kan få folk til å påvirke verden, og en form for handling som er sosialt og historisk plassert og står i et dialektisk forhold til andre aspekter av det sosiale (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 74).

Faircloughs modell

Om jeg skal holde meg til Schrøders geografimetafor om å se den kritiske tradisjonen som et eget kontinent i diskurs-verdenen, kan jeg kanskje tillegge at Norman Fairclough er et dominerende land.

Fairclough regnes som en av grunnleggerne av CDA-tradisjonen på 1990-tallet, og har siden vært toneangivende forsker. For ham står særlig forholdet mellom diskurs, makt og ideologi sentralt (Skrede, 2017, s. 31). Han har utviklet et analytisk rammeverk som kan brukes til å forsøke å påvise systematiske forbindelser mellom tekster, diskursive praksiser og sosiokulturelle praksiser og hvordan disse påvirker hverandre i kommunikasjonshendelser (Fairclough, 1992, 1995). Målet med denne er å forene tre analytiske tradisjoner: 1) Tekstanalyse som inkluderer nærlesing og lingvistisk analyse 2) Den makrososiologiske tradisjonen som analyserer sosial praksis i relasjon til sosiale strukturer 3) Den fortolkende eller mikrososiologiske tradisjonen som ser sosial praksis som noe mennesker aktivt produserer, og som gir mening på grunn av felles «commonsense procedures» (Fairclough, 1992, s. 72).

Den tredimensjonale modellen illustreres som tre bokser som går utenpå hverandre. Den visuelle representasjonen av forholdet mellom de tre dimensjonene er viktig, mener Fairclough, og forklarer at han ser diskursiv praksis som et mellomledd mellom det tekstuelle og det sosiale og kulturelle, altså mellom tekst og sosialkulturell praksis (Fairclough, 1995, s. 59–60).

Figur 1 Figur 1: Faircloughs modell, som grafisk viser forholdet mellom Tekst, diskursiv praksis og sosiokulturell praksis. Gjengitt etter Fairclough (1992, 1995).

Innerst i boksen finner vi teksten, som skal analyseres i lingvistisk forstand, med vokabular, setningsoppbygging og skrivemåte. Men det skal også inkludere analyser av hvordan teksten er organisert ut over setningsnivå, som hvordan setningene er forbundet med hverandre og strukturen i en artikkel. Fairclough refererer til denne delen av analysen som lingvistisk analyse, men understreker at det er i en utvidet betydning (1995, s. 57).

Den neste dimensjonen, diskursiv praksis, inkluderer ulike aspekter ved tekstproduksjon, distribusjon og tekstkonsumering. Dette er domenet hvor diskurser sirkuleres, endres og reproduseres i samfunnet (Skrede, 2017, s. 31).

Noen av disse aspektene er av institusjonell karakter, som redaksjonelle prosedyrer (Fairclough, 1995, s. 58-59). På institusjonelt nivå nevner Fairclough institusjonenes økonomi som en viktig faktor for redaksjonenes praksiser og tekster (1995, s. 42), samt mediens rolle som arena for offentlig debatt og diskusjon (1995, s. 44). Men Fairclough innlemmer også diskursive prosesser i et smalere perspektiv, ved å diskutere transformasjonene tekstene går igjennom produksjonen og konsumering (1995, s. 58-59).

Disse diskurspraksisene forstås altså som et mellomledd mellom institusjonelt produserte tekster og mye videre sosiokulturelle praksiser, som er den tredje dimensjonen i modellen.

Det tredje nivået i modellen handler om det dialektiske forholdet mellom diskurs og den bredere sosiokulturelle praksis. Fairclough posisjonerer seg ganske eksplisitt som en kritisk realist, som innebærer at han ikke ønsker å redusere sosial praksis til noe som kun er av diskursiv natur. Dette kaller kritisk realisme «epistemological fallacy», altså at vi reduserer virkeligheten til det vi tenker om den. Klimaendringer er et typisk eksempel på noe ikke-diskursivt, som likevel får betydning (Fairclough, Jessop & Sayer, 2003).

Når Fairclough analyserer hvordan diskursive praksiser i mediene er med på å skape nye former for politikk, tar han høyde for at disse påvirkes av samfunnsmessige krefter, som i seg selv ikke har en diskursiv karakter, som strukturen i de politiske system og i mediernes institusjoner (Jørgensen & Phillips, 1999, s.74).

Hva er, og hvilken funksjon har, kontekst?

I denne oppgaven legger jeg vekt på å forstå og redegjøre for hvilken kontekst tekstene er skrevet i. For skal vi forstå en diskurs, må vi forstå den i en kontekst (van Dijk, 2008, s. 3). Men hva er og hvilken funksjon har kontekst?

CDA-tradisjonen har, til tross for omfattende studier av politiske- og samfunnsmessige dimensjoner av diskurs, ikke utviklet sine egne teorier om kontekst og forholdet mellom kontekst og diskurs (van Dijk, 2008, s. 8). Når kontekst og dens innflytelse har blitt studert i kritisk diskursanalyse antas det vanligvis at egenskaper ved sosiale situasjoner har en direkte påvirkning på strukturene av tekst og tale (van Dijk, 2008, s. 217). van Dijk søker å utvikle en mer tilfredsstillende teori som definerer kontekst i form av subjektive mentale modeller, altså hvordan enkeltindivider oppfatter og fortolker tekst ut ifra sitt eget, individuelle ståsted (van Dijk, 2008, s. 217).

Han argumenterer for at kontekst ikke er en objektiv tilstand eller en direkte årsak, og at det ikke er den sosiale situasjonen selv som påvirker hva og hvordan vi sier og skriver ting. Tvert imot kommer det altså an på hvordan den enkelte av oss definerer den aktuelle situasjonen:

Kontekst er ikke objektive tilstander eller direkte årsaker, men heller (inter)subjektive konstruksjoner som er skapt og kontinuerlig oppdateres i samspeillet av deltakere og

medlemmer av grupper og samfunn. Dersom kontekst var objektive sosiale forhold eller begrensninger, ville alle mennesker i samme sosiale situasjon snakke på samme måte. (van Dijk, 2008, s X)

Hva kontekst er, kan altså oppfattes og forklares forskjellig. I kapittel 8, gjør jeg rede for hvordan konteksten har vokst fram, nærmest i et historisk perspektiv, og som mange vil kunne nikke gjenkjennende til – iallfall om man har fulgt med i nyhetsbildet. Men kontekst kan også oppleves helt individuelt, ut ifra hvordan subjektet definerer situasjonen.

Dette opplever jeg som ganske tydelig, når jeg leser meningsinnholdet i avisene. Som jeg kommer tilbake til i kapittel 10, tegner det seg for eksempel et litt annet bilde av konteksten ved lesing av meningsartikler i avisa Nationen, sammenlignet med tilsvarende i de andre avisene.

Jeg bruker altså benevnelsen kontekst, i likhet med van Dijk, når jeg vil indikere at et fenomen, hendelse, handling eller diskurs må sees i relasjon til ulike forhold i omgivelsene. Dermed er det ikke slik at vi bare *beskriver*, men også *forklarer* forekomsten av, eller egenskapene ved, et fenomen eller hendelse med aspekter av dets kontekst (van Dijk 2008, s. 4). Et slikt konstruktivistisk syn, som tar utgangspunkt i at kontekst oppleves individuelt snarere enn at de er konstante og objektive, trenger ikke ekskludere at det som oppleves individuelt også kan ha materiell rot, som kan være en forklaringsfaktor som ligger utenfor sosiokulturell praksis.

Som når det gjelder begrepet det grønne skiftet: En materiell årsak til at begrepet har oppstått er objektive og realistiske klimaendringer. Klimaendringer er materielle, av noen oppleves de på kroppen, i form av for eksempel flom, orkan eller tørke. Av andre oppleves de først og fremst sosialt; man leser og hører om det og prater med andre om det. Den såkalte tørkesommeren i 2018, som jeg kommer tilbake til i kapittel 8, var av en art som mange, spesielt bønder, følte på kroppen i og med at avlinger ble ødelagt. Samtidig var den uvanlig varme og tørre sommeren noe «alle» snakket om og diskuterte, både i mediene og ellers.

Klimaendringer kan også oppleves som både en materiell og en immateriell faktor på samme tid. Mens det her hos oss er en utbredt oppfatning at mer ekstremvær er konsekvenser av klimaendringer, kan det i andre omgivelser muligens anees som konsekvenser av guds vrede.

Medietekster og ideologisk effekt

Som nevnt tidligere ligger det kritiske perspektivet i CDA nettopp i å spørre om hvilke ideologiske interesser tekstene kan tenkes å tjene (Skrede, 2017, s. 21). Fairclough definerer ideologi som representasjoner av verden som bidrar til å etablere og opprettholde maktrelasjoner, dominasjon og utnyttelse, og at diskurser er ideologiske i den grad de bidrar til å opprettholde eller å utfordre slike relasjoner (Fairclough, 1992, s. 91 og Fairclough 2003, referert til av Skrede 2017, s. 21). Derfor bør det ifølge Fairclough være et prinsipp for enhver kritisk diskursanalyse å spørre om hvilket ideologisk arbeid som ligger bak, for eksempel i medietekster. Og vi må være forberedt på å få ulike svar, siden ideologi aldri er konstant og dessuten vil være mer framtrødende i noen mediediskurser enn i andre (Fairclough, 1995, s. 47). Om medietekster spesielt sier Fairclough:

Medietekster fungerer faktisk ideologisk når det gjelder sosial kontroll og sosial reproduksjon, men de opererer også som kulturelle varer i et konkurrerende marked, er del av underholdningsindustrien, skal holde folk informert om politikk og samfunn, er kulturelle gjenstander i sin egen rett og følger en spesiell estetikk. Samtidig er de fanget i skiftende kulturelle verdier og identiteter – som de selv reflekterer og bidrar til. (Fairclough, 1995, s. 47-48)

Også diskursiv praksis kan ha stor ideologisk effekt, siden det i denne dimensjonen kan skapes og opprettholdes ulike maktforhold mellom for eksempel sosiale klasser, kvinner og menn og etnisk/kulturelle majoriteter og minoriteter gjennom måten de diskursive praksisene representerer ting og posisjonerer folk på (Fairclough og Wodak 1997, gjengitt i Schrøder 2012, s. 115). For å gjøre rede for diskursive og sosiale prosesser har intertekstualitet og interdiskursivitet blitt importert som nøkkelanalytiske konsepter til CDA (Schrøder, 2012, s. 116). I dette ligger at alle tekster er bygd på og tar med seg språklige struktureringer fra andre tekster og at vi tar med oss betydninger som allerede er etablert. Et nærliggende eksempel på det er hvordan «grønn» har blitt etablert som et språklig (og visuelt) symbol for det som skal forestille at noe er klima- og miljøvennlig.

Innvendinger mot modellen

Til tross for at Faircloughs modell er en som mange forskere har hentet inspirasjon fra, får den også kritikk.

Østbye et. al (2013) mener at forskningsprogrammet, og særlig mellomnivået – diskursiv praksis, som i teorien altså også innebærer å kartlegge aspektene ved både produksjon, distribusjon og konsumpsjon – er veldig krevende å innløse i en enkel empirisk studie (s. 95-96). Skrede påpeker at også på dette mellomnivået er det i praksis først og fremst tekster som blir analysert, også i Faircloughs egne studier (Skrede, 2017). Skrede nevner også at Fairclough selv, fra og med utgivelsen av *Analyzing Discourse* i 2003 ikke bruker denne modellen lenger.

Samfunns-og medievitenskapelig teori

Når man gjør en kritisk diskursanalyse av *medietekster* jamfør beskrivelsen overfor, er det etter min klare mening naturlig å trekke veksler på annen teori fra samfunnsvitenskap og medievitenskap også. Dette gjør jeg særlig i de to påfølgende kapitlene, hvor jeg i det førstkommande gjør rede for noen hovedtrekk om det vi fra før vet om meningsstoff i avisene og medienes rolle som debattarena og -aktør, og deretter i kapitlet kalt *Begrepets teoretiske spennvidde: Hvor kan vi plassere det grønne skiftet?*, hvor jeg diskuterer omstillingsdebatten i et større, teoretisk perspektiv.

I kapitlet der jeg konsentrerer meg om den norske konteksten, baserer jeg meg i hovedsak på norsk samfunnsvitenskapelig samtidslitteratur.

4. Mediene i samfunnsdebatten:

Aktør og arena

For å få en mer helhetlig forståelse for tekstene som kommer på trykk i menings- og debattsidene i avisene, er kunnskap om redaksjonene, deres tradisjoner, vaner, holdninger og måter å gjøre ting på av betydning. Hver redaksjon utgjør en egen kontekst – og har sin egen diskursive praksis.

Fairclough peker på redaksjonelle prosedyrer som en viktig del av diskursiv praksis for medietekster (Fairclough, 1995, s. 58-59), og han peker på institusjonenes økonomi som en viktig faktor for redaksjonens praksiser og tekster (1995, s. 42). I et smalt perspektiv diskuterer han også transformasjonene tekstene går igjennom når det gjelder produksjon og konsumering (1995, s. 58-59). Og i et bredere perspektiv medienes rolle som arena for offentlig debatt og diskusjon (1995, s. 44).

I det følgende vil jeg derfor se på menings- og kommentarjournalistikken i Norge, og den vedvarende betydningen mediene har som både arena og aktør for den offentlige debatten.

Som jeg kommer tilbake til, er meningsstoff ansett som «godt stoff», som kan planlegges strategisk for å tiltrekke lesere. Men mediene har ikke bare muligheten til å publisere spissformulerte klikkvinnere, de har også en plikt til å legge til rette for en åpen og tilgjengelig debatt. I tillegg er mediene selv en aktør som bidrar i samfunnsdebatten med lederartikler og personlige, analyserende kommentarer.

I kapittel 11 vil jeg gjennom noen eksempler vise hvordan ulike hensyn kan påvirke både hva som kommer til uttrykk og på trykk generelt, og hvordan representanter for tre av redaksjonene i denne studien mener at de forholder seg til begrepet det grønne skiftet. I dette kapitlet gjør jeg rede for det teoretiske grunnlaget gjennom å oppsummere hva tidligere forskning sier om meningsstoff i mediene.

Ytringsfrihet i praksis

Frihet til å ytre oss, og derigjennom deltakelse i samtale og diskusjon, er en fundamental rettighet i Norge, godt begrunnet gjennom innstillingen til den forrige Ytringsfrihetkommisjonen (NOU 1999: 27 (1999, s. 27)). Men ytringsfrihet som ideal innebærer ikke bare at alle skal ha *rett* til å fremme ytringer, det skal også være *praktisk*

mulig å offentliggjøre ytringene sine. Her spiller mediene en hovedrolle (mens mediepolitikkenes oppgave er å legge til rette for det, blant annet gjennom det såkalte infrastrukturkravet, som ble grunnlovsfestet i 2004).

I Stortingsmeldingen *Media i tida* fra 1992 peker Kulturdepartementet konkret på at det tradisjonelt er gjennom den trykte pressen at den enkelte borger har gjort bruk av denne retten til å ytre seg om samfunnsspørsmål (Kulturdepartementet, 1992, s. 36).

Siden den gang har utbredelsen av det digitale medielandskapet med kommentarfelt, diskusjonsforum og sosiale medier radikalt endret våre muligheter til å delta i den offentlige debatten. I Mediemeldingen fra 2019 skrev Kulturdepartementet: «Det er lett å tenkje at rolla til media er blitt mindre viktig i den digitale mediekvardagen, med nærmast uendelege moglegheiter til å ha direkte og uredigert kommunikasjon og til å innhente og formidle informasjon» (Kulturdepartementet, 2019, s. 8).

Departementet peker på at det på den ene siden har blitt skapt et større mediemangfold og en demokratisering av det offentlige rommet, men problematiserer blant annet det at innhold nå kan formidles mellom brukere uten uavhengig filtrering, sjekking av fakta eller redaksjonell vurdering, og avfeier slutningen ovenfor med at de redaktørstyrte journalistiske verktøyene fremdeles har en helt avgjørende funksjon (s. 4-5).

Mediene som både arena for og aktør i debatten

Det mest håndfaste beviset som gjerne legges frem på at mediene fremdeles er en viktig arene for samfunnsdebatt, er Allerns analyse av 10 norske dagsaviser tilbake i 2001. Denne viste at rundt en tiendedel av stoffet var kommentar- og debattstoff. Allern konkluderte med at, til tross for variasjoner avisene imellom, legger norske aviser relativt stor vekt på sin rolle som arena for offentlig meningsytring (Allern, 2001, s. 135).

Mediene er ikke bare en arena, men gjennom sine leder- og kommentarartikler også en aktør i samfunnsdebatten (som de naturligvis også ofte legger premissene for, eller setter i gang, ved å sette dagsorden gjennom alle typer journalistikk).

Fagforfattere synes å være unisont enige om at kommentarsjangeren stadig tar mer plass i avisene (og også i mediene for øvrig). Mathisen og Morlandstø (2014, s. 14) hevder i forbindelse med sin undersøkelse av kommentarstoff i regionale medier i 2014 at «vi vet at

andelen kommentarstoff i mediene har økt siden den gang», med henvisning til Allerns analyse i 2001, men at det ikke foreligger nyere tall for å kunne sammenligne.

Et poeng er det også at kronikksjangerens vekst, ifølge Sneve, har skjedd på bekostning av lederartikkelen, i takt med at partipressen har blitt avvirket (Sneve, 2002, s. 36).

Kommentarsjangeren er også analysert med kvalitative briller, og et adjektiv som går igjen er at den er «personlig». Sneve påpeker at med det personlige preget ligger de norske kommentarene nå nærmere den amerikanske columnist-tradisjonen enn de tradisjonelle norske ledere og kommentarer som har lagt hovedvekt på rene meningsytringer (s. 31).

Kommentariatets innflytelse

Det finnes flere kontekstuelle forklaringer på denne utviklingen. Igland og Stølås mener at framveksten av kommentarstoffet, analyser og mer personlige artikler synes å være en reaksjon på, og et mottiltak mot, framveksten av nettmediene og deres hurtige nyhetsformidling, altså at papiravisen ble «tvunget til å finne en form som gjorde at den fortsatt ville oppfattes som særegen og interessant» (Igland & Stølås, 2008, s. 24-25).

Knapskog (2009, s. 287) ser det fra en litt annen synsvinkel; nemlig at i den nye situasjonen med overveldende informasjonstilgang, er det behov for journalistikk som hjelper publikum med å analysere og fortolke all informasjonen.

Med begge disse innfallsvinklene som bakteppe må vi legge til grunn at kommentariatet har en stor innflytelse over tolkningsrammer og diskurser i den offentlige debatten. I hvilken grad kommentatorkorpset har brukt denne innflytelsen til å bidra til å gi begrepet det grønne skiftet et tydeligere innhold, kommer jeg tilbake til i neste hoveddel av oppgaven.

5. Begrepets teoretiske spennvidde:

Hvor kan vi plassere det grønne skiftet?

Jeg vender stadig tilbake til det at begrepet det grønne skiftet først og fremst brukes i et vekst-positivt perspektiv. I så måte er det ikke alene. Haarstad og Rusten viser til at flere av begrepene vi omgir oss med i omstillingsdebatten, som grønn vekst, grønn konkurransekraft og grønn økonomi, er basert på forestillingen om at et mer bærekraftig samfunn vil kunne oppnås innenfor rammene av fortsatt vekst, markedsbasert økonomi og gode rammevilkår for næringslivet (2018, s. 13–14). De slår fast at det fremdeles ofte er teknologi og innovasjon som blir sett på som drivkraften for omstilling (2018, s.16).

Narrativet er at klimapolitikk ikke vil koste i form av lavere økonomisk vekst. Bjartnes viser blant annet til *New Climate Economy*-rapporten, utarbeidet under Mexicos tidligere president Calderons ledelse, som et bidrag til dette: «Klimapolitikk er et bidrag til en bedre verden. Å endre energisystemene i klimariktig retning rammer ikke den økonomiske veksten, og gir i tillegg fordeler som bedre helse og nye jobber» (Bjartnes, 2015a, s. 64).

Men det finnes også perspektiver der det argumenteres for at det er selve veksten som er problemet. Altså: Vekst er tett koblet til ressursbruk, og vil dermed aldri kunne bli bærekraftig i ordets rette forstand (Haarstad & Rusten, 2018, s. 14).

Som jeg også stadig vender tilbake til; jeg finner tydelige antydninger til dette siste perspektivet i de ulike diskursene om det grønne skiftet. Når jeg refererer til vekstkritikk eller systemkritikk, viser jeg indirekte til en stor familie av akademiske tankeretninger og begreper, som særlig har vokst fram i løpet av vårt årtusen.

«Degrowth» og transformasjon

«Degrowth» er en tankeretning som har blitt etablert som akademisk felt i løpet av det siste tiåret⁴. Redaktørene av antologien *Degrowth: A vocabulary for a new era*, er blant forskerne som fronter forestillingen om et helt nødvendig brudd med vekstmønsteret. De skriver at ideen om økonomisk nedvekst blir sterkere i Vesten, men at majoriteten av oss fremdeles

⁴ Kilde: <https://degrowth.org/> Sist hentet 7/2/2020

lever i fornektelse – og at det forsterkes av økonomer som ignorerer vekst-spørsmålet, eller nærmest anser det som et tabu (D’Alisa, Demaria, & Kallis 2015, s. XXIV).

De understreker at degrowth er en stor ramme med plass til flere definisjoner og tilnærminger, men advarer mot å tro at det bare handler om å endre produksjon og forbruksmønster i de rike landene: «Degrowth er en revolusjonær idé, som signaliserer en radikal kritikk av samfunnet» (s. XXV).

Jackson, som jeg kommer tilbake til litt lenger ned, peker på at begrepet degrowth sin inntreden i debatten ikke nødvendigvis brukes for å argumentere for negativ vekst eller fravær av vekst, men at det heller er et slags missil; «designet for å åpne opp debatten som er stilnet av en «konsensus om bærekraftig utvikling».⁵ (Jackson, 2017)

Mange begrep brukes til å beskrive dette fundamentale skiftet. Termen «transformasjon» er gradvis i ferd med å bli institusjonalisert i vokabularet i vitenskapelige og politiske kretser (Feola, 2015) som et annet omstillingsbegrep som ikke legger økonomisk vekst til grunn. Feola mener begrepet viser til et behov for grunnleggende endring på tvers av samfunnsstrukturer, sektorer og politikkkfelt.

Også dette er et stort begrep i den forstand at det omfatter ulike ideer og tolkninger. Det handler ikke bare om banebrytende teknologi eller innføring av radikal politikk. Det forutsetter at endring må skje på en sammenhengende måte på flere områder samtidig, og også innebære grunnleggende holdningsendringer blant folk (Haarstad & Rusten, 2018, s. 14).

Forenklet sagt, forklarer Haarstad og Rusten, så finnes de ulike tilnærmingene til omstilling i spennet mellom de som legger vekt på å bruke eksisterende institusjoner og næringer på den ene siden, og de som mener at det er nødvendig med en radikal omlegging av disse på den andre (2018, s.14).

Velstand uten vekst

Tim Jackson (2017) setter ord på det store dilemmaet som befinner seg i dette spennet: «Å avvise vekst, betyr å risikere økonomisk og sosial kollaps. Å forfølge det ubønnhørlig, betyr å true økosystemene vi er avhengige av for å på lang sikt kunne overleve».⁶ Selv representerer

⁵ E-boken er ikke paginert. Her viser jeg til avsnittet ‘Our degrowth is not their recession’ i kapittel 9.

⁶ E-boken er ikke paginert. Sitatet er hentet fra første avsnitt i kapittel 11.

han en retning som mener at velstand og økonomisk vekst ikke nødvendigvis henger sammen, og at vi må se de parameterne hver for seg, for å bygge det han kaller en «post-growth» økonomi. Han viser til at degrowth-bevegelsen gjerne postulerer at degrowth ikke nødvendigvis er det samme som negativ vekst, og derfor ikke trenger å lede til ustabilitet. Men dette er ikke et tilfredsstillende svar, mener Jackson, som skisserer at det er mulig å bygge et nytt makroøkonomisk system, som gir mindre vekst, men likevel holder samfunnet stabilt.⁷

Nisjeredaksjoner med egen variant av det grønne skiftet

I forbindelse med prosjektet *Motivasjon mellom journalistikk og klimaetikk* våren 2018, intervjuet Ytterstad og jeg representanter fra de klima/miljø-spissede redaksjonene Naturpress og Harvest. Kildene her deler i høyeste grad refleksjoner om at de ikke ønsker bare et skifte i teknologi og innovasjon, men også et annet system og en annen etikk. De snakker om det grønne skiftet, men mener noe annet med det enn den økonomisk dominerende utgaven. «Vi ser jo behovet for det grønne skiftet. Og skal man få det til, det er jo noen vanvittige paradokser vi står overfor», sier daværende redaktør for Naturpress, Terje Lind Bjørsvik (Veimo, 2018, s. 11).

På lik linje med Bjartnes, som sier at det grønne skiftet kommer «nedenfra» (i en Twitter-samtale der begrepet angivelig brukes for aller første gang, se starten av kapittel 6), gir også representantene for Harvest og Naturpress uttrykk for at dette er en prosess som starter på individ-nivå, gjennom å leve mindre ressurskrevende liv. Ekelund i Harvest formulerer seg slik:

- Jeg vil nok si at langt på vei så assosierer vi det med økonomi, med økonomisk tenkning, med økonomiske modeller og vekstøkonomi. Litt som en slags roten til alt vondt, selv om vi forstår at det ikke er gjort på en dag å snu den måten å tenke på. (Veimo, 2018, s. 15)

Verdt å merke seg fra denne studien er det også at representantene fra Naturpress og Harvest gir uttrykk for en slags moralsk overbygning for det de driver med. Journalistene har

⁷ E-boken er ikke paginert. Her viser jeg til avsnittet *Beyond the growth dilemma* i kapittel 9.

meninger om at vi står overfor en akutt klimakrise, som de – slik jeg tolker det – føler seg moralsk forpliktet til å gjøre leserne bevisste på. Ekelund sier det slik:

– Målet tror jeg bare er en generell økning i bevissthet ... Jo mer vi jobber med det, desto tydeligere blir det at det er akutt det hele. Ikke bare fordi det truer oss sånn helt konkret i ganske nær framtid. Men også fordi det gjør noe med hodene til folk når de ikke tenker på det (Veimo, 2018, s. 11).

I dette kapitlet har jeg forsøkt å skissere det store teoretiske spennet det grønne skiftet opererer i. I den følgende delen søker jeg å finne ut av om det går an å plassere det mer nøyaktig.

Del 3: Analyse og konklusjoner

6. Begrepets historie:

Fra konferansetittel til årets nyord

«FN-sporet trengs, men det grønne skiftet kommer "nedenfra", drives av business/innovasjon og nasjonal/regional politikk.»⁸

Sitatet er hentet fra en Twitter-samtale Anders Bjartnes, ansvarlig redaktør i nettmagasinet Energi og Klima og for Norsk Klimastiftelses publikasjoner, hadde 9. desember 2012. Dette er ifølge en artikkel i Journalisten 4. desember 2015 angivelig aller første gang begrepet det grønne skiftet ble brukt (Mossin 2015).

Ifølge artikkelen vedkjenner Bjartnes seg farskapet til begrepet, men han trekker også inn en felles fødselsprosess sammen med blant andre Marius Holm i miljøstiftelsen Zero. «Vi drodlet for å skape en grunnfortelling rundt konferanseprogrammet. Målet var å finne en storyline som kunne være interessant, publisistisk og redaksjonelt», forteller Bjartnes til fagbladet Journalisten. Konferansen det siktes til, er miljøstiftelsen Zeros konferanse i november 2013⁹. Denne fikk «det grønne skiftet er i gang», som overordnet tema.

Ifølge Retrievers mediedatabase Atekst dukket «det grønne skiftet» opp i norske papiraviser i 2013, før det tok av og ble kåret til årets nyord av Språkrådet i 2015. I toppåret 2016 får begrepet 3383 treff i papirutgaver av norske aviser. Mens det tilsvarende tallet sank med over 58 prosent, til 1410 treff i 2018.

Begrepet tas i bruk i mediene

I løpet av ukene i forkant av konferansen lykkes stiftelsen med å rulle ut det nye begrepet. Den 30. september 2013 er, ifølge søk i Atekst, aller første gang «det grønne skiftet» stod på trykk i en norsk papiravis. Leder i miljøstiftelsen Zero, Marius Holm, ble intervjuet i Dagsavisens «Navn i nyhetene»-spalte i forbindelse med at FNs klimapanel nylig hadde lagt fram en rapport. I artikkelen sier han blant annet dette.

- Rapporten vil overbevise om at utslippene må kuttes raskt for å unngå et sosialt og økonomisk ragnarok, og skape et sterkere momentum for det grønne skiftet i energi og

⁸ <https://twitter.com/abjartnes/status/277837033634947072> (Sist hentet 9. desember 2019)

⁹ Miljøstiftelsen Zero arrangerer hver høst en klimakonferanse, dette var den 8. i rekken.

transportsektoren ... Det viktigste er at man bygger det grønne skiftet fra bunnen, og ikke venter på globale avtaler som man har forhandlet om i tjue år uten å lykkes.

(Gullikstad 2013).

Begrepet plantes i løpet av denne høsten også i meningsstoffet i avisene. Nestleder i Zero, Kari Elisabeth Kaski, bruker det blant annet i en kronikk i Klassekampen 24. oktober, der hun oppfordrer statsminister Erna Solberg til «klimapolitisk taktskifte» (Kaski 2013). Dagen etter er politisk rådgiver i samme organisasjon ute med et debattinnlegg i Dagbladet sammen med leder for AUF, med tittelen *Det grønne skiftet i Arbeiderpartiet*. I innlegget sier de at både Zero og AUF «står klare til å fylle det grønne skiftet i Arbeiderpartiet med mer innhold» (Spjelkavik og Pedersen 2013).

Som jeg viser i neste kapittel, skal begrepet herfra bre om seg. Det blir snart et vanlig uttrykk i det offentlige ordskiftet, som skal leve sitt eget mangefasetterte liv uavhengig av opphavspersonene.

Kåret til årets nyord

I desember 2015 blir «det grønne skiftet» kåret til årets nyord. Den årlige kåringen er et samarbeid mellom Språkrådet og Norges Handelshøyskole. Seniorrådgiver i Språkrådet, Ole Våge, sa følgende i en melding publisert på Språkrådets hjemmesider i forbindelse med kåringen:

Når vi lager nye ord, kan det skje på ulike måter, også ved at enkeltord finner sammen i faste uttrykk som *det grønne skiftet*. *Det grønne skiftet* er et godt eksempel på at grunnleggende samfunnsendringer skaper viktige og varige nyord. Det har gode språklige kvaliteter, og vi mener det er kommet for å bli i språket.¹⁰

I artikkelen *Nyord i skandinaviske språk* utdyper Våge, sammen med andre skandinaviske språkforskere, at om «et ord skal bli vurdert i en slik kåring, må det være nytt og aktuelt og ha gode språklige kvaliteter. Ordet må også være semantisk treffende og gjerne også kreativt, og lett å skrive, bøye og uttale» (Våge, Andersen, Andersen, Jensen og Karlsson, 2017). De understreker at nyordsdanning er en dynamisk og kontinuerlig prosess i alle verdens levende språk, og viser til at det er et fellestrekk ved de skandinaviske språkene at de har en rik evne

¹⁰ Kilde: <https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/hva-skjer/Aktuelt/2015/arets-ord-det-gronne-skiftet/> Sist hentet 20/01/2020.

til å danne nye sammensetninger, noe som gjør tilfanget av nye ord i språket spesielt omfattende.

Språkforskerne peker på at noen språkbrukere er viktigere enn andre når nyord dannes og spres i språket, og viser til at i tillegg til forskere, politikere og ungdomsgrupper, særmerker journalister seg når nyordsdannelser slår rot i norsk. I tillegg peker forfatterne på at en del nyord har et retorisk tilsnitt og dukker opp i samfunnsdebatter: « ... særlig når synspunktene står langt fra hverandre og debattklimaet er polarisert. Politikere og andre sentrale samfunnsdebattanter trenger retoriske nyord som en del av argumentasjonen» (Våge et al., 2017).

Retorisk begrep

I løpet av arbeidet med denne oppgaven har jeg ofte fått spørsmålet: «Hva er egentlig det grønne skiftet?» Et enkelt svar på det er altså at det er et retorisk begrep. Som har oppstått for å dekke et nytt behov i den offentlige samtalen. Som jeg argumenterte for i teorikapitlet er klimaendringene materielle, mens det er i kontekst, i den immaterielle sosiokulturelle praksisen, at disse, både problem og løsninger, forstås og diskuteres.

Som jeg kommer tilbake til i kapitlet der jeg redegjør for den norske konteksten, har samfunnet, både nasjonalt og internasjonalt, fått større kunnskap om og blitt mer bevisst på klimautfordringene: Vi ser i økende grad diskusjoner om hvilke mål som skal settes, hvilke tiltak som skal settes inn og handlinger som skal gjøres for å nå målene. I disse diskusjonene har det grønne skiftet blitt et begrep som brukes for både å beskrive et slags overordnet mål i seg selv, men som jeg vil vise i kapitlet om de ulike diskursene, tjener det også som argumentasjon for mer konkrete interesser.

7. Tallenes tale:

Utviklingen av begrepet i mediene

Legger vi tall fra Retrievers mediedatabase Atekst til grunn for begrepets bruk i norske medier for perioden 1. januar 2014 til og med 31. desember 2018, får vi 9283 treff på søket «det grønne skiftet» på norsk papir. De fordeler seg slik på årene i perioden jeg undersøker:

2014: 271

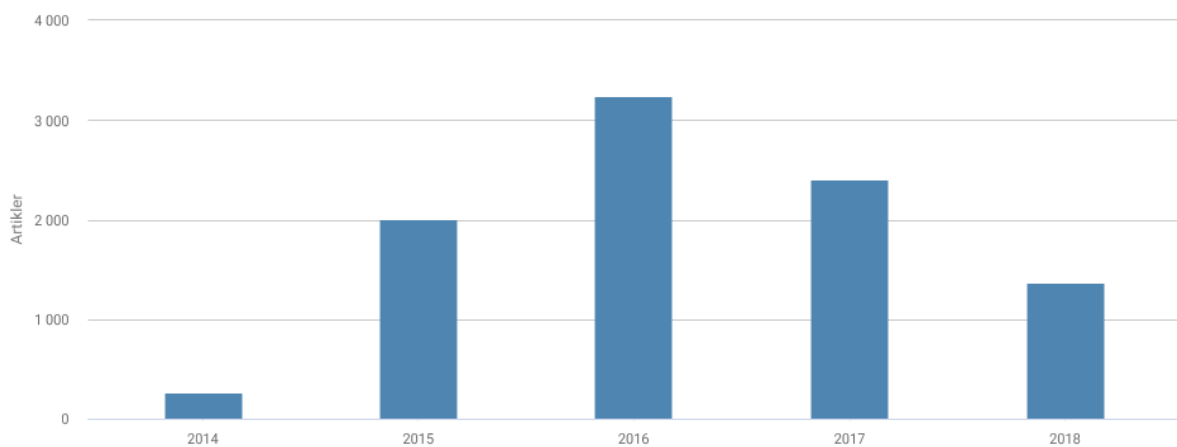
2015: 2006

2016: 3237

2017: 2399

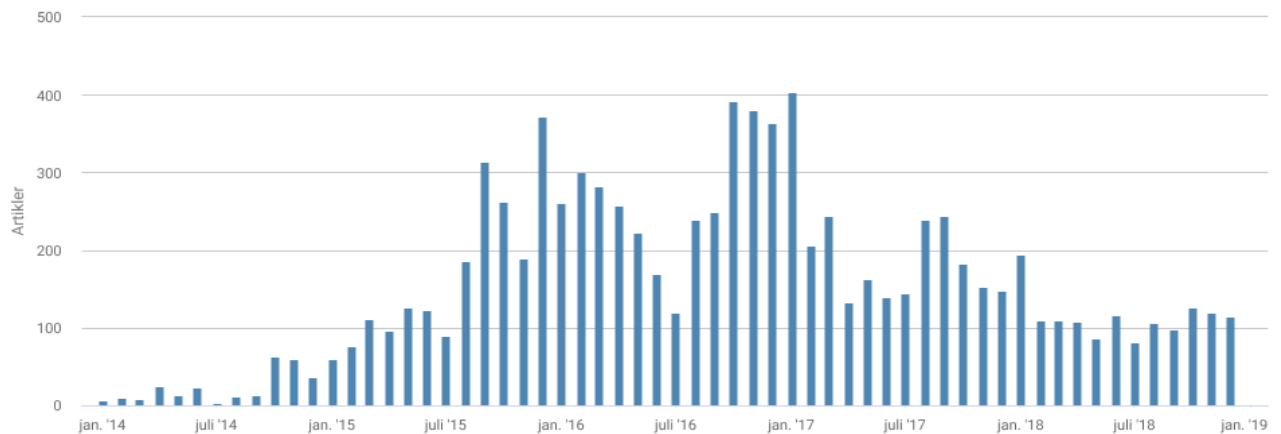
2018: 1370

I denne perioden er tallenes tale ganske klar: Den totale bruken av begrepet stiger kraftig fram til og med 2016, før det så synker igjen.

Figur 2: «Det grønne skiftet» på norsk papir i perioden 2014-2018. Kilde: Retriever

Zoomer vi inn, ser vi at bruken av begrepet varierer noe fra måned til måned, med de første klare toppene i september 2015 og desember 2015. Den mest intense perioden er fra oktober 2016 til og med januar 2017, som er «toppmåned» med over 400 treff. Månedet etter er det plutselig bare halvparten så mange.

Figur 3: Antall artikler som får treff på søkestrengen «Det grønne skiftet» måned for måned i perioden fra januar 2014 til desember 2018. Januar 2017 er toppmåneden. Kilde: Retriever

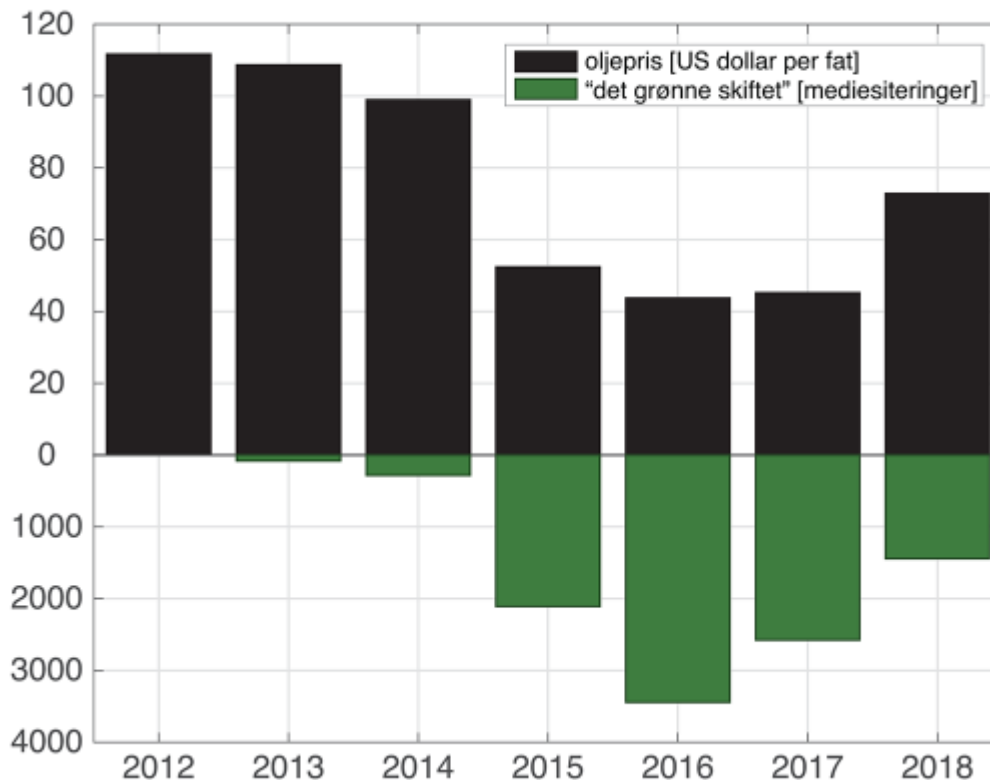
Et søk i tjenesten «Sagt i salen» hos holderdeord.no viser at stortingspolitikernes bruk av begrepet følger en noenlunde samme kurve, med 144 i toppåret 2015 før det synker til 64 i 2018.¹¹

Det grønne skiftet sett i sammenheng med oljeprisen

Som jeg kommer tilbake til, blant annet i kapittel 9, snakkes det mye om det grønne skiftet i sammenheng med vår petroleumsvirksomhet. Med tanke på videre lesning og diskusjon, vil det derfor også være interessant å merke seg denne grafen, utarbeidet av professor Tor Eldevik ved Geofysisk institutt på UiB og Bjerknessenteret, som han presenterte i forbindelse med konferansen Arctic Frontiers i januar 2019. Grafen viser hvordan antall medieomtaler av det grønne skiftet synker når oljeprisen stiger.

Oljeprisen er forholdsvis lav i perioden 2015 til 2017, samtidig som begrepet er på topp. Når oljeprisen stiger igjen i 2019, faller bruken av begrepet.

¹¹ <https://tale.holderdeord.no/search/count/det%20gr%C3%B8nne%20skiftet/0> Sist hentet 20/01/2020

Figur 4: Figuren viser prisen for et fat olje i amerikanske dollar og antall medieomtaler av «det grønne skiftet» fra 2012 til 2018. T. Eldevik, 2019. Retriever er kilde for antall medieomtaler. (<https://www.bjerknes.uib.no/artikler/nyheter/arctic-frontiers-2019-oljeprisen-og-det-gronne-skiftet>) Gjengis med tillatelse.

Denne lille undersøkelsen beviser naturligvis ingen direkte sammenheng mellom oljepris og interesse for det grønne skiftet. Men i likhet med andre aspekter jeg diskuterer i denne oppgaven, peker også denne på at utviklingen av bruken av begrepet i mediene påvirkes av forhold som ligger utenfor det redaksjonelle arbeidet.

Meningsstoffet i avisene

I arbeidet med denne oppgaven, som beskrevet i kapittelet om oppgavens metodiske tilnærming og design, har jeg (etter beste evne) identifisert drøye 600 meningsartikler i de sju utvalgte avisene gjennom perioden fra og med 2014 til og med 2018. Sortert etter publikasjon, årstall og om det er skrevet som leder/kommentar eller kronikk/debattinnlegg, fordeler det seg som vist i neste tabell.

Dette er ikke ment for å skulle sammenligne avisene imellom, eller fra år til år i samme avis for den saks skyld. Det totale antallet og den totale spalteplassen bruk til meningsartikler varierer stort fra avis til avis, og godt mulig også i den enkelte avis fra år til år.

Jeg presenterer disse tallene (se neste side) av to grunner. Det første er for å vise at bruken av begrepet det grønne skiftet i meningsstoffet følger omtrent samme kurve som for begrepet totalt i norske papiraviser i perioden, med en topp i antall treff rundt 2015-2016, før det synker i 2017-2018. Men dette er ikke helt entydig, både Dagbladet og Aftenposten har «forsinkede» topper på eksternt plass.

Den andre grunnen til at jeg viser disse tallene, er for å understreke at til tross for at spalteplassen mellom redaksjonelt og eksternt meningsinnhold må antas å være skjevt fordelt til fordel for eksternt materiale, så tilhører en betydelig andel av stemmene i debatten om det grønne skiftet til ikke-redaksjonelle meningsbærere/debattanter. Sett bort fra Nationen, er begrepet knapt tatt i bruk av kommentariatet i 2018.

Klassekampen	Kommentariatet	Eksterne meningsyttrere
2014	0	3
2015	2	23
2016	1	20
2017	3	19
2018	0	7

Dagsavisen	Kommentariatet	Eksterne meningsyttrere
2014	1	2
2015	13	21
2016	10	37
2017	4	22
2018	2	10

Nasjonen	Kommentariatet	Eksterne meningsyttrere
2014	2	8
2015	13	29
2016	18	51
2017	6	29
2018	13	13

Vårt Land	Kommentariatet	Eksterne meningsyttrere
2014	0	1
2015	1	2
2016	3	8
2017	0	4
2018	1	4

Aftenposten	Kommentariatet	Eksterne meningsyttrere
2014	3	8
2015	2	8
2016	4	19
2017	0	30
2018	1	11

Dagbladet	Kommentariatet	Eksterne meningsyttrere
2014	3	4
2015	11	11
2016	5	10
2017	7	16
2018	0	7

VG	Kommentariatet	Eksterne meningsyttrere
2014	0	2
2015	2	7
2016	4	14
2017	2	6
2018	2	1

Tabell 1: Antall ganger begrepet det grønne skiftet er brukt på meningsplass, fordelt etter publikasjon, årstall og opphav. (Under «kommentariatet» inkluderer jeg i denne sammenheng også leder-artikler.)

8. Den norske konteksten:

Mellom ny klimalov og nye konsesjoner

Modellen til Fairclough legger til grunn at den sosiokulturelle praksisen, det jeg kaller konteksten, står i dialektisk forhold til hvorfor og hvordan en tekst blir skapt: Tekster gir full mening først når vi kjenner omgivelsene den er skapt i.

Selv om «den store omstillingsdebatten» jeg diskuterte i femte kapittel foregår over store deler av kloden, mener jeg, som jeg var inne på i introduksjonskapittelet, at debatten om det grønne skiftet ikke uten videre kan generaliseres og plasseres rett inn i denne, uten å gjøre rede for den norske, særegne konteksten. I perioden jeg undersøker i denne analysen, fra 2014 til og med 2018, er det mange utviklingstrekk ved det norske samfunnet (også som en del av det internasjonale) og konkrete hendelser som har satt klima- og/eller ressursdebatter på agendaen, hvorigjennom begrepet det grønne skiftet har blitt aktualisert. For det er ingen tvil om at diskusjonene som handler om omstilling, har vært et viktig trekk ved hele samfunnsdebatten de siste årene.

Den norske omstillingsdebatten

I antologien *Grønn omstilling: Norske veivalg* viser forfatterne hvordan omstillingen i Norge ikke bare formes av utenforliggende krefter og teknologisk utvikling, men først og av fremst av veivalgene vi tar (Haarstad & Rusten, 2018). Redaktørene understreker at den lokale konteksten er avgjørende for hvordan omstillingsprosessene utspiller seg, og peker selvsagt på oljeindustrien og vannkraftens sentrale posisjoner for å forstå mulighetene for omstilling: «Dette er naturgitte forhold som påvirker mulighetene for omstilling gjennom måten de former økonomisk verdiskapning, politiske holdninger og syn på fremtiden» (Haarstad & Rusten, 2018, s.17).

Naturgitte forhold, teknologisk utvikling, globale politiske- og økonomiske situasjoner og trender er altså alle med på å stadig forme og endre den sosiokulturelle praksisen som den norske omstillingsdebatten foregår i, og som det er umulig å gi et uttømmende bilde av. Men jeg vil likevel presentere en oversikt over noen utviklingstrekk, som etter min vurdering, er viktige for å gi mening til de ulike diskursene i tekstene om det grønne skiftet, som jeg gjør nærmere rede for i de neste kapitlene.

Petroleumsnæring i 50 år

I løpet av perioden jeg undersøker, har Norge kunnet markere at 50 år har gått siden de første borene ble ført ned i norsk sokkel, og at oljekronene snart deretter begynte å klirre i statskassen. Målt i dagens kroneverdi har olje- og gassproduksjon bidratt med over 14 900 milliarder kroner til landets brutto nasjonalprodukt. I tillegg kommer verdiskapingen tjenesteunderleverandører står for.¹²

Om vi kan sammenligne denne norske konteksten med et hus, er vår største næring, petroleumsvirksomheten, bæreveggene som det så langt har vært rimelig konsensus om at man ikke uten videre kan ta ned. Likevel er ikke disse bæreveggene mer solide enn at de knirker når det er ustabile og uforutsigbare forhold i verden utenfor. Dette så vi under den siste såkalte oljekrisen, da oljeprisen, etter å ha hatt et stabilt månedsgjennomsnitt på over 100 dollar per fat siden 2011, begynte å synke i september 2014. Ved utgangen av 2015 var oljeprisen mer enn halvert til under 40 dollar fatet.¹³ Dette påvirket selvfølgelig sysselsettingen i og tilknyttet næringen: I 2014 var 32 000 sysselsatt i olje- og gassutvinningen, og omtrent like mange i tilknyttede tjenester. Året etter var om lag 4000 av disse jobbene borte.¹⁴

I denne perioden synliggjorde de synkende inntektene til staten i enda sterkere grad enn før hvor oljeavhengig det norske samfunnet hadde blitt (Dale & Andersen, 2018).

Etter noen opp- og nedturer begynte prisene å stige jevnt oppover igjen, og nådde nær 80 dollar fatet igjen i mai 2018.¹⁵ Den umiddelbare krisen ble snart avblåst: Statens samlede netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten anslås til 238 milliarder kroner for 2019 og 245 milliarder kroner for 2020. «Dette er en vesentlig økning sammenlignet med de fem siste årene, og skyldes hovedsakelig høyere olje- og gasspriser», skriver norsk petroleum på sine hjemmesider.¹⁶

For ute på norsk sokkel letes det, og finnes det, fortsatt olje og gass. I løpet av årene 2010-2012 ble det blant annet funnet store forekomster om lag 14 mil rett vest for oljehovedstaden

¹² Kilde: <https://www.norskpetroleum.no/okonomi/statens-inntekter/> Oppdatert 7/10/2019, sist hentet 10/12/2019

¹³ Kilde: <https://www.ssb.no/energi-og-industri/artikler-og-publikasjoner/sviktende-oljepriser-og-faerre-industrijobber>, sist hentet 20/12/2019

¹⁴ Kilde: Samme som over.

¹⁵ Kilde: <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/prisoppgang-pa-olje-og-petroleumsvareer> Sist hentet 27/01/2020

¹⁶ Kilde: <https://www.norskpetroleum.no/okonomi/statens-inntekter/> Sist hentet, 22/12/2019.

Stavanger. Feltet, som i dag er kjent som Johan Sverdrup, er Norges femte største. Første byggetrinn ble godkjent av Stortinget i juni 2015, og produksjonen satte i gang 5. oktober 2019. I 2016 gikk den 23. konsesjonsrunden. For første gang på over 20 år ble det åpnet opp for nye leteområder. I den sørøstlige delen av Barentshavet har det ikke vært tillat med leteaktivitet før nå. (Se f.eks. Sæther 2017 s 326.) Petroleumsaktiviteten foregår selvfølgelig ikke uten å forurense. Den står for om lag 27 prosent av norske klimagassutslipp¹⁷. Ifølge Statistisk sentralbyrå økte utslippene fra olje- og gassvirksomheten med 73 prosent fra 1990 til 2018¹⁸.

Vår olje- og gassvirksomhet, og det som den fører med seg, av penger inn og klimagasser ut, utgjør kjernen i de norske klimadebattene. Som analysen min viser, handler ikke alle debatter der det grønne skiftet er aktualisert, om petroleumsvirksomheten direkte, langt derifra. Men mange debatter kan sees som forgreininger, som til sjuende og sist kan spores tilbake til et spørsmål om olje og gass.

Større innsikt i klimautfordringene

Norsk klimapolitikk har vært preget av et narrativ der klimatiltak oppfattes som en stor byrde som det gjelder å slippe billigst mulig unna, skriver Bjartnes (2015a, s. 16) i boken *Det grønne skiftet: Stans Norges veddemål mot klimapolitikken*. Han mener at dette narrative undergraver fortellingen om at det klimariktige samfunnet er et bedre samfunn, som han selv argumenterer for.

Vi kan altså lese «oppfinnelsen» og lanseringen av begrepet det grønne skiftet inn i et strategisk forsøk på å skape et narrativ med motsatt fortegn, der det klimavennlige samfunn er best å trakte etter – også for industri og næringsliv. Ifølge språkforskerne Våge med flere (se kapittel 6), dukker gjerne nyord opp i samfunnsdebatter. At begrepet ble lansert og slo rot da det gjorde, kan altså ha en sammenheng med at vi opp mot og i denne aktuelle perioden som samfunn i større grad blir oss bevisste og anerkjenner at vi har, et klimaproblem. Og dermed søker etter løsninger.

¹⁷ Kilde: <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/klima/norske-utslipp-av-klimagasser/klimagassutslipp-fra-olje--og-gassutvinning/> Oppdatert 19/06/2019 Sist hentet 16/12/2019

¹⁸ Kilde: <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/liten-endring-i-utslipp-av-klimagasser> Sist hentet 16/12/2019

Haarstad og Rusten hevder at kunnskapen om klimaendringer og miljøødeleggelser har skapt en ny dagsorden for lokal, nasjonal og internasjonal politikk (2018, s. 11). Om så er tilfelle, er samfunnets forståelse av og holdning til de komplekse klimautfordringene naturlig nok et viktig forhold i konteksten.

Én indikator kan være at Miljøpartiet De Grønne for aller første gang ble valgt inn på Stortinget med én representant i 2013, og gjentok det i 2017. Holdningsundersøkelser og medieovervåkning fungerer også som indikatorer: Analysebyrået Kantars årlige klimabarometer viser for eksempel at andelen av befolkningen som anser «klimaendringer» som en av landets tre største utfordringer økte fra 18 prosent i 2013, til 33 prosent i 2018 (med variasjoner årene imellom).¹⁹ Den samme undersøkelsen forsøker også å gi svar på hva nordmenn er mest opptatt av. I 2019 havnet klima for første gang på første plass²⁰. Tilbake i 2014 var temaet nede på sjette plass²¹.

Legger vi medieomtalen av klimaendringer eller global oppvarming i våre tre største aviser til grunn, tegnes også et bilde av en økende trend i den aktuelle perioden, men vi er langt fra det forholdsvis høye omtalenivået i perioden 2007-2010 (Ytterstad & Simonsen, 2019). Se figur 4.

En økt klimabevissthet kan dels også skyldes at folk selv har merket klimaendringene på kroppen. FNs klimapanel regner det som sannsynlig at det siden 1950 har blitt vanligere med hetebølger, ekstreme nedbørmengder og flom i mer enn halvparten av landområdene som vi har målinger for.²²

For Norges del, skulle særlig året 2018 bli spesielt. Med en snørik vinter, flere store flommer og jordskred. Riktignok ikke flere enn vanlig, men likevel uvanlig, ifølge NVE, siden dagene med flom- og skredvarsel tettet seg sammen i hovedperioder på våren og høsten.²³ Og månedene imellom disse ekstra våte periodene, husker vi som tørkesommeren 2018. Perioden

¹⁹ Kilde: https://kantat.no/globalassets/fra-webnodes/ekspertiseomrader/politikk-og-samfunn/klimabarometer/2019/19100765-kantar-klimabarometer_presentasjon_for-publisering.pdf, sist hentet 21/12/2019.

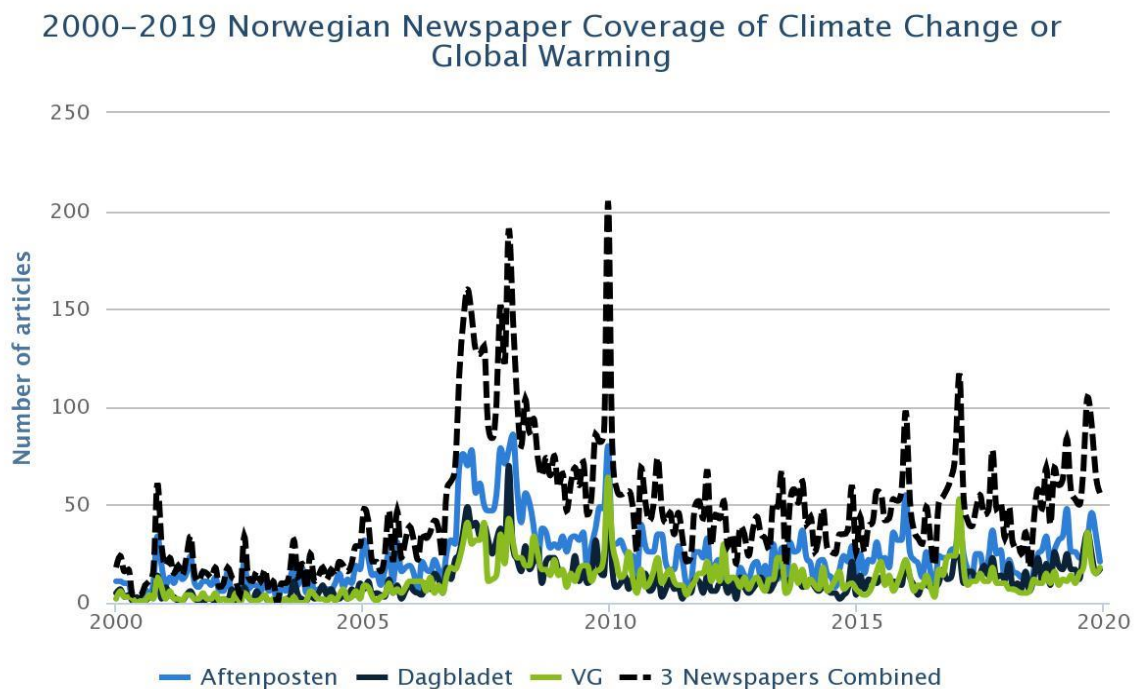
²⁰ Kilde: https://kantat.no/globalassets/fra-webnodes/ekspertiseomrader/politikk-og-samfunn/klimabarometer/2019/19100765-kantar-klimabarometer_presentasjon_for-publisering.pdf, sist hentet 21/12/2019.

²¹ Kilde: https://kantat.no/contentassets/94ec2d26f4f4405fb006bbd0e490f550/presentation-av-resultater-fra-tns-gallups-klimabarometer-2014-pa-litteraturhuset-20.-mai_legges-ut-pa-web.pdf, sist hentet 21/12/2019.

²² Kilde: <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/Ekstremvar/> Sist hentet 28/1/2020

²³ <https://www.nve.no/nytt-fra-nve/nyheter-hydrologi/torke-og-flomaret-2018/> Sist hentet 28/1/2020

mai-juli ble rekordvarm for Norge, i gjennomsnitt 3,1 °C over normalen. Med 74 prosent av normale nedbørmengder, ble det den fjerde tørreste mai-juli-perioden som er registrert siden målestart i 1900. Tørken rammet også store deler av Europa, og i Sentral-Europa holdt det uvanlig varme og tørre været seg i fem måneder, oppsummerer Metrologisk institutt (Skaland et al., 2019).

Figur 4: Grafen viser norske mediers dekning av klimaendringer eller global oppvarming i perioden fra år 2000 til 2019. Ytterstad, A. & Simonsen, A.H. (2019). *Media and Climate Change Observatory Data Sets*. OsloMet/CIRES Center for Science and Technology Policy Research, University of Colorado Boulder (https://sciencepolicy.colorado.edu/icecaps/research/media_coverage/norway/index.html)

Internasjonale avtaler

Dale og Andersen (2018) peker på Parisavtalen (framforhandlet under FNs klimatoppmøte i Paris fra 30. november til 13. desember 2015) som et konkret uttrykk for at verden og vår forståelse av hva slags omstilling vi står overfor har endret seg radikalt. Det er uomtvistelig at vi har politisk aktivitet, både nasjonalt og internasjonalt, som legger en større forståelse for klimaendringer til grunn for politikkutforming i form av ulike avtaler som målbærer en omstilling til en verden med lavere CO₂-utslipp.

Parisavtalen er den mest omfattende av disse. Både når det gjelder hvor stor del av verden som har tilsluttet seg den, i tydelige mål og ikke minst i oppmerksomhet. Avtalen innebærer blant annet at landene enes om at den globale temperaturstigningen skal holdes under 2 grader Celsius sammenlignet med førindustrielt nivå, samtidig som landene skal tilstrebe å begrense temperaturstigningen til under 1.5 grader Celsius (United Nations, 2016).

For at målene i Parisavtalen skal kunne nås, må klimagassutslippene reduseres raskt – i størrelsesorden 50 prosent reduksjon innen 2030 og rundt 75 prosent innen 2050. På litt lengre sikt må tilførselen av klimagasser stoppe opp, og sannsynligvis vil vi trenge ny teknologi for å fjerne klimagasser fra atmosfæren for å kunne nå målene (Dale & Andersen, 2018). Dette har følger for verdens petroleumsproduksjon og -forbruk: Ifølge det internasjonale energibyrået kan ikke mer enn en tredjedel av påviste fossile reserver forbrukes innen 2050 for at togradersmålet skal nås, så fremt teknologi for karbonfangst og -lagring ikke blir kraftig utviklet (International Energy Agency, 2012).

Avtalen ble ratifisert fra Norges side i juni 2016. Her i landet er det tilnærmet politisk konsensus for at Parisavtalen skal tas på alvor, samtidig som den har blitt en viktig del av samfunnsdebatten om oljenasjonens fremtid (Dale & Andersen, 2018). Samtidig har Norge også handlet fram en klimaavtale med EU, som ble vedtatt høsten 2019, hvor det framgår at Norge skal samarbeide med EU om utslippskutt fram til 2030, med mål om minst 40 prosent reduksjon.²⁴

Nasjonale mål og avtaler

At Norge inngår internasjonalt forpliktende avtaler, betyr også at det på hjemmebane forhandles fram konkrete mål for klimapolitikken. I 2012 inngikk Stortinget et fornyet klimaforlik med blant annet uttalte mål om at Norge fram til 2020 skal påta seg en forpliktelse om å kutte de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 prosent²⁵ av landets utslipp i 1990, og at Norge skal være karbonnøytralt i 2050 (Miljøverndepartementet, 2012).

²⁴ Kilde: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norges-klimaavtale-med-eu-vedtatt/id2675266/>, sist hentet 22/12/2019

²⁵ Se Sæther 2017 (kapittelet «Et historisk klimakrav») for en nærmere beskrivelse av forliket og hva 30 prosent-målet faktisk innebærer.

I juni 2017 vedtar Stortinget Norges første klimalov, der de vedtatte klimamål for 2030 og 2050 lovfestes (Stortingets energi- og miljøkomite, 2017).

Selv om våre politikere har klart å enes om hårete mål for politikken, er man langt fra enige i hvordan målene skal oppnås. Dette gjenspeiles i diskusjonene der det grønne skiftet kommer til uttrykk.

Grønne virkemidler

Ja eller nei til flysete-avgift, og om hvorvidt Norge skulle delta i EUs energisamarbeid (ACER), eller ikke, er konkrete debatter i denne perioden, der begrepet har blitt brukt – og også tatt til inntekt for ulike syn på samme sak.

Som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, er det jeg kaller virkemiddel-diskursen en framtreddende diskurs jeg finner i meningstekster der det grønne skiftet brukes som begrep. En slik virkemiddel-debatt satt politisk i system, er den om *grønt skatteskifte*.

Grønt skatteskifte, som spiller på begrepet det grønne skiftet, har utspring i Grønn skattekommisjon, som ble oppnevnt av regjeringen i 2014. Utvalget skulle blant annet vurdere om hvorvidt økt bruk av klima- og miljøbegrunnede avgifter, og reduksjoner i andre skatter og avgifter, kunne være fordelaktig for både klima og den økonomiske utviklingen (NOU 2015:15).

Politisk spill om grønt skifte

Men det er ikke bare i det politiske landskapet og i de politiske debattene at det økte engasjementet for klima og miljø speiles, det gjelder selvfølgelig og også i det politiske spillet. Det mest framtreddende eksemplet på det er nok at før Venstre gikk inn i regjering i 2018, var partiet (ifølge nyhetsbildet) nær å velte regjeringen på grunn av klimapolitikk to ganger, i forbindelse med forhandlinger om statsbudsjettet. I 2015 var «grønt skatteskifte» tema, altså høyere skatter på aktivitet med høye utslipp og lavere skatter for mindre forurensende aktivitet. Året etter, da Parisavtalen var et faktum, brøt både Venstre og Kristelig Folkeparti forhandlingene med regjeringspartiene.

Da var det den såkalte bilpakken som var den hete poteten; om avgiftsnivået på diesel og bensin og bompenger og pendlerfradrag – både av politikere i de to aktuelle partiene og

pressen gjerne oppsummert som «det grønne skiftet». Den 30. november 2016 siterer for eksempel flere medier KrF-leder Hareide på å ha uttalt til NRK at «Kjernen i bruddet er det grønne skiftet».²⁶

Grønt skifte også i næringslivet

I tråd med de tidligere nevnte virkemiddel-debattene, har også næringslivet blitt trukket inn. Et regjeringsinitiativ vi har sett i denne perioden er for eksempel Ekspertutvalget for grønn konkurransekraft, som hadde som mandat å vurdere hvordan Norge kan omstilles til et lavutslippssamfunn med høy verdiskaping og sysselsetting.²⁷ Rusten og Tvedt (2018) diskuterer næringslivets ulike motivasjoner for å aktivt bidra til en grønn omstilling, og peker på at lover og regler selvfølgelig er en motivasjonsfaktor.

Men vi ser også at næringslivet på eget initiativ har vist økende vilje til å finne løsninger, ta i bruk teknologi og levere produkter og tjenester som tar hensyn til klima og miljø.

Grønn konkurransekraft har oppstått som et positivt ladet begrep, som handler om å fremme bedriftenes evne til å konkurrere om bærekraftig teknologi og energiproduksjon. Haarstad og Rusten (2018, s. 13) kaller dette for økologisk modernisering – altså ideen om at framgang kommer gjennom markedsøkonomi, teknologisk innovasjon og offentlige reguleringer. Grønn konkurransekraft kan således, som vi så i kapittel 5 om begrepets teoretiske spennvidde, ses på som en konkretisering av det grønne skiftet forstått som grønn vekst.

Kan karbonbobla sprekke?

Et annet trekk ved konteksten jeg mener det er viktig å trekke fram, som også involverer næringslivet, er at også finanseksperter har meldt seg på i debatten fra sitt ståsted. De uttrykker en uro for at verden gjennom en ekspansiv petroleumsvirksomhet har skapt en karbonboble som er i ferd med å sprekke.

²⁶ F.eks. dn.no: <https://www.dn.no/kristelig-folkeparti/trine-skei-grande/erna-solberg/statsbudsjettet-2017/hareide-ikke-narmere-en-losning/2-1-13591> Sist hentet 29/01/2020

²⁷ <https://www.gronnkunnskraft.no/ukategorisert/overleverte-rapport-om-gronn-kunnskraft-til-regjeringen/> Sist hentet 23/01/2020

Flere forfattere (blant dem Sæther 2017 og Raknes og Solhjell 2018) peker på den amerikanske miljøaktivisten Bill McKibbens artikkel i magasinet Rolling Stone i 2012 som en forklaring på hvorfor scenariet om en sprekkferdig karbonboble har spredt seg.

McKibben forklarer matematikken i klimautfordringene pedagogisk måte: Dersom verden skal klare togradersmålet, må 80 prosent av de fram til nå kjente ressursene av olje, gass og kull bli liggende (Raknes & Solhjell 2018). Sæther skriver at dette enkle bildet raskt spredte seg og tok energi- og klimadebatten over i en ny retning:

Nå er det en relativt stor forståelse rundt om i verden, for at minst to tredeler av de kjente reservene av kull, olje og gass ikke kan utvinnes ... Mange snakker i tillegg om risikoen knyttet til at fossile reserver kan bli verdiløse. Virkelighetsoppfatningen til mange forretningsfolk, politikere og byråkrater har endret seg, og investeringene og politikken følger etter. (Sæther 2017, s. 315)

Bjartnes (2015a) presiserer: Idet investorene innser at de har investert i noe som har vært overvurdert, selger de seg ut, og når mange gjør det samtidig, så sprekker boblen. Dermed har petroleumsdiskusjonen gått fra å handle om en produksjon med lavere utslipp, til i større grad å bli en diskusjon om hvorvidt vi skal produsere olje i det hele tatt (Sæther 2017).

Det norske paradokset

I det foregående har jeg forsøkt å tegne et bilde av konteksten den norske debatten om det grønne skiftet foregår i. Sett i et større perspektiv, preges den altså av to poler, som man ikke klarer å enes om frastøter eller tiltrekkes hverandre. Spissformulert: Vi skal være best på petroleum. Og vi skal være best på klima.

Denne dobbeltsidigheten – altså at vi som samfunn ivrer etter å finne løsninger for å nå målet om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050, samtidig som vi fortsetter å gasse på for petroleumsnæringen, kalles gjerne «det norske paradokset».

Spørsmålet om disse to lar seg forene, har ikke alltid vært like framtrødende. Den norske samfunnsdebatten tar som regel utgangspunkt i at grønn omstilling i Norge ikke er til hinder for en relativt stor petroleumsnæring, også i 2050 eller 2100 (Dale & Andersen, 2018).

Hovedargumentene for dette synet oppsummeres gjennom argumentene om at norsk olje er

«renere» enn andre lands, i den forstand at norsk produksjon forurenses mindre, at oljeproduksjonen vår sikrer velferdsstaten og at verden trenger energi (se for eksempel Dale

Med disse argumentene presenteres vår måte å drive på som en del av løsningen – og ikke som en del av problemet. På denne måten har også forkjemperne for fortsatt høy aktivitet på norsk sokkel tatt til seg klimaargumentet for å forsvare aktiviteten. Et eksempel er Norsk Olje og Gass, som allerede dagen etter at Parisavtalen ble vedtatt, gikk ut med sin fulle støtte i en kommentar på sine egne nettsider:

Olje og gass-næringens oppgave er å sikre verden tilgang på energi, ikke minst de områder som mangler tilgang på energi for å nå sine utviklingsmål, samtidig skal vi aktivt bidra til at klimagassutslippene reduseres. Leveranse av naturgass fra Norge er nødvendig for at vi skal kunne nå klimamålene.²⁸

Langt fra alle er enige i at disse argumentene er gyldige: Dette er lettvinde argumenter som etter hvert har blitt etablerte sannheter i den kollektive norske bevisstheten, skriver forfatterne av *Norge og klimakrisen* (Jensen et al., 2018). Sæther (2017) hevder at disse argumentene blir gjentatt så ofte og tatt på alvor av så mange, at de i løpet av de siste årene nærmest har blitt til selve grunnlaget for oljebransjens eksistens: «Norge må fortsette med olje og gass fordi verdens energibehov øker. Så lenge det er et skrikende behov der ute, er vi jo forpliktet til å levere når vi faktisk kan?» (Sæther, 2017, s. 69).

I dette kapitlet har jeg redegjort for noen av de trekkene jeg mener er blant de viktigste for å forstå omgivelsene meningstekstene i utvalget mitt er skapt i, som et bakteppe for tekstene og diskursene jeg diskuterer i de neste kapitlene.

²⁸ Kilde: <https://www.norskoljeoggass.no/om-oss/nyheter/2015/12/norsk-olje-og-gass-kommentar-til-klimaavtalen/>, oppdatert 12.12.2015, sist hentet 28/10/2019.

9. Slik snakker vi om det grønne skiftet:

Fem hoveddiskurser

I materialet jeg har studert identifiserer jeg fem hoveddiskurser. Jeg kaller dem olje-, virkemiddel-, min sak-, «alle snakker om det grønne skiftet»- og bioøkonomi-diskursen. De er ikke helt kategoriske, og kan av og til gå litt over i hverandre. Felles for alle, bortsett fra «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen, er at begrepet først og fremst brukes i løsningsorienterte vendinger. Det brukes til å argumentere for hva som bør skje for at klimautfordringene skal kunne løses, og ikke til å peke på problemene i seg selv, selv om årsak-virkning naturligvis er et viktig premiss i argumentasjonen.

	TEMA	TYPISK DEBATTANT	EKSEMPEL PÅ AKTUALISERENDE HENDELSE
OLJE-DISKURSEN	Hvorvidt vi kan fortsette petroleumsvirksomheten som før.	Fremtredende politikere, representanter for oljenæringen, samfunns-debattanter og kommentariatet.	Regjeringen åpner for leting av olje- og gass i Barentshavet.
VIRKEMIDDEL-DISKURSEN	Fordeling av ansvar, initiativ og finansiering. Staten versus næringslivet. Skatt og avgifter som middel.	Interesse/næringsorganisasjoner, politikere og kommentariatet.	Flyseteavgift-debatt og NHOs årskonferanse 2017.
MIN SAK-DISKURSEN	Argumenter for hvorfor akkurat denne næringen eller denne råvaren bør satses på, med begrunnelse i at det passer inn i det grønne skiftet.	Innsendere av debattinnlegg. Representanter for nærings- eller fagorganisasjoner og politikere som kjemper for enkeltsaker.	Venstre går inn i regjeringen og ny regjeringsplattform skal ta form.
ALLE SNAKKER OM DET GRØNNE SKIFTET-DISKURSEN	Ironisering over begrepet, oppgitthet over debatten eller over manglende politikk.	Kommentariatet og opposisjonspolitikere.	Begrepet ble kåret til årets nyord.
BIOØKONOMI-DISKURSEN	«Skogen er den nye oljen».	Kommentariatet i Nationen og debattanter med skog-interesser.	Stortingsmelding om skognæringen.

Tabell 2: Fem hoveddiskurser som utkrystalliserer seg i debatten om det grønne skiftet.

Jeg vil i det følgende gi en nærmere beskrivelse av de fire første hoveddiskursene, før jeg i neste kapittel vier litt mer plass til avisa Nationen, som er den avisa i mitt utvalg som skiller seg ut, med en framtrædende bioøkonomi-diskurs i sine meningsspalter. Som jeg uttrykker i

problemstillingen, ser jeg også etter i hvilken grad vekst-spørsmålet adresseres i debattene om det grønne skiftet.

Oljediskursen

Som jeg gjør rede for i forrige kapittel, er spørsmålet om hvorvidt vi kan eller bør fortsette vår petroleumsvirksomhet som i dag, et stort tema. Det norske paradokset, altså at vi gjerne vil være i verdenstoppen både når det gjelder klimahensyn og petroleumsproduksjon, er en viktig dreieskive for hele samfunnsdebatten.

Norges olje- og gassvirksomhet er et omfattende tema i mitt utvalg, både på redaksjonell og ekstern meningsplass. Her finnes naturlignok flere underdiskurser, og det finnes mange avskygninger av oljediskursen i tidligere litteratur.

Naper (2014) har undersøkt pressens kommentariat og dens fremstilling av Norge som henholdsvis klima- og oljenasjon. Hun identifiserer fire hoveddiskurser: Det politiske spillet, bygg landet-diskursen, godhetsdiskursen og klimatrussel-diskursen.

Ifølge hennes studier reduserer den klart største andelen av kommentarene klima og olje til spørsmål om regjeringsalternativer og politiske konflikter. Mens bygg landet-diskursen peker på velferdsstaten som muliggjort gjennom oljen, viser godhetsdiskursen til en virkelighet der olje og klima er bundet sammen: Norge må ta opp mer olje fordi det er behov for energi verden over. I motsetning til godhetsdiskursen nedtegner klimatrusseldiskursen dystre bilder av fremtiden eller roper etter handling.

Disse står i sammenheng med diskursformasjonene Hornmoen (2014) finner i sin analyse av den såkalte Petroleumsmeldingen (St.meld. 28 (2010-2011)), hvor han identifiserer to dominerende diskursformasjoner: En føre-var-diskurs som vektlegger risikoer og trusler mot et sårbart miljø, og en ekspansjonsdiskurs som vektlegger velstand og klimavennlig oljeutvinning.

Det norske paradokset fylles med mange eksempler på hvordan diskurser annekteres eller innleires i hverandre. Aktører bidrar til diskursens dynamikk ved å nærmest fylle språket med nye assosiasjoner og anvende begreper i en ny kontekst (Jensen et al. 2018, 21). Når dette skjer bevisst, er det en taktikk vi kjenner igjen fra bruken av begrepet bærekraftig utvikling, og hvordan oljebransjen har utnyttet uklarheten rundt begrepet og definert det strategisk til

sitt eget beste ved å operasjonalisere bærekraftighet som det å kutte sine utslipp mest mulig og det å finne nye ressurser (Ihlen, 2007, s. 120).

Også Hornmoen (2014) viser til slike innleiringer når han peker på hvordan daværende oljeminister Ola Borten Moe argumenterte for at «Verden trenger mer og moderne energi for å løfte millioner av mennesker ut av fattigdom». Han bemerker at dette er en diskurs som vanligvis har blitt uttrykt av miljøforkjempere og motstandere av ytterligere ekspansiv oljeleting, som nå er blitt justert til en diskurs om oljeekspansjon.

Typiske debattanter er framtrepende politikere, representanter for oljenæringen, ungdom spesielt engasjert i politikk og/eller miljø og kommentariatet. 29. november 2016, samme måned som petroleumsvirksomheten feiret sitt 50-årsjubileum for den aller første leteboringen på norsk sokkel²⁹, skriver administrerende direktør for Norsk olje og gass, Karl Erik Schjøtt-Pedersen, et innlegg i Aftenposten:

Hvis man skal få en hel verden med på det grønne skiftet, må det skje til lavest mulig kostnad, med lavest mulig velferdstap. Utslipp av klimagasser må koste. Med verdens høyeste karbonpriser ligger Norge allerede godt an, og vil derfor være konkurransedyktige. Dersom Norge politisk velger å senke produksjon av olje og gass, vil ikke det endre på etterspørselen og forbruket. Andre land vil enkelt ta over produksjonen. Globale utslipp vil sannsynligvis øke, fordi de fleste land har høyere utslipp enn Norge. Fører det oss nærmere målene satt i Paris? Eller vil det bare føre til reduserte helsetjenester og økte skatter i Norge? (Schjøtt-Pedersen, 2016)

Dette er ekspansiv tale, som særlig henter argumenter fra både bygg landet- og godhetsdiskursen. Velferdstap er risikoen dersom Norge velger å trappe ned på aktiviteten. Dessuten vil globale utslipp sannsynligvis øke dersom andre land i stedet produserer mer, argumenterer Schjøtt-Pedersen.

I mitt utvalg er det sjeldent at det på redaksjonell meningsplass tas så tydelig til orde for fortsatt samme linje i petroleumssaktiviteten, som i VG 5. januar 2017. Bakteppet for artikkelen er NHOs årskonferanse «Made in Norway» (som jeg kommer tilbake til). *Næringslivet er løsningen*, er tittelen på avisas leder, som sier at «Norges muligheter for å

²⁹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/50-ar-med-petroleumsaktivitet-i-norge/id2519052/> (sist hentet 7/12/2019)

lykkes med et grønt skifte går hånd-i-hånd med norsk olje og gass. Det som er bra for energisektoren, er bra for et grønnere Norge» (VG, 2017).

VG gjør leserne oppmerksomme på at NHOs direktør uttrykker bekymring for klimautfordringen, men likevel «har et jordnært syn», i likhet med VG, på hvordan vi bør handle:

Det er i så måte verdt å legge merke til NHO-direktørens tilnærming til miljøspørsmålet. I motsetning til markskrikereske klimafornektere erkjenner hun at «klimautfordringen er høyst bekymringsfull». Samtidig har Skogen Lund et jordnært syn på hvordan Norge bør agere. Et vi deler. Å redusere utslippene ved å la olje og gass bli liggende under bakken, er en dårlig løsning. (VG, 2017)

En rammehendelse som utløser meningsartikler som går rett til kjernen i oljespørsmålet, er da regjeringen åpnet for letevirksomhet i Barentshavet i 2016. *Det grønne skiftet avlyst* er tittelen på jusprofessor Beate Sjøfjells kronikk i Dagsavisen 6. oktober samme år. I anledning at statsbudsjettet for det kommende år legges fram, kritiserer hun regjeringen for å fortsette å styre Norge på «tut og kjør»-sporet gjennom å åpne nye petroleumsfelt i nordområdene, og gir uttrykk for at regjeringen gjennom sin kommunikasjon på den ene siden og handlinger på den andre, bedriver grønnvasking av oljepolitikken.

Det vi trenger er en fullstendig omlegging av Norge til et bærekraftig nullutslippssamfunn. En langsiktig plan for avvikling av petroleumsindustrien ville være et første skritt. Det regjeringen leverer er forsøk på grønnvasking av Norges fortsatte satsing på et høyutslippssamfunn. Regjeringen bryter Grunnloven og har i praksis avlyst det grønne skiftet. (Sjøfjell, 2016)

Debattanten ytrer en klar systemkritikk, men vekstspørsmålet blir ikke tydelig rørt. Dette er nokså typisk, slik jeg tolker det, for de oljekritiske stemmene. Nestleder i Naturvernforbundet er i et innlegg i Dagbladet 30. august 2016 blant dem som mener at det ikke hjelper å prate varmt om det grønne skiftet, så lenge vi ikke ser et taktskifte i petroleumsvirksomheten:

I flere år har regjeringen snakket varmt om det grønne skiftet, og om hvor alvorlig klimaendringene er. Med nyheten om nok en tildelingsrunde for oljen viste Erna hvor hult regjeringens klimaengasjement er, når hun fortsetter å lukke øynene for klimapåvirkningen norsk olje medfører. (Lundberg, 2016)

Politisk engasjert ungdom er blant de som flere ganger skriver seg inn i oljediskursen, med en kompromissløs holdning til oljespørsmålet, uten å i særlig grad løfte vekst-spørsmålet inn i problemstillingen.

Virkemiddeldiskursen

En av de mest framtreddende av diskursene er den jeg har kalt virkemiddeldiskursen. Spørsmålet som diskuteres er hvordan det grønne skiftet skal gjennomføres, hvem som må ta initiativ og hvem som har ansvaret. Fornybar energi, «grønne» arbeidsplasser, skatter og avgifter er hovedtema: Hva skal til for at næringslivet satser «grønt»? Hvor aktiv må staten være? Skal den bare sørge for at det koster å forurense, eller skal myndighetene også aktivt subsidiere de som sørger for å virke med lavere utslipp? Og hva med forbrukerne, skal vi betale for å forurense, og hvilken effekt vil i så fall det ha?

Mens oljediskursen i stor grad er preget av ja/nei-spørsmål, er virkemiddeldiskursen mer åpen: Hvilke virkemidler kan vi bruke for å få landet gjennom en omstilling, og hvilke vil fungere best?

Det diskuteres særlig politiske virkemidler, som følger tradisjonelle debattmønstre: Her er forslag om skatter og avgifter på den ene siden mot argumenter for skatteletter på den andre siden, både for næringsliv og privatpersoner. I hvor stor grad staten bør legge føringer for næringslivet, og ikke minst i hvor stor grad staten selv skal bidra som aktør, er en beslektet diskusjonslinje. Språklige virkemiddel som begrepet «å bruke både gulrot og pisk» brukes av flere debattanter når virkemidler diskuteres:

Et avgiftsregime som premierer lavutslipp vil være et insitament for flyselskapene til å skaffe seg mer miljøvennlige fly. Poenget må være å få en stor forurenser som flytrafikken til selv å lede an i det grønne skiftet. Da trengs det både pisk og gulrot. Å piske passasjerer som likevel ikke kan velge annerledes, er å rette baker for smed.
(VG, 2015)

Virkemiddeldiskursen gjør seg spesielt gjeldende når det handler om politikk og virkemidler som kan påvirke privatpersoner direkte. Debatten om flyseteavgiften, som eksempelet over er hentet fra, er én stor diskusjon som har gått i denne perioden. En annen er den såkalte bilpakken som var et hovedtema i budsjett-kampen høsten 2016 (som beskrevet nærmere i kontekst-kapittelet). Politisk redaktør i Aftenposten tar i en signert kommentar til orde for at

norske bilister bør bidra mer enn de gjør. Slik jeg leser henne, er det ikke først og fremst for at vi skal påvirkes til å kjøre mindre bil, men for at midlene som kommer inn på denne måten, skal brukes til å påvirke næringslivet til å ta de mest klimavennlige valgene for sin virksomhet.

... klimamålene i 2030 er umulige å nå hvis ikke også norske bilister belastes en smule mer. Økningen i drivstoffavgifter er en bagatell for privatpersoner.

Kompensasjonen for avgiftsøkningen, som er en del av logikken i det grønne skiftet, må gagne næringslivet, hvor alle kostnadsøkninger merkes, og der de klimavennlige valgene har stor effekt. (Eilertsen, 2016)

Som jeg pekte på i kapittelet om konteksten, har debatten dreid seg fra å først og fremst handle om petroleum i et rent utslipps-perspektiv, over til også å stille spørsmål ved hvorvidt det faktisk vil være økonomisk smart å fortsette denne aktiviteten som før. Det er to vanlige argumenter for å endre oljepolitikken, skriver Bjartnes: Det ene er at Norge *bør* la oljeressurser ligge fordi det er moralsk riktig, det andre er at oljeressurser *vil* bli liggende fordi de er ulønnsomme å hente opp (Bjartnes, 2015a, s. 20). Om det er det normative argumentet knyttet til rett og galt eller argumentet knyttet til finansiell risiko som gjør mest inntrykk, kommer an på hvem som hører (s. 21).

Storingsrepresentant for Høyre, Nicolai Astrup, er blant dem som prøver å legge den normative debatten til side, for å heller løfte den om hva som er økonomisk mest fornuftig:

På siden av dette [debatten som i stor grad handler om hvorvidt man er for eller mot norsk petroleumsvirksomhet] går en debatt om hvorvidt det er økonomisk fornuftig å satse på olje eller ikke, gitt at klimapolitikken virker, elbilene overtar, og sol og vind utkonkurrerer fossile alternativer. Det er en langt mer fruktbar og interessant debatt, fordi den berører kjernen i det grønne skiftet. (Astrup, 2017)

Han viser til økt produksjon og kraftige utslippskutt i norsk industri de siste tiårene, og hevder det skyldes mer lønnsomme produksjonsmåter. Logikken er at det som lønner seg, det vinner, og derfor må det bli enda mer økonomisk attraktivt å produsere grønt: «Hvorfor har norsk industri lykkes med dette? Fordi det lønner seg. Når det å tenke grønt gir sorte tall på bedriftenes bunnlinje, starter en snøball å rulle som ikke lar seg stanse» (Astrup, 2017).

I virkemiddeldiskursen, hvor økonomi er en fellesnevner, dreier diskusjonen seg naturlig nok om hvorvidt markedet klarer å ordne opp i det grønne skiftet selv. Miljøstiftelsen Zero er blant dem som har sterk tro på det:

«Det grønne skiftet handler om å bygge på markedets logikk», skriver organisasjonens leder, Marius Holm, i Aftenposten 12. mai 2014, og viser til at mens råvarer blir dyrere når behovet stiger, skjer det motsatte med teknologier: Solceller, vindmøller og el-bilbatterier blir billigere jo større etterspørselen er. Han konkluderer: «Når markedet tar over for politikerne, vil det grønne skiftet gå raskere» (Holm, 2014).

Andre mener at staten må inn, i større eller mindre grad, for å regulere markedet slik at det skal kunne blomstre i grønn farge. Stortingsrepresentant og talsperson for Miljøpartiet de grønne, Rasmus Hansson, mener at Norge må legge til rette for det grønne skiftet på samme måte som vi har gjort for oljevirkksomheten – gjennom skattefritak for et grønt næringsliv. «Stopp oljesubsidier, start grønt skifte» er tittelen på Hanssons debattinnlegg i Dagsavisen 14. mars 2016.

Vi må heller sette inn et krafttak for det grønne skiftet, slik vi til nå har gjort det for å drive fram oljevirkksomheten. I 50 år har man effektivt løftet fram oljenæringen med gunstige skattefritak. Nå må vi gjøre det samme for å skape den framtida vi nå skal ha, grønn bærekraftig økonomi og næringsliv. (Hansson, 2016)

I en signert lederartikkel i Klassekampen 4. august 2017, mener avisas journalist og kommentator Mímir Kristjánsson på at skognæringen trenger et sterkt, statlig selskap à la Statoil for å kunne spille en viktig rolle i det grønne skiftet:

Et skogens Statoil, utstyrt med friske milliarder fra staten, trengs om vi skal få fart på disse investeringene for alvor. Skognæringen har en sentral rolle å spille i det grønne skiftet fordi tre kan erstatte både plast, byggematerialer som stål og betong og fossilt drivstoff. En slik oppgave er for viktig til å overlate til private kapitalister med kortsiktig profitt på hjernen, noe miseren i Norske Skog viser med stor tydelighet. (Kristjánsson, 2017b)

I den midterste delen av dette avsnittet skriver han seg også rett inn i det jeg kaller bioøkonomi-diskursen, som jeg diskuterer nærmere i neste kapittel.

Også Dagbladets kommentator Aksel Braanen Sterri peker i kommentaren *Si farvel til olja*, 16. desember 2015, på at «om vi gir både Statkraft og Oljefondet muligheten, kan vi posisjonere oss i en næring som er nødt til å ha framtida foran seg»:

Skal Parisavtalen følges opp, må det bli mye dyrere å forurense, og konkurranseforholdene må vris i fornybar retning. Som Anders Bjartnes påpeker i boka «Det grønne skiftet», er ytterligere investeringer på sokkelen trolig bare lønnsomt om vi vedder mot togradersmålet. Det veddemålet må selskapene tape. (Sterri, 2015)

En isolert hendelse som utløste flere meningsartikler om næringslivets rolle, og næringslivets rolle versus statens, var NHOs årskonferanse i 2017, der *Made in Norway, på jobb for en grønn fremtid*³⁰ var overskriften. I mediene ble det gjerne sagt at den handlet om det grønne skiftet og hvordan norsk næringsliv kan bidra til det. (Se for eksempel Sterri i Dagbladet, 6. januar 2017).

I «toppmåned» januar 2017 nevnes «det grønne skiftet» ifølge Atekst i overkant av 400 artikler i norske papirutgaver. I en fjerdedel av disse nevnes også NHO, som var på banen med debattinnlegg og intervjuer i forkant av konferansen.

Senere i januar oppsummerer generalsekretær Kristin Skogen Lund i et debattinnlegg i Dagbladet, der hun argumenterer for at det beste virkemiddelet for det grønne skiftet er å styrke næringslivet:

Jeg har sagt det før, og jeg sier det igjen: Det blir ikke noe grønt skifte med røde bunnlinjer. Omstillingen må styrke det private eierskapet, og basisen må være lønnsomme bedrifter og arbeidsplasser. Det er fullt mulig å kutte utslipp gjennom knallharde nasjonale reguleringer som skyver industri og arbeidsplasser ut av landet, men det redder verken klimaet eller sikrer bærekraftig vekst og utvikling i det norske velferdssamfunnet. NHO mener klimapolitikken, næringspolitikken og energipolitikken er tre sider av samme sak. (Lund, 2017)

Dette budskapet, fra den tunge institusjonen, har godt mulig vært med på å fremme tolkningsrammen om at det grønne skifte må komme, men at det ikke skal skje på bekostning av økonomisk vekst.

³⁰ Kilde: <https://www.nho.no/om-nho/artikler/nhos-arskonferanser/> Sist hentet 27/2/2020

Men mens VG, som tidligere vist til, bruker lederplass på å applaudere og tiltrede budskapet fra NHO (VG, 2017), synes andre å være ganske samstemte i å påpeke at mange gode enkeltinitiativ til tross, er Norge like oljeavhengig som før. «Det grønne skiftet handler om verden etter oljeavhengigheten. Det første steget på veien er å innrømme at du er oljeavhengig. Dit har ikke NHO helt kommet ennå», skriver Nationen på lederplass.

Kristjánsson i Klassekampen gir i en kommentar uttrykk for at vi mangler en tydelig retning og en industriell strategi (2017a). Mens Dagbladets Sterri bruker konferansen som bakteppe for å argumentere for at mange gode enkeltinitiativ i næringslivet til tross, så er det først og fremst staten som må på banen. Han mener det er på høy tid å legge den næringsnøytrale staten bak oss, siden næringslivet alltid vil agere konservativt og være lite risikovillig med tanke på nødvendige investeringer. Han peker på at dagens regjering tenker helt annerledes hva virkemidler angår:

Vi har nemlig en regjering hvis fremste håp ikke er grønn innovasjon, men at oljeprisen skal stige nok til å redde norsk olje- og gassnæring fra undergangen. Da kan vi fortsette som før. Vi pumper olje, mens utslippskuttene tas i utlandet. Den grønne framtida er ellers ikke noe staten skal bidra stort til utover noen CO₂-avgifter og elbilsubsidier (sic). Staten skal nemlig være næringsnøytral. (Sterri, 2017)

Poenget til Dagbladets kommentator er at skal vi over «fra en svart til en grønn økonomi», må staten være mer aktiv: «I olje- og gassektoren tar Staten Norge betydelig risiko ved investeringene. Det bør vi gjøre for andre utvalgte næringer også.»

Her uttrykkes det altså en viss form for systemkritikk, men den går langs akse stat-næringsliv. Fortsatt økonomisk vekst virker å være opplagt mål som ikke problematiseres.

Min sak-diskursen

En særlig utbredt diskurs er den jeg kaller min sak-diskursen, som er spesielt gjenkjennelig blant eksterne debattanter som representerer en næring, fagorganisasjon eller politikere som jobber med enkeltsaker og har som mål å løfte de små debattene i den store. Det kan også være forskere som vil fremme sitt felt.

Felles for dem er gjerne at de bruker begrepet det grønne skiftet som retorisk virkemiddel til inntekt for sin sak. Ofte handler disse meningsinnleggene om naturressurser og råvarer (foruten olje og gass). Hvilke er det viktig – og riktig – å satse på i det grønne skiftet?

«Fosfor må bli del av det grønne skiftet» skriver en innsender, som er forsker ved NIBIO, i Nationen 17. august 2016. «En enklere løsning for å iverksette det grønne skiftet, enn industriell hamp, skal du lete lenge etter», hevder en innsender, kommunestyrerepresentant fra MDG i Klassekampen 10. juni 2016. «Dagens atomkraftverk fortjener ikke noen sentral plass i det grønne skiftet», mener en innsender, student i miljøfysikk og fornybarenergi, i Klassekampen 25. august 2016. «Alt som skal elektrifiseres, trenger kobber, og kobber er et helt uunnværlig metall i det grønne skiftet», skriver en LO-sekretær i Nationen, 25. oktober 2018, og argumenterer med det for gruvedrift i Repparfjord. En innsender mener i Aftenposten 27. juni 2017 at «det grønne skiftet dessverre har blitt synonymt med det å ødelegge de grønne samfunnsverdiene vi mest av alt ønsker å bevare» – i et innlegg mot vindkraftutbygging. Mens en professor ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet får en hel side i Nationen 7. april 2016, hvor han under overskriften «Det er gull i avløpsvannet» forklarer hvorfor «det er ... i vannet og kloakken vi finner de store mulighetene i det grønne skiftet».

Felles for flere av disse innleggene er at det grønne skiftet i seg selv i mindre grad er et hovedargument, men forslagene framstilles ofte som at de har en positiv bieffekt for grønn omstilling. Som en polemiker av en mot-debattant ville kunne sagt det: De drar det grønne skiftet-kortet.

Styreleder i Gartnerhallen SA, hevder i Nationen 14 september 2016, at «det grønne skiftet vil bety økt etterspørsel etter norsk frukt og grønt, og stadig mer bevisste forbrukere vil spise mer norsk potet, grønnsaker, frukt og bær». Før han kommer fram til det jeg oppfatter som hovedbudskapet og motivasjonen for debattinnlegget: «Det er derfor på tide at vi satser mer på denne delen av norsk matproduksjon» (Nordlund, 2016).

Assisterende direktør i Norskog (medlemsorganisasjon for skogeiere) bruker samme taktikk for å forsøke å sette spørsmål om eiendomsretten i distriktene på den politiske agendaen. Han bruker begrepet det grønne skiftet, som for å understreke at det han sier også er viktig i et større perspektiv:

Politikere som snakker om et «grønt skifte» men som ser bort fra råvareleddet og eierskapet til dette er på kollisjonskurs med den harde virkeligheten. Hedmark Høyre

bør derfor utfordre partiet på en ideologisk debatt rundt eiendomsrettens innhold og rolle for Distrikts-Norge. Det er her det «grønne skiftet» starter. (Nøkleholm, 2016)

I et innlegg noen måneder tidligere diskuterer samme debattant hvordan skatteinnskjerpinger vil kunne påvirke næringen negativt. I stedet for å beskrive bekymringer for lommeboken til den enkelte skogeier, som han i bunn og grunn representerer, peker han på det grønne skiftet som en mulig skadelidende part: «Det er produksjon og verdiskaping som må danne grunnlag for skatt og ikke mer eller mindre gjennomtenkte skatteinnskjerpinger som hemmer produksjonsapparatet. Først når dette erkjennes av finansdepartementet er det grønne skiftet realiserbart» (Nøkleholm, 2015).

Disse tjener altså som eksempler på at bruken av begrepet det grønne skiftet i mange tilfeller først og fremst er et retorisk grep.

Som vi ser kan diskursene gå over i hverandre, og man kan finne to diskurser i samme argumentsajonsrekke. NHO-direktøren, samt administrerende direktør i Kongsberg Digital og konserndirektør for organisasjon og utvikling i NTE, bruker samme «mal» når de i debattinnlegget *Digitalisering i det grønne skiftet* oppfordrer myndighetene til å endre rammevilkårene for produsenter av fornybar energi.

Vår fornybare energi er et fantastisk utgangspunkt for å være en pådriver i det grønne skiftet. Alt ligger til rette, men vi må se det. Og vi må tørre. Da må det også skje noe rundt skatt og regulering som gjør at bransjen kan konkurrere med internasjonale giganter. Vi trenger endringsvillige myndigheter med på laget. (Lund et al., 2017)

Hvem og hva er det de *egentlig* argumenterer for? Er det bransjen som skal kunne «konkurrere med internasjonale giganter»? Er det det grønne skiftet? Jeg vil ikke være strengere i min tolkning enn å mene at det er godt mulig at intensjonen veier like mye for begge deler.

Min sak-diskursen er alltid aktuell, og gjør seg sjelden mer aktuell på grunn av hendelser i konteksten. Men om jeg skal peke på én hendelse som trigget noen min sak-innlegg, så var det da Venstre bestemte seg for å slutte seg til regjeringen og gikk inn i forhandlinger om den såkalte Jeløya-plattformen. Venstre var allerede knyttet til begrepet det grønne skiftet gjennom blant annet to budsjett-kriser. Ulike interessenter ville derfor melde hvilke forventninger de hadde til det nye posisjonspartiet.

«Vi kan bygge mer i tre» er tittelen på administrerende direktør i Norges skogeierforbunds innlegg i Nationen 10. januar 2018: «Å bygge i tre er bra for klima, trivsel og næringsutvikling. En ny regjeringserklæring bør bidra til å øke tempoet i det grønne skiftet i byggenæringen» (Lahnstein, 2018).

På samme side, i samme avis, samme dag, er også administrerende direktør i KS Bedrift ute med innlegget «Trines grønne bidrag», hvor han forteller at avfallsbransjen er klare til dyst for det grønne skiftet – dersom politikerne legger til rette for at bedriftene kan skaffe seg topp moderne utstyr:

Norske avfallsbedrifter står klare til å være med på det grønne skiftet, men det trengs politiske grep. Det må etableres ordninger slik at avfallsbedriftene kan investere i topp moderne sorteringsanlegg, slik at vi utnytter ressursene enda mer effektivt i tråd med sirkulærøkonomisk tenkning. (Brevik, 2018)

Begge disse innleggene kan, i likhet med de andre som faller inn under denne diskursen, leses som frieri til politikerne om å støtte opp under deres sak. Og dersom ønskene innfris – vil altså resultatet gagne det grønne skiftet – uten at det i særlig grad redegjøres for hva som ligger i det.

«Alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen

Det tok ikke mer enn ett år fra det ble brukt trykksverte på begrepet det grønne skiftet aller første gang, til vi, ifølge Atekst, kunne lese at «alle snakker om det grønne skiftet».

I meningsartikler jeg plasserer i denne diskursen finner jeg at avsender er oppgitt over at et begrep uten konkret innhold har fått bre om seg, ironisering over begrepet av samme årsak, men også at det uttrykkes kritikk overfor politikere og klimapolitikken, eller mangel på sådan. Dette kan sies direkte, eller mellom linjene. Det er også i denne diskursen jeg finner noen av de klareste vekst-kritiske perspektivene, samt «debatt om debatten».

Én hendelse som utløser mer polemiserende karakteristikk av det grønne skiftet, var da begrepet ble kåret til årets nyord i 2015. «Årets nyord er en aldri så liten skuffelse», mener en Aftenposten-journalist i en kommentar.

Det grønne skiftet har jeg hørt og lest om hver bidige dag de siste par årene. Begrepet er utvilsomt uttrykk for en grunnleggende samfunnsendring, slik Språkrådet uttrykker

det. Som sådant er det viktig i samfunnsdebatten. Men miljøforkjempernes monomane bruk av det har gjort det grønne skiftet til en klisjé. Like generelt og i bunn og grunn like uforpliktende som en bærekraftig utvikling. (Hvattum, 2015)

Kommentatoren fortsetter med å peke på egen bransje som ansvarlige for at et, etter hans syn, dårlig begrep har fått feste blant folk flest.

Mediebransjen må ta sin del av skylden for at det ikke har vært mulig å bringe andre og mer kreative, miljøvennlige ord frem i offentligheten. Det er vi journalister i aviser, blader og TV-kanaler som har stemme til å lansere nyord med en sånn kraft at de etter hvert blir en del av folks dagligtale. (Hvattum, 2015)

Begrepet brukes også til ironisering av for eksempel politikere eller politikk, blant annet i form av «punchlines», eller som korte kommentarer på redaksjonell plass. Som VG melder på lederplass (etter hovedlederartikkelen) 9. juni 2016: «Oljeprisen stiger, elbiler må betale bompenger og Miljøpartiet De Grønne bygger ny motorvei fra Asker til Oslo. Det grønne skiftet er i full gang» (VG, 2016).

Noen debattanter kan starte en argumentasjon med «alle snakker om det grønne skiftet», for så å følge opp med et forsøk på å gi begrepet et konkret innhold. Men for mange handler det om å poengtere at vi bruker et begrep uten klart innhold. Allerede i januar 2015 påpeker kommentator Arne Strand i Dagsavisen at begrepet står i fare for å drukne som en frase, under tittelen «Store omstillinger, men til hva?»

Et grønt skifte vil gi oss nye og interessante arbeidsplasser og et bedre miljø ... Statsminister Erna Solberg var prisverdig klar med denne setningen i gårsdagens foredrag ... Etter det var det slutt på klarheten. Bak begrepet grønt skifte skjuler det seg ingen ting konkret. Statsministeren omtalte skifte til grønn poliikk (sic) og økonomi i generelle vendinger uten å presisere hvor de nye arbeidsplassene skal komme og i hvilke bransjer de skal vokse fram. Det grønne skiftet står allerede i fare for å drukne som en frase. (Strand, 2015)

Sp-politiker Geir Pollestad har i Dagens gjest-spalten i Nationen 19. september 2016 et innlegg kalt *La klimapolitikken bli edru*. Ved nærmere lesing er det ikke politikken i seg selv, men den omfattende bruken av begrepet det grønne skiftet, han peker på som det forstyrrende elementet.

Nå trengs det et skifte. Det er populært å kalle dette «det grønne skiftet». Ordet er sågar kåret til årets nyord i Norge. Jeg liker uttrykket «det grønne skiftet» svært dårlig. Det er et verdiløst uttrykk som både miljøorganisasjonene og oljeindustrien har brukt så mye at det er umulig å vite hva som egentlig menes med uttrykket. Når honnørord skygger for det konkrete innholdet i politikken så er det ikke bra. «Det grønne skiftet» bør bli årets fy-ord i 2016. (Pollestad, 2016)

Den 28. september får Pollestad tilsvar i samme avis, av kommunikasjonssjef i Zero, med innlegget *Promillekontroll av Pollestad og SP*.

At begrepet det grønne skiftet brukes om likt og ulikt er uunngåelig, men det er sterkt å avskrive det slik Pollestad gjør. Det grønne skiftet betyr å fase ut all fossil energi- og materialbruk og erstatte det med fornybare løsninger. For å få til slike skift trengs politisk lederskap og mot. (Evang, 2016)

En interessant observasjon her er at Zeros representant, når begrepet som opprinnelig var deres blir utfordret av Pollestad, blir mer konkret i hva det grønne skiftet innebærer og også en anelse mer normativ, enn det organisasjonens representanter har gitt uttrykk for i andre sammenhenger.

Vekst-kritiske perspektiver

I «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen finner jeg eksempler på vekstkritiske stemmer, som i mer eller mindre konkret grad etterlyser en samfunnsendring. Disse er langt fra dominerende i materialet, men det er ikke mindre viktig å belyse også disse måtene å snakke om det grønne skiftet på – eller å kritisere måten vi snakker om det grønne skiftet på – slik professor i filosofi, Arne Johan Vetlesen og forskningsleder ved Vestlandsforskning, Carlo Aall, gjør i en kronikk i Klassekampen i 2015. Her advarer de mot det de kaller «klimarelativering», og uttrykker bekymring for at dette preger hele debatten om det grønne skiftet i Norge: «Kjernen i relativisering er at realisme i klimapolitikken defineres og vurderes relativt til politiske ståsteder og økonomiske interesser, i stedet for i lys av naturens tålegrenser», skriver de, og påpeker at ulike former for relativisering er med på å hindre iverksettelse av en effektiv klimapolitikk.

Som en form for relativisering nevnes diskusjonen om hvor mye samfunnsendring vi må tåle, og debattantene kritiserer at vi diskuterer «tilpasning» på en måte som forstås som at vi skal

holde fast kurs, og bare gjøre mindre endringer – i stedet for å diskutere selve kursretningen i samfunnsutviklingen, som etter deres mening må innbefatte å endre fundamentale trekk som verdsettelse, lovgivning og økonomiske institusjoner. De uttrykker altså at omstillingsdebatten i Norge ikke gjenspeiler det samme behovet for en transformasjon, slik de ser det:

Den begynnende omstillingsdiskusjonen i Norge – «det grønne skiftet» – tegner til å bli en ny variant av «tilpasning»; i stedet for å som (sic) diskutere «hva skal vi leve av etter oljen» må vi stille det mer grunnleggende spørsmålet «hvordan skal vi leve etter oljen». (Vetlesen & Aall, 2015)

Også noen redaksjonelle kommentatorer er inne på det store spennet det grønne skiftet opererer i (jamfør kapittel 5). Nationens Kari Gåsvatn (2016), etterlyser denne debatten: «Det grønne skiftet er fullt av dilemmaer. Kloden berges ikke med intetsigende og tilslørende grønn svada. Konfliktene må bli synlige og løftes inn i politikken», skriver kommentatoren.

Vårt Lands kommentator Lars Gilberg etterlyser også konkret politikk og antyder vekstkritikk i kommentaren *Tålegrense* den 29. desember 2016. Han beskylder begrepet på den ene side for å inneholde politisk svada, og på den andre å være for teknokratisk og høytravende:

Jeg er neppe den eneste som allerede er lei av uttrykket «Det grønne skiftet». Jeg er lei, fordi jeg forbinder det med politisk svada uten vilje til å gjøre reelle og konkrete endringer. Kanskje er det slik som Simen Tveitereid beskriver det i tidsskriftet *Harvest*: Det så mye omtalte skiftet er blitt noe teknokratisk og høytravende (sic), vi får ikke følelsen av at det handler om livene våre, om å leve annerledes. (Gilberg, 2016)

I tråd med at begrepet kan skape en viss frustrasjon i seg selv, rammer kritikken altså også politikken, eller den manglende sådan. Politikere blir gjerne beskyldt for å ukritisk bruke begrepet det grønne skiftet, uten å gi det konkret innhold eller å vise at de har en plan. Kommentator i *Dagsavisen*, Hege Ulstein, tar et kritisk oppgjør med regjeringen og etterlyser en plan.

Etter at hun overtok, har hennes regjering stadig gitt uttrykk for at den ønsker, og er i gang med, et grønt skifte. Dette er kloke ord som det er lett å si seg enig i. Problemet hittil har vært at det bare har vært ord. De reelle, politiske prioriteringene som kan gjøre Norge mindre avhengige av olje og skape inntekter fra grønnere næring, har

vært så vanskelige å få øye på at man skulle tro «det grønne skiftet» er et slags kodeord for kamouflasjegrønt ... Det grønne skiftet forutsetter at det er noe å skifte til, og den delen av planen er fortsatt ikke satt ut i live. (Ulstein, 2015)

Kommentatoren her etterlyser altså politikk som tar samfunnet i en annen retning. Men mer uttalt enn det blir kritikken sjelden.

Et materialistisk fenomen eller teoretisk konstruksjon?

Er det grønne skiftet et faktisk materialistisk fenomen, altså noe som skjer, jamfør Bjartnes' definisjon – eller er det «bare» er en teoretisk konstruksjon? Vi har sett ansporinger til at dette grunnleggende spørsmålet tas opp i «alle snakker om»-diskursen. Vetlesen og Aall er, som vist tidligere i dette kapittelet, inne på det i sin relativiserings-kritikk av begrepet. Den ene gangen jeg finner at dette spørsmålet spesifikt blir løftet, er i et ordskifte mellom nasjonalbibliotekar og samfunnsdebattant Aslak Sira Myhre og Bjartnes høsten 2015, altså når «oljekrisen» er et faktum.

Myhre har en kronikk i Dagsavisen den 18. september, der han i ingressen hevder: «Oljekrisa er ikke et grønt skifte». Han problematiserer hva det grønne skifte egentlig er, og uttrykker en bekymring for hva en kollektiv tro på at det er noe som faktisk skjer, kan medføre:

Det siste året har endetidsretorikken tatt en ny runde. «Det grønne skiftet», aktualisert av krisa i oljesektoren og Miljøpartiet de Grønnes plutselige gjennombrudd i norsk politikk, snakkes om som om det er noe som finner sted og ikke en teoretisk konstruksjon. Dette er en misforståelse som kan få vidtfnende negative konsekvenser for norsk økonomi, og i det lange løpet bidra til å forsinke heller enn å framskynde den endringen i energimiksen som begrepet henviser til. (Myhre, 2015)

I tråd med bygg landet-diskursen (se avsnittet om olje-diskursen lenger opp i dette kapittelet), argumenterer han for at vi trenger en høy oljepris – for å få råd til å gjennomføre det grønne skiftet:

Et faktisk skifte til nye næringer kan ikke komme i stedet for olja, men kan komme som et resultat av den. I motsetning til alle de kreative og innovative ideene synsere av alle slag lanserer for framtida, gir produksjon og salg av olje og gass et jevnt stort overskudd til norsk økonomi. (Myhre, 2015)

Til dette innlegget kommer Bjartnes med et motsvar. Her hevder han at Myhres konklusjon, som sier at «for et internasjonalt grønt skifte går den sikreste veien gjennom høy oljepris, ikke dagens krise», er en «fundamental misforståelse»: «Den sikreste veien til et internasjonalt grønt skifte går gjennom teknologisk og politisk endring, symbolisert gjennom billige solceller og høye utslippskostnader på fossil energi» (Bjartnes, 2015b).

Bjartnes poengterer at hva det grønne skiftet konkret vil innebære for ulike sektorer, er en stor diskusjon. Men han betegner det som en virkelighetsfornektelse å ikke se at en slik endring allerede er i gang. Bjartnes gir derimot mot-debattanten rett i at oljeinntektene har svært stor betydning for norsk økonomi og velferd, og at det vil være veldig krevende å kompensere for disse. Men han mener det er grunnleggende feil å avvise at det grønne skiftet er i gang, og at holdningen om at Norge må holde fast i oljen for å sikre vår velstand og velferd, kamuflerer omstillingsbehovet Norge står overfor (Bjartnes, 2015b).

Når Bjartnes senere samme høst har en ny kronikk i Dagsavisen, starter han innlegget (hvor hovedargumentet er at Arbeiderpartiet og Høyre må gå sammen for å ta Norge inn i det grønne skiftet) med å redegjøre for begrepet. Også her slår han fast at hvorvidt det grønne skiftet skjer eller ikke, ikke er noe å diskutere. Diskusjonen må handle om hvordan det skal gjennomføres:

Begrepet – og den utstrakte bruken av det – har helt klart bidratt til å gi en ny innramming av diskusjonen om klima- og energispørsmål i Norge de siste par årene. Det inviterer til en diskusjon om hvordan og hvor fort skiftet skal skje. Vi diskuterer ikke om det skjer. Det grønne skiftet handler både om reduserte klimautslipp og om at vi må utnytte ressursene på en bedre måte. (Bjartnes, 2015c)

Gis tilbakevirkende kraft

En siste variant jeg vil trekke fram fra denne omfattende diskursen, er den som gir begrepet «tilbakevirkende kraft». For i forlengelsen av spørsmålene om hva er det grønne skiftet er, og hva som egentlig menes med et skifte, dukker også meninger om at Norge allerede har lagt det grønne skiftet, eller som i neste eksempel, første del av det, bak seg. Begrunnelsen er at vi i Norge lager det aller meste av strømmen vår av vann. «Mens andre skal i gang med det grønne skiftet, er vi ferdig med første del», skriver VGs kommentator Astrid Meland 30. desember 2016:

I Tyskland kjører folk elbil på elektrisitet laget av kull og gass. Av all energien Storbritannia lager, kommer bare fire fattige prosent av sol, vann og vind. Norge derimot, er alt i fase to av det grønne skiftet. Vi har den grønne kraften, nå skal hele samfunnsmaskineriet kjøres på den. Det er stort sett transportsektoren som gjenstår. Ingen andre har kommet så langt. (Meland 2016)

Olje- og energiminister Tord Lien har samme poeng i en kronikk i Vårt Land sommeren 2016, der han, fra sitt ståsted, ønsker å forklare hva det grønne skiftet betyr i norsk sammenheng:

Mens store deler av Europa i stor grad ble industrialisert gjennom bruk av kull, kunne Norge bygge kraftkrevende industri ved hjelp av ren og fornybar vannkraft. Dette er det grunn til å være stolt av, og det skjedde over 100 år før uttrykket «grønt skifte» ble et begrep i debatten. (Lien, 2016)

Dette argumentet fremmes også i den tidlige nevnte masteroppgaven der informanter i oljebransjen intervjues om deres forhold til det grønne skiftet.

En informant sier: «Det grønne skiftet hadde vi allerede for litt over 100 år siden da vi lærte oss å ta i bruk vannkraft. Da fikk vi et grønt skifte i Norge. I dag så er vi vel omtrent 100 prosent selvforsynt med ren kraft, hvilket skifte er det vi skal gjøre i Norge da?» (Sigurjonsdottir, 2018, s. 55)

10. Bioøkonomi-diskursen i Nationen:

Endelig skal skogen ut av oljeskyggens dal

I det foregående kapittelet diskuterte jeg diskurser på kryss og tvers av avisene, nettopp fordi diskursene i stor grad beveger seg på kryss og tvers av dem. Aviser som skiller seg ut i så måte er Nationen, hvor én diskurs står veldig tydelig fram, samtidig som den ikke er spesielt framtrædende i de andre avisene. Denne diskursen velger jeg å kalle bioøkonomi-diskursen.

En ren kuriositet, men som etter min mening er ganske betegnende: I Nationen sin tilsynelatende faktabaserte julequiz i julaftenutgaven 2015 stilles leserne spørsmålet: Hva menes med «Det grønne skiftet»? Svaralternativene er som følger: A) Overgang til bioøkonomi B) Overgang fra olje til gass C) Momsfritak for frukt og grønt (Nationen, 2015b). Alternativene tatt i betraktning, er det naturlig nok A) fasiten på påfølgende side oppgir som riktig. Jeg tar med dette uhøytidelige eksempelet for å illustrere hvordan Nationen fra helt siden begrepet ble en del av vokabularet, slik jeg tolker det, altså nærmest har etablert sin helt egen diskurs.

Det senterpartigrønne skiftet

Men som jeg også viste til i forrige kapittel, er Nationens kommentator Gåsvatn blant de som er opptatt av å fram at det er en konflikt i det grønne skiftet. Det peker hun også på i Helgemat-spalten 8. desember 2018, kalt *Klima, grådighet og krenkelse*, hvor hun adresserer vekst-ikke vekst/bruk-vern-perspektivene:

Det grønne skiftet kan ha to helt ulike betydninger. Den ene er å bruke grønne ressurser like aggressivt som verden har brukt fossile ressurser. En annen variant av det grønne skiftet er å være ydmyk overfor livsprosessene i naturen, verne om det som spirer og ta vare på kretsløpene. (Gåsvatn, 2018)

Først og fremst er det noe som ligger nær den førstnevnte varianten jeg finner i Nationens meningsartikler, både på redaksjonell og ekstern meningsplass. I denne diskursen vises det til et skifte, til et økonomisk og industrielt system der primærnæringene og først og fremst skogen og skogsindustrien spiller hovedrollen. Spissformulert: Det grønne skiftet i Nationen er mer senterpartigrønt enn MDG-grønt.

Et veldig klart eksempel, som jeg kommer tilbake til i slutten av kapittelet, er når Stortinget vedtar å verne ti prosent av norsk skog. På lederplass i *Nationen* blir politikerne beskyldt for å «bevisst sabotere det grønne skiftet», for å i det hele tatt verne ressurser (*Nationen*, 2016b). Hovedbudskapet er altså at vi skal fortsette mer eller mindre som før, men med skogen som en mer framtrædende energikilde. En innsender oppsummerer, 7. november 2016: «Biomasse er som kjent fellesnevneren i det grønne skiftet og skogene er hovedkilden til denne biomassen» (Innsender, 2016e).

Bioøkonomi-diskursen utelukker selvfølgelig ikke de andre diskursene også i *Nationens* spalter, ei heller at denne kun finnes her. Jeg understreker at det også finnes flere eksempler på redaksjonelle meningsartikler i *Nationen* der begrepet det grønne skiftet benyttes for å argumentere for behovet for en klimaløsning. Men forskjellene er såpass markante, at jeg velger å se litt nærmere på meningsartiklene i *Nationen*.

Blant de ivrigste debattantene, med gjentatte innlegg i avisa, er direktør i Skogeierforbundet, Erik Lahnstein. 2. desember 2014 har han et innlegg kalt *Det grønne skiftet* på trykk, hvor han forteller at alt som produseres av olje, også kan lages av skog: «Trevirke kan produsere kraft, plast, tekstiler og for til husdyr og fisk. Trevirke kan brukes til å erstatte stål og betong» (Lahnstein, 2014).

Fortsatt mens begrepet ennå var ganske ferskt, skrev politisk redaktør Kato Nykvist kommentaren *Grønt skifte, hvis vi vil*, der han forklarer hva som menes «med det grønne skiftet alle snakker om»:

Oljeindustrien har tjent det norske samfunnet godt. Store deler av vår velferdsutvikling de siste 40 årene er finansiert av det sorte gullet. Nå nærmer vi oss denne epokens slutt. Da trenger vi å hente inntekter fra nye næringer og andre naturressurser. Det er her skogen kommer inn. Vi må gjøre et skifte, fra fossil til fornybart. Det er dette som menes med det grønne skiftet alle snakker om. (Nykvist, 2015)

Positiv bieffekt for klima

Det grønne skiftet omtales flere ganger på redaksjonell meningsplass som skognæringens store mulighet, til å vise seg fram og til å ta ut sitt potensial: Nå kan næringen endelig komme «ut av oljeskyggens dal» (Nykvist, 2017).

Jeg tolker flere av innleggene dithen at kommentariatet i avisen nærmest nærer en bitterhet på skogindustriens vegne, og at de nå øyner den etterlengtede politiske oppmerksomheten: «Regjeringen har ganske enkelt ikke politisk råd til å la det grønne skiftet ende som en flopp. Der ligger skognæringens store sjanse», står å lese i avisas usignerte leder 3. august 2015, der politikerne oppfordres til en skattepolitikk som legger til rette for økt aktivitet for skognæringen (Nationen, 2015a).

På én måte kan altså bioøkonomi-diskursen kategoriseres som en underdiskurs til min sak-diskursen. Jeg leser de fleste innleggene dithen, at det store målet er å fremme skognæringen. At skogen kan erstatte olje som material, og at den, så lenge den står, tar opp i seg mye CO₂ og dermed er bra for klimaet også, forstår jeg først og fremst som en positiv bieffekt, som debattantene ikke nøler med å trekke fram.

«Skogen utgjør en avgjørende viktig del av klimaløsningen her til lands. Den er «motoren i det grønne skiftet», som Sp sier det», skriver avisa på usignert lederplass 16. november 2016, der den støtter Senterpartiets forslag om å etablere et investeringsselskap for «grønne bedrifter» (Nationen, 2016c).

For på samme måte som jeg kan lese flere av innleggene i lys av min sak-diskursen, kan også mange av innleggene leses i inn i en virkemiddeldiskurs. I samme eksempel som ovenfor, poengterer avisas lederkommentator at det ikke holder «å overlate ansvaret til skogeierne og treindustrien alene, slik landbruksminister Dale og regjeringa gjør. Fellesskapet må bidra med kapital dersom grønne arbeidsplasser skal etableres, og utslippene reduseres». Her diskuteres altså virkemidler, men med «de grønne arbeidsplassene» peker kommentatoren på de som potensielt finnes i skog- og treindustrien. Dermed føyer også disse meningsartiklene seg inn i en større diskurs der biologisk råstoff og bioøkonomi forblir kjernen i diskusjonen.

En litt annerledes kontekst

Ved å studere Nationens meningsinnhold gjennom det grønne skiftet-prismen, trer det fram konkrete trekk ved og hendelser i konteksten som knapt er synlige, verken i resten av utvalget mitt, eller i den kontekst-utforskende litteraturen for øvrig, men som kan være viktige for å forstå denne diskursen.

Noen av disse hendelsene er fra tilbake i tid, men både tekstanalyse og intervju med debattansvarlig i avisa, viser at de fremdeles ligger langt framme i Nationens hukommelse:

Skognæringens nederlag da Norske Skog la ned papirfabrikken på Follum i Ringerike 2011, og det at ingen var villige nok til å redde den da svenskeide sulfatcellulosefabrikken på Tofte i Hurum i 2013. Disse hendelsene, blant andre, kan sannsynligvis være med på å forklare den tidligere nevnte bitterheten som jeg mener å spore i flere kommentarer.

Avisas tidligere journalist, politiske redaktør og sjefredaktør og etter hvert pensjonist med fast spalteplass, setter personlige ord på denne delen av norsk industrihistorie. Også han viser entusiasme overfor det grønne skiftet. Først og fremst på skognæringens vegne:

I min tid i denne avisa har jeg vært gjennom mange spennende oppgjør om Follum, Tofte og andre prosjekter som skulle ivareta kongstanken om at norsk skog må foredles, utnyttes og skape arbeidsplasser i Norge. Men runden om skogens plass i det grønne skiftet som nå venter, er den desidert mest spennende. Den kan gi det endelige gjennombruddet. Eller det motsatte. Det er bare å krysse fingrene.

(Kjekstad, 2017)

Av andre hendelser i den aktuelle perioden, som knapt nevnes ellers i utvalget mitt, men som er framtreddende i *Nationen*, er regjeringens stortingsmelding om skognæringen (Landbruks- og matdepartementet, 2016). Da det viste seg at den bebudede stortingsmeldingen ble noen måneder forsinket, brukte *Nationen* lederplassen til å uttrykke sin frustrasjon over regjeringens forhold til næringen:

Det er ikke bare beklagelig, men også uforståelig, at regjeringen ikke har prioritert skogen høyere. Det burde være mulig for regjeringen, som ansetter nye byråkrater over en lav sko, å frambringe forslag til til (sic) omstilling før det grønne skiftet bokstavelig talt råtner på rot. (*Nationen*, 2016a)

Tre dager etter at denne lederen står på trykk, vedtar Stortinget at 10 prosent av norsk skog skal vernes (jamfør Meld. St. 14 (2015-2016) fra Klima- og miljødepartementet, 2015). Mens referatet fra debatten i forkant av stortingsvedtaket viser at Miljøpartiet de grønnes representant foreslo en ytterligere vernegrad til 15 prosent³¹, trykker *Nationen* lederen *Stortinget på skogtur*, der avisa uttrykker at å verne skog i det hele tatt er en trussel mot det grønne skiftet:

³¹ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=64248&dnid=1> (sist hentet 28/11/2019)

Nylig ble det kjent at regjeringen utsetter den varslede skogmeldingen, der det skulle komme konkrete tiltak og virkemidler for grønn omstilling. I stedet går altså Stortinget hen og øker målene for skogvernet. Det virker nesten som at politikerne bevisst saboterer det grønne skiftet. (Nationen, 2016b)

11. Det grønne skiftet sett fra redaksjonene:

Strategi og tilfeldigheter

I de foregående kapitlene har jeg redegjort for hvordan begrepet det grønne skiftet brukes i meningsstoffet i avisene i utvalget mitt, og jeg har redegjort for konteksten disse debattene foregår i.

I dette kapitlet vil jeg ta utgangspunkt i den midterste boksen i Faircloughs modell, som han kaller diskursiv praksis. Kritikken mot modellen, går (som jeg viste til i teorikapitlet) særlig ut på at å undersøke denne dimensjonen i den grad Fairclough forespeiler, vanskelig lar seg gjennomføre i praksis.

Produksjonsforhold er bare er én liten del av det Fairclough plasserer i denne dimensjonen. Min intensjon er heller ikke å gi et uttømmende bilde, men jeg mener det likevel er fruktbart å få noen innblikk i noen av redaksjonene som både legger arenaen til rette for debatt og ikke minst selv bidrar med meninger i den offentlige samtalen, og dermed har innflytelse over hvilke tolkningsrammer og diskurser som preger debatten.

Hva kommer på?

Mens det finnes en del forskning på avisenes lederartikler og kommentarstoffet, savner jeg, med forbehold om at jeg har oversett noe vesentlig, forskning på debatt- og kronikksidene i norske aviser. For eksempel: Hvem slipper til med hva? I hvor stor grad prioriteres plass til å invitere faste, formidlingsvante, spaltister til å bidra med sine synspunkter, framfor «mannen i gata»? For vi må kunne legge til grunn at redaksjonene aktivt utøver sin portvokterfunksjon også på debattsidene, også ut over å kun være et filter som sikrer fakta og relevans.

Aftenpostens debattredaktør formulerer det slik:³²

– Det avhenger av når innlegget kommer. Hva er det de konkurrerer imot? Hva er nyhetssituasjonen? Noen ganger er det sånn at innlegg må tvinge seg fram. Vi mottar 70-80-90 innlegg og kronikker hver dag. Og noen ganger er det du takker ja til, det du ikke kan takke nei til. Det velger seg selv noen ganger. Andre ganger er det litt mer

³² Intervju med Aftenpostens debattredaktør Erik Tornes, 16/04/2019

åpent. Det vi generelt er opptatt av er nye perspektiver, gjerne det som er konstruktivt, eller kritikk av politikk eller systemer man mener ikke virker. Så hvis det er noe innenfor der, så er det en større mulighet for å slippe til.

På spørsmål om hva de forsøker å unngå, svarer han at det gjelder argumenter som er blitt fremmet mange ganger tidligere, innlegg som er basert på faktiske feil, samt rene politiske innlegg preget av det han kaller «politiske selvfølgeligheter».

Strategisk viktig stoff

Nationens debattansvarlig³³ trekker inn det strategiske aspektet i arbeidet med debattstoffet og hvordan hennes rolle blant annet innebærer «analytisk arbeid over tid knyttet til vekstmål og strategi for hvordan debattstoff i Nationen kan bli enda mer lest enn det blir i dag».

Undersøkelser de har gjort tidligere, viser ifølge intervjuobjektet at debattstoffet i papiravisa er ganske viktig stoff for leserne. Redaksjonen erfarer også at denne stoffkategorien er en ganske viktig del av trafikken på nett.

Redaksjonelle valg

Disse enkelt-eksemplene på hvordan redaksjonene tenker og praktiserer arbeidet med kommentar- og debattsidene i egne aviser, henleder til Faircloughs teori om diskursiv praksis, altså at ulike forhold i produksjon, distribusjon og konsumpsjon påvirker hvorvidt en tekst blir publisert, hvordan den eventuelt blir seende ut, og hvordan den blir mottatt og også lest.

Det er ikke mer enn 12 år siden Igland og Stølås mente at «De lengre, resonerende artikler er enklest å lese på papir, selv om datamaskinene er blitt både små og lette» (Igland og Stølås 2008, 25). Dette synes ikke å være et hensyn redaksjonene tillegger vekt i dag, heller altså tvert imot.

Et hensyn redaksjonene derimot tar, er hvordan det de publiserer digitalt skal emnerkes. Aftenpostens debattredaktør forteller at de merker alle nyhetssaker og debattinnlegg med fire-fem «tagger». Den første taggen, er den som vises på førstesiden og forteller hva som er tema for denne saken. De legger også på tre-fire andre tagger, som gjør at sakene dukker i opp i trefflisten på søk etter dette emneordet, og sørger for at leseren lett kan finne alle artikler

³³ Intervju med debattansvarlig i Nationen, Hilde Lysengen Havro, 25/04/2019.

knyttet til dette konkrete tema. Nå brukes neppe det grønne skiftet som hoved-emneord lenger, ifølge debattredaktøren:

– Det kan hende at det grønne skiftet ville være en hovedtagg for noen år siden. Nå er det ikke en hovedtagg lenger, men det er kanskje tagg nummer tre eller fire eller fem, som du legger på fordi det også forteller noe om hva slags sak dette er.

Ubevisst utvikling

Denne lille betraktningen fra debattredaktøren er i tråd med min innholdsanalyse, som altså viser at bruken av begrepet det grønne skiftet har sunket kraftig etter januar 2017. I løpet av det siste året min innholdsanalyse dekker, har det knapt blitt brukt på redaksjonell meningsplass (foruten i Nationen).

Jeg kunne anta at dette var en bevisst utvikling fra redaksjonenes side. Altså at de, av en eller annen grunn, har bestemt seg for å ikke/i minst mulig grad bruke begrepet i sine ledere og kommentarer. Intervjuobjektene gav derimot ingen svar som bygget opp under denne antakelsen. De gav heller uttrykk for at dette var ny og til dels overraskende informasjon for dem.

På samme måte som at de ikke har diskutert bruken av begrepet det grønne skiftet i redaksjonene, kan ingen heller erindre at de i har diskutert hva de legger i begrepet eller at de har forsøkt å lage en felles definisjon. Men Dagbladet og Nationens representanter (som selv skriver redaksjonelle meningsartikler), gir uttrykk for at de har klare meninger om hva de selv legger i det grønne skiftet, og at det råder en viss konsensus i redaksjonene om hva de mener om klimaproblemer og -løsninger.

Politisk redaktør i Dagbladet formulerer det slik:³⁴

– I det begrepet [det grønne skiftet], legger jeg en omlegging av hele samfunnsstrukturen til å være fossilfri, først og fremst. Så det er jo en omlegging av alle strukturer i samfunnet som vi er avhengig av til daglig. Omlegging av hele økonomien, hva som investeres i, hvordan de produserer varer. Det er en total omlegging av samfunnet, på en måte som skal ivareta verdiskaping, men uten utslipp slik at vi når halvannengraders målet.

³⁴ Intervju med politisk redaktør i Dagbladet, Geir Flaen Ramnefjell, 23/04/2019.

Han understreker at redaksjonen er «veldig bevisst» på at denne omstillingen er forenlig med fortsatt økonomisk vekst:

- Akkurat bruken av grønt skifte-begrepet vet jeg ikke om vi har diskutert så nøye, men vår innstilling til det å stoppe, eller bremse, klimaendringer og til å kutte utslipp – der er vi veldig bevisste på at det ikke handler om at man skal legge økonomien øde, eller at verden skal stoppe opp. Det handler om en omstilling av samfunnet, som er basert på fossil energi i stor grad, til å bli en økonomi som er basert på fornybare energikilder.

Det grønne skiftet i Nationen

Også Nationens debattansvarlige forteller at det i redaksjonen, og hun hevder at det også gjelder blant avisas lesere, råder en felles forståelse for at vi står overfor menneskeskapte klimaendringer, som vi er nødt til å gjøre noe med:

- Det trengs en aktiv klimapolitikk for å få gjort noe med det, vi må altså bremse den globale oppvarmingen så mye som vi kan, det ligger på en måte i bunn. Og å erstatte fossile energikilder og råvarer med fornybare energikilder og råvarer, for eksempel fra skog og jord, som på en måte har vært Nationens perspektiv, kanskje i større grad enn det blå skiftet, som fiskerinæringa har snakket om.

Hun poengterer at «når vi snakker om det grønne skiftet, så tror jeg sånn rent innholdsmessig at det ikke ekskluderer et blått skifte. Blå og grønne næringer må spille sammen». Og med de grønne næringene, forstår jeg det som at Nationens debattansvarlige, i tråd med det jeg fant i tekstanalysen, altså mener primærnæringene.

På direkte spørsmål om hvordan hun vil definere det grønne skiftet, svarer hun:

- Slik jeg definerer det grønne skiftet handler det rett og slett om overgangene fra bruk av energikilder og råvarer, ifra det svarte karbonet over til det grønne karbonet. At man i større grad er nødt til å bruke fornybare kilder som vann, vind, bølgekraft, biobrensel og fornybare råvarer i vårt forbruk av både energi og materielle ting.

Debattansvarlig uttrykker overraskelse over min analyse som viser at det først og fremst er i forbindelse med skogbruket at begrepet det grønne skiftet blir brukt, og i mindre grad i sammenheng med landbruksnæringene ellers, som hun hevder de totalt sett skriver mer om.

Hun mener forklaringen må ligge i det at det finnes et mye større industrielt potensial i skogen, sammenlignet med andre deler:

– Jeg tror ikke det er bevisst i det hele tatt ... det er klart at skogen er en mye større ressurs enn noen kyr her og der, for å si det litt banalt ... Så jeg tror at det også er en årsak til at når vi skrev mest om det grønne skiftet, så var det mest diskusjon om skogindustrien og investeringsmidler og behovet for å få opp noen pilarer for hvordan man kan få til industriutvikling.

En mer konkret klimadebatt

Årsaken til at bruken av begrepet det grønne skiftet fikk en markant nedgang i løpet av 2017 og 2018, ligger, slik vi må forstå disse intervjuobjektene, utenfor disse tre redaksjonenes bevisste valg. Siden de øver innflytelse over hvilke ord og begreper som preger samfunnsdebatten, er det interessant å spørre om hva de tenker *kan* være årsaker til denne utviklingen.

Uavhengig av hverandre peker alle på at klimadebatten i løpet av de aller siste årene, på generelt grunnlag, har beveget seg bort fra å handle om hvorvidt og i hvor stor grad klimaendringene er reelle og menneskeskapte, til å diskutere i mer konkrete ordelag hvordan vi skal løse det. Fra å etablere en felles forståelse for at noe må gjøres, er debatten nå over i en fase der det er konkret politikk som diskuteres.

Nationens debattleder oppsummerer det slik: «Vi skriver om det grønne skiftet, men det er ikke sikkert at vi skriver at vi skriver om det grønne skiftet.» Hun sier at det i Nationen og blant leserne er ingen «uenighet om at det grønne skiftet er nødvendig og at bionæringene er de vi kan og bør satse på i framtida for å få en mer fornybar verden». Hun tror at det kan være en årsak til at språkbruken har endret seg, sammenlignet med da begrepet var nytt:

– Så det kan hende vi skriver om temaet på en annen måte enn da det nye ordet var så fancy og moderne og alle skulle snakke om det grønne skiftet, at vi skriver om landbruket – altså jordbruks- og skogbruksbidrag – til en fornybar verden på en annen måte, med andre ord, rett og slett. Da vi begynte å bruke det grønne skiftet var det "og nå skal vi etablere et eller annet sånn kjempeviktig, vi skal vise at den landbaserte bionæringa er helt nødvendig inn i framtida og har en viktig funksjon utover å

produsere materiale til bygg og mat vi kan spise" ... Jeg tror at akkurat den delen der er over, iallfall blant leserne våre.

Dagbladets politiske redaktør vil betegne begrepet som en filosofi: «Det grønne skiftet er en stor paraply på alt som må gjøres, det er navnet mer på en filosofi enn på konkret politikk». Mens Aftenpostens debattredaktør sammenligner den tilbakelagte delen av klimadebatten med en grunnmur: «Og så diskuterer man oppå den grunnmuren. Det er fortsatt noen som står og hakker litt på den grunnmuren, og det kan være greit».

Enten man kaller det grunnmur eller paraply, underbygger intervjuobjektene inntrykket av et omfattende og lite konkret begrep, som ikke egner seg når man diskuterer konkret politikk. Nå krever debatten at man er mer presis og mer tydelig i hva vi diskuterer. Dermed har begrepet det grønne skiftet muligens mistet sin verdi, resonnerer Aftenpostens debattredaktør:

- Det kan godt hende det hadde en større verdi litt tidlig; at du kunne våge å være litt pompøs, eller våge å være litt generell, og så kan det hende at du ser etter hvert at det fungerer dårlig, fordi du presses til å være konkret for å holde debatten der du vil at den skal være ... Hvis du skal unngå avsporing er det viktig å være så konkret som mulig. Hvis du er vag, hvis du er generell, så kan det fylles med alt – i hvert fall mye – også av de som du er uenige med.

Som tidligere nevnt, har det grønne skiftet gjerne blitt brukt som et retorisk begrep for å tilføre patos til innleggene. Enten målet har vært å fremme «min sak», eller å argumentere for konkrete virkemidler. Den «punchlinen» har muligens utspilt sin rolle, ifølge Aftenpostens debattredaktør:

- Du peker på noe som er større, men det har på en måte ikke vært det viktigste i innlegget ditt. Det viktigste er det konkrete og det som du kommer med av virkemidler, eller forslag eller det man må ta stilling til – og det er vel ikke det grønne skiftet. Det er ikke noen stor uenighet i om man skal gå i den retningen eller ikke gjøre det. Det er snakk om hvordan gjør man det. Så det kan hende at det er et ønske om å tydeliggjøre at denne delen av debatten er vi ferdig med, nå diskuterer vi hvordan vi skal komme oss dit, hvordan skal vi nå målene våre.

Også politisk redaktør i Dagbladet viser til at klimadebattene har blitt mer konkrete, det handler ikke om *om*, men *hvordan*:

- Skal vi beholde fordelene med mer billig energi for å utvikle egen industri, eller skal vi gjøre det samtidig som vi eksporterer noe av kraften til utlandet for å hjelpe til i energimiksen totalt sett i Europa? Det er et eksempel på at vi diskuterer hvordan det grønne skiftet skal foregå, og ikke om det skal foregå.

Han understreker at han oppfatter det som at klimapolitikk tar større plass i den politiske debatten sammenlignet med tidligere, og at det ikke er derfor det grønne skiftet som begrep taper terreng. Han vektlegger også at begrepet kan ha blitt «politisk ladd», og mener det derfor er naturlig at det over tid blir «utslitt».

- Jeg kan tenke meg at for eksempel et parti som Venstre, og dermed også regjeringen, har brukt det veldig til inntekt for sin klimapolitikk, og da kan det hende at medier og kommentatorer unngår å bruke det ordet fordi det da føles som at de skriver en pressemelding for regjeringa. Så da blir det ordet egentlig brukt opp, og da må man beskrive det samme, men med andre ord.

12. Avslutning: Oppsummering og nye perspektiver

Mitt utgangspunkt for denne oppgaven var en personlig fascinasjon for, og frustrasjon over, et begrep som plutselig var blitt dominerende i debatten. «Alle» gav uttrykk for at de var for det grønne skiftet, men her stoppet enigheten opp. Nå har jeg etter beste evne endevendt begrepet i jakten på en avklaring og en dypere forståelse for både hvordan og hvorfor det er blitt skapt og har slått om seg, og hvordan og med hvilken hensikt det blir brukt.

Vekstkritikken drukner

Jeg er fortsatt fascinert. Over hvordan et retorisk begrep, hvis de færreste blant oss kjenner til noen konkret definisjon, nærmest ble etablert i forbindelse med markedsføringen av en konferanse, for så å bli et fast uttrykk i vårt felles vokabular. Det er ingen grunn til å tro at det ikke skal vedvare i språket vårt, og dermed i debattspaltene.

Og jeg er fremdeles frustrert. Men ikke så mye fordi vi bruker et upresist begrep jeg automatisk ikke oppfatter detaljene i uten å lytte nærmere. Begrepet har sin funksjon som et samlebegrep, som anerkjenner et behov og en vilje til en – eller annen – omstilling. Nå dreier frustrasjonen seg heller om at jeg savner et begrep som eksplisitt adresserer det vekstkritiske perspektivet i debatten. Min analyse viser at det så visst er til stede, uavhengig av diskurs, men foruten i nisjemediene, drukner de vekstkritiske stemmene i kakofonien.

Jeg kommer tilbake til det. Først vil jeg oppsummere og samle trådene fra funnene jeg har gjort i de tre ulike sfærene, jamfør Faircloughs modell.

Det grønne skiftets vekst og fall

I problemstillingen stiller jeg følgende spørsmål:

- 1) Hvordan har utviklingen, kvantitativt sett, vært for begrepet det grønne skiftet i den norske klimadebatten?
- 2) Hvilke hoveddiskurser finner vi for bruken av begrepet det grønne skiftet? Og i hvilken grad kan den normative vekst-debatten spores i disse?

Jeg har vist hvordan det grønne skiftet aktivt ble etablert som et begrep i den norske samfunnsdebatten, uten at det fulgte med noen vaskeseddel som fortalte hvordan man skulle bruke det. Etter lanseringen av Zero-konferansen 2013, bredte bruken av begrepet raskt om seg. Det stod på trykk i norske papiraviser cirka 280 ganger i 2014, og nærmere 12 ganger så ofte, over 3440 ganger, i 2016. Etter toppmåneden i januar 2017 med drøye 400 treff på norsk papir bare da, ser vi en ganske markant nedgang.

Det grønne skiftet løser kriser

I denne oppgaven vektlegger jeg, i tråd med tradisjonen for kritisk diskursanalyse, at begrepet gir mest mening når vi kjenner omgivelsene det brukes i.

Klimaendringer som en bakenforliggende materiell faktor, samt en økende kunnskap om disse, og årsaker og følger, er en kontekstuell utvikling og forklaring på at begrepet i det hele tatt har oppstått og fått bre om seg i samfunnsdebatten. Den historiske konteksten jeg gjør rede for, viser ikke minst at det politisk, både nasjonalt og internasjonalt har satt klima, med utfordringer og løsninger, på dagsorden. Når vi sammenstiller resultatene fra den kvantitative undersøkelsen med den historiske konteksten og den sosiokulturelle sfæren debatten utspiller seg i, ser vi at utviklingen av begrepet følger tydelige mønstre.

I perioden jeg undersøker ser vi at når oljeprisen synker, og nyhetsbildet preges av «oljekrise», seiler det grønne skiftet opp som en mulig løsning. Mot slutten av denne perioden kom Greta Thunberg, og med henne skolestreiker og klimakrise, på dagsorden. Dette varte gjennom hele 2019. (I 2018 ble ordet klimakrise nevnt 213 ganger på norsk papir. I 2019 stod det å lese 1686 ganger.) I takt med den generelle interessen for klima i denne perioden, er det naturlig at også det grønne skiftet som begrep opplever en renessanse. I 2019 er begrepet tilbake til 2016-nivå med, ifølge Atekst, nesten 3400 treff på norsk papir. Målt i antall treff i norske papirutgivelser, er februar 2020 den beste måneden for det grønne skiftet siden januar 2017. Men så svinger pendelen igjen. For måneden etter er det plutselig en helt annen krise vi står i. Løsningen på korona-epidemien er, ifølge nyhetsbildet, tydeligvis ikke det grønne skiftet.

Men vi ser også at mindre rammehendelser setter begrepet på dagsorden. Da uenigheter om klima og miljø-prioriteringer førte til brudd i budsjettforhandlingene høsten 2016, fikk, som vi har sett, det grønne skiftet «skylden». Da NHO holdt årskonferanse med det grønne skiftet som hovedtema, konstaterte mediene at nå er også næringslivet med. Det faktum at bruken av

begrepet sank markant i månedene etter dette, kan muligens være et symptom på at en kompletterende brikke i den tidligere nevnte grunnmuren å bygge den mer konkrete klimadebatten videre på, nå hadde falt ordentlig på plass.

Fem hoveddiskurser

I mitt materiale identifiserer jeg fem hoved-diskurser i bruken av det grønne skiftet, som jeg kaller oljediskursen, virkemiddel-diskursen, min-sak-diskursen, «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen, samt bioøkonomi-diskursen. Disse diskursene er ikke kategorisk uttømmende for hele debatten, og de kan også overlappe hverandre.

De ulike diskursene er blant annet et resultat av at kontekst oppfattes forskjellig. Ikke minst kommer dette til syne i Nationens spalter, hvor skogen og skogbruksnæringen tillegges en mye større rolle i en omstilling sammenlignet med det vi leser andre steder. Dette kommer til uttrykk gjennom bioøkonomi-diskursen som jeg altså først og fremst identifiserer i Nationens menings- og debattspalter.

Ubevisst bruk av begrepet, bevisst holdning til omstilling

Andre faktorer som spiller inn på hvordan tekstene til slutt blir seende ut og hvordan begrepet det grønne skiftet blir brukt, finner vi i (og i konteksts samspill med) det rommet Fairclough kaller diskursiv praksis. Heller ikke dette rommet er mulig å endevende. Jeg har konsentrert meg om å gjennom noen intervjuer få et lite innblikk i redaksjonell praksis. Basert på den kvantitative analysen, som viser at begrepet nærmest ikke var brukt på redaksjonell meningsplass (foruten Nationen) det siste året i perioden jeg analyserer, hadde jeg en hypotese om dette var helt bevisst i redaksjonene. Denne hypotesen ble kraftig korrigeret, da ingen av intervjuobjektene kunne huske at begrepet noen gang hadde vært tema i redaksjonen. Hverken innholdet i det, eller hvordan og om de skal bruke det.

At mediene ikke har tatt ordentlig tak i innholdet i begrepet, kan være en medvirkende årsak til at det brukes såpass flyktig. Men det betyr ikke at det nødvendigvis er tilfeldig når begrepet gjerne brukes i titler og ingresser på debattinnleggene. Eller i emnemerkingen, som Aftenpostens debattredaktør er inne på.

«Godt stoff» skal i dag ikke bare fenge, det skal også være lett å finne i en stadig tettere jungel, og det må kunne finne veien til de digitale feedene til de sannsynligvis mest interesserte leserne. Det grønne skiftets algoritmer overlater jeg til andre å undersøke, men man trenger ikke mye erfaring med for eksempel søkeoptimaliseringsverktøy for å anta at et fast og svært anvendelig uttrykk som det grønne skiftet lett har blitt mat i en strategi for å nå flere lesere. Det er nok flere enn jeg som har lagt inn «bærekraft» som aktuelt søkeord i SEO-verktøyet, og dermed erfart å få et tips fra algoritmene om å krydre teksten med «det grønne skiftet» også.

En ubevisst bruk av begrepet det grønne skiftet betyr ikke at meningsredaksjonene ikke har tydelige meninger om hvordan vi skal gjennomføre omstillingen vi står overfor. Dette opplever jeg særlig i Dagbladet (oljekritisk og vekstoptimistisk) og Nationens (vekstoptimistisk bioøkonomi) spalter, der intervjuene underbygger dette inntrykket fra tekstanalysen.

Det vekstpositive perspektivet dominerer

På den ene siden sier jeg at begrepet det grønne skiftet ble lansert uten noen form for oppskrift for hvordan det skal brukes. På den andre siden henviser jeg til en definisjon av begrepet og viser til opphavsmannen. Det er altså knyttet en definisjon til begrepet, men den er det de aller færreste som konkret kjenner til. I menings- og debattspaltene finner jeg ikke at noen har referert til akkurat denne definisjonen, som jeg tillater meg å repetere: «Det grønne skiftet er en kontinuerlig, pågående, uavvendelig og ustoppelig prosess, som innebærer reduserte klimautslipp og forbedret ressursproduktivitet i alle samfunnssektorer og samtidig byr på nye muligheter for verdiskaping» (Bjartnes, 2015a, s. 23).

Et viktig poeng er at til tross for store variasjoner i måten begrepet blir brukt på, er kjernen i måten det brukes på, i høyeste grad den samme som i den opprinnelige definisjonen. Perspektivet som innebærer at det grønne skiftet ikke nødvendigvis må skje på bekostning av økonomisk vekst, dominerer meningsstoffet og debatten i disse avisene i aller høyeste grad.

Men jeg finner også enkelte, og tydelig spor av det vekstkritiske-perspektivet i disse spaltene. Dette gjelder særlig i olje-diskursen, altså når petroleumsvirksomhet eller ikke petroleumsvirksomhet er spørsmålet, og i «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen. I sistnevnte blir det gjerne påpekt at begrepet er uten mening, samtidig som at enkelte

debattanter etterlyser (eller bare antyder at de gjør det), konkrete endringer i samfunnet. Men hovedinntrykket er at det grønne skiftet sees og brukes i et vekstperspektiv. Dette står i motsetning til et par av nisjeredaksjonene (Harvest og Naturpress) som jeg undersøkte i mitt vitenskapelig assistent-prosjekt i forkant av masteroppgaven, hvor det grønne skiftet tvert imot leses i en mer etisk, antiøkonomisk vekst-forståelse. Men en tydelig, samfunnstransformativ utgave av det grønne skiftet har ennå ikke formalisert seg.

Deskriptive eller normative appeller

I sin definisjon av begrepet beskriver Bjartnes noe som skjer, det er rent deskriptivt og inneholder ikke noe verken «bør» eller «må». Skulle vi se for oss en variant som tydelig innebærer transformasjon og adferdsendring, ville det sannsynligvis vært normativt vinklet. Men moraliserte forsøk på adferdsendring er ikke automatisk en vinnerstrategi.

Gunster (2017) diskuterer hvilken effekt sosiale normer har på vår såkalte miljøadferd. Han viser til Grisevicius et. al (2008), som skiller mellom sosiale normer som blir pålagt oss («injunctive social norms»), som altså sier noe om hvordan vi bør oppføre oss, og deskriptive sosiale normer, som «bare» beskriver hvordan mennesker oppfører seg. Det er her vi kan plassere definisjonen og hovedforståelsen av det grønne skiftet i dag. Ifølge Gunster viser det siste seg, altså deskriptive sosiale normer, å være mye mer effektivt, om man har som mål å motivere og forme oppførsel. Moraliserende forsøk på å skape adferdsendring kan lede til ubehagelige reaksjoner som skyldfølelse, skam og frustrasjon, eller at man, om man følger den nye moralen, kan frykte å bli latterliggjort eller utestengt fra sine sosiale omgivelser.

Dette er sosiologiske trekk ved kontekst, som man også må være oppmerksom på for å forstå så stor del av bildet som mulig. Gunster viser til sosiologen Norgaard som har studert oss nordmenn, og dokumentert en utbredt «sosial organisering av fornektelse». Dette innebærer at også folk som er bevisst på og bekymret for klimaendringer, unngår å tenke på eller snakke særlig om det. Nettopp fordi vi ønsker å styre unna ubehagelige følelser. Hun dokumenterte at det er en utbredt tilstedeværelse av uformelle sosiale normer som hindrer folk å ta opp temaet med andre. Kommer det opp, blir det gjerne brukt ironi, humor eller kynisme for å avskjære en ordentlig samtale. Dette er altså en beskrivelse som kjennetegner deler av diskursen jeg har kalt «alle snakker om det grønne skiftet».

Norgaard konkluderte i 2011 med at:

Nordmenn manglet ikke kunnskap eller bekymringer for klimaendringer. Det som manglet var samtale-normer og emosjonelle normer, som kunne ha gitt kulturell støtte for åpne, ærlige og oppriktige samtaler, og aller viktigst, gjøre det sosialt akseptabelt å føle og uttrykke de kraftige (og vanskelige) følelsene som nødvendigvis kommer med enhver seriøs samtale om følgene av klimaendringer. (Gunster, 2017³⁵)

Lanseringen av, og definisjonen av, begrepet det grønne skiftet kunne nærmest ha kommet som svar på denne studien: Et begrep, som ikke trenger å bety noe mer enn at man er for at noe må gjøres, og som dessuten indikerer at dette noe allerede er i gang, og att på til sier at fortsatt økonomisk vekst både er mulig og ønskelig – legger til rette for fortsatt god stemning under enhver familiesammenkomst om det skulle bli et tema.

Likheter med og forskjeller fra bærekraftig utvikling

Avslutningsvis er det fristende å trekke noen paralleller mellom det grønne skiftet og «bærekraftig utvikling», som etter at Verdenskommisjonen for miljø og utvikling lanserte det i sin rapport i 1987, har preget både miljø/klima-debatten og etter hvert vårt vokabular generelt gjennom tre tiår.

En umiddelbar forskjell er at til dette begrepet var det festet en definisjon: «Bærekraftig utvikling er en utvikling som tilfredsstiller dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine behov»³⁶.

Også denne definisjonen er deskriptiv, og forteller om noe som skjer, selv om begrepet kom i en muligens mer normativ sammenheng. Og også dette begrepet har hatt en mangfoldig reise (se f.eks. Hågvar, 2015). Det har blitt brukt i nær sagt alle slags sammenhenger, kooptert av mange som har tatt det til inntekt for, og mer eller mindre bevisst «grønnvasket», sin virksomhet. Og begrepet har blitt utvannet. Dersom man dropper «utvikling», står man igjen med et adjektiv, som kan brukes om nær sagt alt som er sterkt nok til å vedvare.

Alle utskielser og all kritikk til tross. Begrepet bærekraftig utvikling har vært en suksess. Også normativt: Nylig så vi at Forbrukertilsynet, med hjemmel i markedsføringsloven,

35 E-boken er ikke paginert. Det aktuelle avsnittet (i kap. 2, jamfør referanselista), heter *Normalizing engagement: Transforming the public's image of itself*

³⁶ Kilde: *Store norske leksikon*: https://snl.no/b%C3%A6rekraftig_utvikling

pålegger sju aktører i klesbransjen å endre sin «bærekraftsmarkedsføring». De bruker begrepet feil, eller unngår å forklare hva de legger i det.³⁷

Kan vi se for oss at det grønne skiftet som begrep viser seg å være like «bærekraftig»?

Det er i alle fall likheter mellom begrepene, også i hvordan de blir forstått, tolket og brukt. Aall (2020) skiller mellom to ytterpunkt i tilnærmingen til bærekraftsmålet; en «bred og flat» og en «smal og spiss» forståelse som vi kan trekke klare paralleller til når det gjelder den vekst-positive versus den marginale, men absolutt tilstedeværende, vekst-kritiske forståelsen av det grønne skiftet.

Den «brede og flate» forståelsen omfatter mange tema, som kulturell, økonomisk, sosial og miljømessig, og den prioriterer i liten grad de ulike delmålene. Den legger liten vekt på kvantifiserte tålegrenser, er konsensusorientert, legger stor vekt på teknologiske løsninger, og er optimistisk når det gjelder å kombinere bærekraftmålene med økonomisk vekst. Den «smale og spisse» forståelsen omfatter, ifølge Aall, færre tema, som det økologiske og sosiale, har en klar hierarkisk delmålstruktur, har stor vekt på kvantifiserte tålegrenser, er konfliktorientert, legger vekt på endring av forbruk i tillegg til teknologiske løsninger, og er kritisk til økonomisk vekst i den rike delen av verden.

Hva som anses som mest og minst bærekraftig, eller gagne det grønne skiftet mest, kommer altså an på hvilket perspektiv man har.

Debatten trenger et vekst-kritisk konsept

Det grønne skiftet har satt ord på en felles forståelse om at «noe må gjøres», og vil fortsatt kunne gjøre det. Men, som vi ser etter 30 års erfaring med bærekraftig utvikling, kommer ikke omstillingsdebatten til neste nivå, hvor vekstspørsmålet nødvendigvis må være sentralt, så lenge vi kaller de ulike strategiene det samme.

Vi er enige om at jobben skal gjøres, og for å formulere den enigheten har det grønne skiftet fungert som en ypperlig kasse å samle verktøyene oppi. Skal vi legge erfaringen til mine tre

³⁷ Kilde: Forbrukertilsynet: <https://www.forbrukertilsynet.no/fremdeles-lovstridig-baerekraftmarkedsforing-klesbransjen> Sist hentet: 01/08/2020.

intervjuobjekter til grunn, om at debatten nå har blitt mer konkret, er vi i gang med å sortere og navngi de ulike verktøyene. Men vi har hoppet over den avgjørende grovsorteringen mellom vekst-positivt og vekst-kritisk utstyr. Den sistnevnte kategorien trenger fortsatt et konsept og et fengende navn. Det grønne skiftet kunne vært fint, men det er definitivt opptatt.

Innspill til videre forskning

I løpet av tiden jeg har jobbet med denne oppgaven har flere medier, alene eller i samarbeid, etablert sine egne plattformer for debatt, der både kommentariatet og andre får slippe til. Meningsstoff ser altså ut til å være attraktivt blant leserne, og dermed for mediehusene. I samme periode har også klimadiskusjonene, med det store trykket i særlig 2019, nådd nye høyder. Med utgangspunkt i dette er det to innfallsvinkler jeg anser som særlig interessante:

Det ene er å dykke dypere i debattredaksjonene for å stille spørsmål om hvordan dette rommet er med på å påvirke og forme klimadebatten. Hvilke stemmer, hvilke meninger og hvilke formuleringer er attraktivt nok til å komme på? I hvor stor grad er redaksjonene bevisst på de nye debattlinjene (jamfør neste innspill)? Er debattredigeringen med på å opprettholde en polarisert klimadebatt – eller kan den tvert imot gjøre den mer nyansert?

Klimadebatten betegnes gjerne som polarisert, og det antar jeg den fremdeles kommer til å være, men vel så mye vil dette gjelde de nye konfliktlinjene som nå trer fram i klimadebatten. Debattene som konkret handler om vekstspørsmålet håper jeg vil bli mer framtrædende i tiden som kommer, og bør følges ut over bare å studere det gjennom ett begrep, slik jeg gjør. En annen stadig mer synlig konfliktlinje det er relevant å studere, både i debatten og i mediene for øvrig, er den som tegner seg mellom miljø og klima, som jo generelt har vært sett på som to sider av samme sak. Men debattene om vindkraftutbygging og om det er best å verne skogen eller å bruke den, avdekker et mye mer nyansert bilde. Til tross for at alle parter, enn så lenge, debatterer i det grønne skiftes navn.

Litteraturliste³⁸

- Allern, S. (2001). *Nyhetsverdier: Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2011032205025
- Bjartnes, A. (2015a). *Det grønne skiftet*. Oslo: Frekk forlag.
- Dale, B. & Andersen, G. (2018). Til Dovre faller? Norsk olje og grønn omstilling. I H. Haarstad og G. Rusten (Red.) *Grønn omstilling: Norske veivalg*. Oslo: Universitetsforlaget
- D'Alisa, G., Demaria, F., & Kallis, G. (Red.). (2015). *Degrowth: A vocabulary for a new era*. London/New York: Routledge. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/309291920_DEGROWTH_A_Vocabulary_for_a_New_Era_E-BOOK
- Dijk, T.A. van. (2008). *Discourse and context: a socio-cognitive approach*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), s. 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change* (Reprinted, 2017). Cambridge; Malden: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. London: Hodder Education.
- Fairclough, N., Jessop, B., & Sayer, A. (2003). Critical realism and semiosis. I J. Joseph & J. M. Roberts (Red.). *Realism Discourse and Deconstruction*. New York/London: Routledge.
- Feola, G. (2015). Societal transformation in response to global environmental change: A review of emerging concepts. *Ambio*, 44, s. 376–390. <https://doi.org/10.1007/s13280-014-0582-z>
- Gullikstad, Å. (2013, 30. september). Venter mye av Erna. *Dagsavisen*, del 1, s. 36.
- Gunster, S. (2017) Engaging climate communication Audiences, frames, values and norms. I R.A. Hackett, S. Forde, S. Gunster & K. Foxwell-Norton. *Journalism and climate crisis: Public engagement, media alternatives*. Abingdon/New York: Routledge. Hentet fra <https://akademika.vitalsource.com/books/9781317361992>
- Hornmoen, H. (2014). Splittet klima: En kritisk diskursanalyse av petroleumsmeldingen. I E. Eide, D. Elgesem, S. Gloppen & L. Rakner (Red.), *Klima, medier og politikk*. Oslo: Abstrakt forlag AS. feil sted
- Hågvar, S. (2015). Mentale frontlinjer: Framtiden formes av hvordan vi tenker. I B. Berntsen & S. Hågvar (Red.), *I Norske miljøkamper: Hundre års historie og dagens frontlinje*. Naturvernforbundet. Hentet fra: https://naturvernforbundet.no/getfile.php/1392773-1453116216/Natur%20og%20Milj%C3%B8/Norske%20miljoekamper_e-bokversjon.pdf
- Haarstad, H., & Rusten, G. (2018). Grønn omstilling og norske veivalg: Introduksjon. I H. Haarstad & G. Rusten (Red.) *Grønn omstilling: norske veivalg*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Igland, A. K., & Stølås, A. (2008). *Kommentaren*. Kristiansand: IJ-forlaget. Hentet fra: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014090908053
- Ihlen, Ø. (2007). *Petroleumsparadisiet: Norsk oljeindustri strategiske kommunikasjon og omdømmebygging*. Oslo: Unipub.
- International Energy Agency. (2012). *World energy outlook 2012: Executive summary*. Hentet fra <https://www.iea.org>
- Jackson, T. (2017). *Prosperity without growth: Foundations for the economy of tomorrow* (2. utgave) Abingdon/New York: Routledge. Hentet fra <https://akademika.vitalsource.com/books/9781317388210>
- Jensen, L. C., Jensen, Ø., & Skedsmo, P. W. (2018). *Norge og klimakrisen: Debatten om olje og gass i det grønne skiftet*. Oslo: Novus Forlag.
- Jørgensen, M., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse: Som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlaget.
- Klima- og miljødepartementet. (2015). *Natur for livet: Norsk handlingsplan for naturmangfold* (Meld. St. 14 (2015-2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no>

³⁸ For referanseliste over meningsartiklene jeg henviser/refererer til i teksten, se s. 102-103

- Knapskog, K. (2009). Blant orakel og refleksjonsatletar: Kommentarjournalistikk som sjanger og strategi. I. M. Eide (Red.) *Journalistiske nyorienteringer*. Oslo: Scandinavian Academic Press. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2018040648091
- Kulturdepartementet. (1992). *Media i tida*. (Meld. St. 32 (1992-93)) Hentet fra <https://www.stortinget.no>
- Kulturdepartementet. (2019). *Mangfald og armlengds avstand: Mediepolitikk for ei ny tid*. (Meld. St. 17 (2018–2019)) Hentet fra <https://www.regjeringen.no>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Landbruks- og matdepartementet. (2016). *Verdier i vekst—Konkurransedyktig skog- og trenøring* Meld. St. 6 (2016-2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no>
- Mathisen, B. R., & Morlandstø, L. (2014). *Motstemme og folkeopplysning på vei mot en digital offentlighet: Kommentarjournalistikk i regionale medier*. Bodø: Universitetet i Nordland. Hentet fra http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2018101705033
- Miljøverndepartementet. (2012). *Norsk klimapolitikk*. (Meld. St. 21 (2011-2012)). Hentet fra www.regjeringen.no
- Mossin, B. Å. (2015, 4. desember). Anders Bjartnes er mannen bak årets nyord: Det grønne skiftet. *Journalisten*. Hentet fra <https://journalisten.no/arets-nyord-sprakradet-klima/anders-bjartnes-er-mannen-bak-arets-nyord-det-gronne-skiftet/303789>
- Naper, A. (2014). Klimakrise eller oljefest: Perspektiver fra kommentariatet. I E. Eide, D. Elgesem, S. Gloppen & L. Rakner, Lise (Red.), *Klima, medier og politikk*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Nationen. (2015b, 24. desember). Nationens julequiz. *Nationen*, del 1, s. 16–17.
- NOU 2015: 15. (2015). *Sett pris på miljøet—Rapport fra Grønn skattekomisjon*. Hentet fra www.regjeringen.no
- NOU 1999: 27 (1999) «Ytringsfrihed bør finde Sted» *Forslag til ny Grunnlov § 100*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no>
- Raknes, K. & Solhjell, B. V. (2018). *Jakta på makta—12 råd for effektiv påvirkning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ribu, E. K. (2017). *Globale problemer, lokalt ansvar? En studie av samfunnsoppdraget i det grønne skiftet* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Hentet fra <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-60623>
- Rusten, G., & Tvedt, H. L. (2018). Hvordan kan næringslivet bidra til en grønn omstilling? I H. Haarstad & G. Rusten (Red.), *Grønn omstilling: Norske veivalg*. Universitetsforlaget.
- Schrøder, K. C. (2012). Discursive realities. I K. B. Jensen (Red.). *The handbook of media and communication research: Qualitative and quantitative methodologies* (2. utgave). Abingdon/New York: Routledge.
- Sigurjonsdottir, S. (2018). *Sort gull og grønt besvær: Retorisk analyse av forhandlingene om «det grønne skiftet» i norsk oljebransje* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Hentet fra <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-69716>
- Skaland, R. G., Colleuille, H., Andersen, A. S. H., Mamen, J., Grinde, L., Tajet, H. T. T., Lundstad, E., Sidselrud, L. F., Tunheim, K., Hanssen-Bauer, I., Benestad, R., Heiberg, H., & Hygen, H. O. (2019). *METinfo: Tørkesommeren 2018* (ISSN 1894-759X). Meteorologisk Institutt. Hentet fra <https://www.met.no>
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Sneve, S. (2002). *Kommentarsjangeren*. Høgskolen i Bodø. Hentet fra https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2018082248004
- Stortingets energi- og miljøkomite. (2017). *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om Lov om klimamål (klimaloven)*. (Innst. 329 L (2016-2017)) Hentet fra <https://www.stortinget.no>
- Sæther, A. K. (2017). *De beste intensjoner: Oljelandet i klimakampen*. Oslo: Cappelen Damm.
- United Nations. (2016). *Paris Agreement*. Hentet fra <https://undocs.org/FCCC/CP/2015/10/Add.1>
- Veimo, M. (2018). *Motivasjon mellom journalistikk og klimaetikk: En studie av drivkreftene i små redaksjoner som skriver om klima-, miljø- og natur*. Upublisert manuskript. Institutt for journalistikk og mediefag, OsloMet.
- Våge, O., Andersen, G., Andersen, M. H., Jensen, J. N., & Karlsson, O. (2017). Nyord i skandinaviske språk. I: Torbjørg Breivik (Red.) *Sprog i Norden 2017*, s. 94–110. Nettverket for språknemdene i Norden. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/sin/issue/view/6767/356>
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research: Design and methods* (3. utg.). Thousand Oaks, California: Sage.

- Ytterstad, A., & Simonsen, A. H. (2019). *Norwegian Newspaper Coverage of Climate Change or Global Warming, 2000-2019. Media and Climate Change Observatory Data Sets*. Oslo Met/ Center for Science and Technology Policy Research, Cooperative Institute for Research in Environmental Sciences, University of Colorado Doi.org/10.25810/00zk-yj28
- Østbye, H., Helland, K., Knapskog, K., Larsen, L. O., & Moe, H. (2013). *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aall, C. (2020). Kva er berekraftig utvikling egentleg? *Kommunerevisoren*, 4/2020. Hentet fra <https://www.nkrf.no/nyheter/2020/06/30/kva-er-berekraftig-utvikling-eigentleg>

Liste over refererte meningsartikler

- Astrup, N. (2017, 26 oktober). Industri- og klimapolitikk 2.0. *Dagsavisen*, del 1, s. 6.
- Bjartnes, A. (2015b, 24. september). Oljen og det grønne skiftet. *Dagsavisen*, del 1, s. 36–37.
- Bjartnes, A. (2015c, 11. oktober). Ut av oljealderen. *Dagsavisen*, del 1, s. 6.
- Brevik, Ø. (2018, 10. mars). Trines grønne bidrag. *Nationen*, del 1, s. 19.
- Eilertsen, T. (2016, 2. desember). De borgerlige velgerne fortjener bedre. *Aftenposten*, del 1, s. 8.
- Evang, J. (2016, 28. september). Promillekontroll av Pollestad og Sp. *Nationen*, del 1, s. 19.
- Gilberg, L. (2016, 29. desember). Når vi trosser tålegrensen. *Vårt Land*, del 1, s. 2–3.
- Gåsvatn, K. (2016, 7. november). Grønn økonomi med blinde flekker. *Nationen*, del 1, s. 3.
- Gåsvatn, K. (2018, 8. desember). Klima, grådighet og krenkelse. *Nationen*, del 1, s. 17.
- Hansson, R. (2016, 14. mars). Stopp oljesubsidier, start grønt skifte. *Dagsavisen* del 1, s. 28–29.
- Holm, M. (2014, 12. mai). Klimaparadokser. *Aftenposten*, del 2, s. 9.
- Hvattum, T. (2015, desember 4). Er du pedalsosial? *Aftenposten*, del 2, s. 5.
- Innsender. (2016a, 7. april). Det er gull i avløpsvannet. *Nationen*, del 1, s. 18.
- Innsender. (2016b, 10. juni). Hamp, den nye olja! *Klassekampen*, del 2, s. 21.
- Innsender. (2016c, 17. august). Gjenvinning av fosfat. *Nationen*, s. 18.
- Innsender. (2016d, 25. august). Atomkraft er ikke del av det grønne skiftet. *Klassekampen*, del 1, s. 24.
- Innsender. (2016e, 7. november). Erna og det grønne skiftet. *Nationen*, del 1, s. 19.
- Innsender. (2017, 27. juni). Energipolitikk på ville veier. *Aftenposten*, del 2, s. 12.
- Innsender. (2018, 25. oktober). Råstoffet til det grønne skiftet. *Nationen*, del 1, s. 18.
- Kaski, K. E. (2013, 24. oktober). Klimapolitisk taktskifte, Solberg! *Klassekampen*, del 1, s. 23.
- Kjekstad, E. (2017, 31. mars). Høyt spill om tømmer på tanken. *Nationen*, del 1, s. 29.
- Kristjánsson, M. (2017a, 6. januar). En omstilling som tar vare på Norge. *Klassekampen*, del 1, s. 13.
- Kristjánsson, M. (2017b, 4. august). Norske skog. *Klassekampen*, del 1, s. 2.
- Lahnstein, E. (2014, 2. desember). Det grønne skiftet. *Nationen*, del 1, s. 18.
- Lahnstein, E. (2018, 10. januar). Vi kan bygge mer i tre. *Nationen*, del 1, s. 19.
- Lien, T. (2016, 8. mars). Det grønne skiftet på norsk. *Vårt Land*, del 1, s. 20–21.
- Lund, K. S. (2017, 30. januar). På jobb for ei grønn framtid. *Dagbladet*, del 1, s. 29.
- Lund, K. S., Skryseth, H., & Ystad, E. (2017, 5. januar). Digitalisering i det grønne skiftet. *Nationen*, del 1, s. 18.
- Lundberg, S. A. (2016, 30. august). En oljesmurt nasjon. *Dagbladet*, del 1, s. 29.
- Meland, A. (2016, 30. desember). Det store klimabløffåret. *VG*, del 1, s. 2–3.
- Myhre, A. S. (2015, 18. september). Den siste olje? *Dagsavisen*, del 1, s. 4.
- Nationen*. (2015a, 3. august). Skatten i skogen. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Nationen*. (2016a, 20. mai). Feil å utsette meldingen. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Nationen*. (2016b, 25. mai). Stortinget på skogtur. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Nationen*. (2016c, 16. november). *Nationen* mener. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Nordlund, A. N. (2016, 14. september). Mer frukt og grønt = mindre utslipp. *Nationen*, del 1, s. 19.
- Nykvist, K. (2015, 28. januar). Grønt skifte, hvis vi vil. *Nationen*, del 1, s. 3.
- Nykvist, K. (2017, 19. august). Ut av oljeskyggens dal. *Nationen*, del 1, s. 3.
- Nøkleholm, G. (2015, 8. oktober). Grønn skattesmell. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Nøkleholm, G. (2016, 17. februar). Høyre og eiendomsretten. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Pollestad, G. (2016, 19. september). La klimapolitikken bli edru. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Schjøtt-Pedersen, K. E. (2016, 29. november). Produksjonsstans endrer ikke forbruket av olje og gass. *Aftenposten*, del 2, s. 15.
- Sjåfjell, B. (2016, 10. juni). Det grønne skiftet avlyst. *Dagsavisen*, del 1, s. 6.
- Spjelkavik, I., Pedersen, E. (2013, 25. oktober). Det grønne skiftet i Arbeiderpartiet. *Dagbladet*, del 1, s. 67.
- Sterri, A. B. (2015, 16. desember). Si farvel til olja. *Dagbladet*, del 1, s. 3.
- Sterri, A. B. (2017, 6. januar). Staten må på banen. *Dagbladet*, del 1, s. 3.
- Strand, A. (2015, 20. januar). Store omstillinger, men til hva? *Dagsavisen*, del 1, s. 4–5.
- Ulstein, H. (2015, 8. oktober). Blåblåmerker. *Dagsavisen*, del 1, s. 4–5.
- Vetlesen, A. J., & Aall, C. (2015, 30. november). Livsfarlig klimarelativisme. *Klassekampen*, del 1, s. 16–17.

VG. (2015, 19. desember). Flyskatten. *VG*, del 1, s. 2.
VG. (2017, 5. januar). Næringslivet er løsningen. *VG*, del 1, s. 2.
VG. (2016, 6. september). Samtid. *VG*, del 1, s. 2.

Vedlegg 1: Eksempel på informasjonsskriv til intervjuobjekter

Vil du delta i forskningsprosjektet *«Det grønne skiftet – et moteords vekst og fall»?*

I forbindelse med Marte Veimos masteroppgave ved Institutt for journalistikk og mediefag ved OsloMet storbyuniversitetet, ønsker vi å spørre deg om du vil delta i et forskningsintervju om begrepet det grønne skiftet og dets rolle i samfunnsdebatten.

I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for forskningsprosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og formål

Ved søk i databasen Retriever får begrepet «det grønne skiftet» 3383 treff i norske papirutgaver i 2016, mens det tilsvarende tallet har sunket med over 58 prosent, til 1410 treff i 2018.

Vi ønsker å finne mulige forklaringer på hvorfor begrepet, som norske medier omfavnet i 2014, ble kåret til «årets nyord» i 2015 og fortsatte å stige i 2016, nå nærmest ser ut til å kunne forsvinne ut av samfunnsdebatten like fort som det kom.

Vi ønsker å undersøke hvordan begrepet har blitt brukt, og brukes, i meningsinnholdet i et utvalg avisredaksjoner. Med avisenes meningsinnhold mener vi både lederartikler og kommentarer skrevet av redaksjonenes egne medarbeidere, samt eksternt/innsendt materiale (som debattinnlegg, kronikker, gjestespaltister o.l.).

Studien munner ut i en masteroppgave, som etter planen ferdigstilles i løpet av 2019.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Oslo Met – storbyuniversitetet, Institutt for journalistikk og medier.

Forskningsprosjektet gjennomføres av masterstudent Marte Veimo. Veileder er førsteamanuensis Andreas Ytterstad. Se lenger ned for kontaktinfo.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Avisenes meningsinnhold, som lederartikler, redaksjonelle kronikker, eksterne kronikker og debattinnlegg er en viktig arena for samfunnsdebatten. I dette forskningsprosjektet konsentrerer masterstudenten seg om hvordan begrepet det grønne skiftet har blitt brukt – og brukes – i meningsinnholdet i sju riksdekkende aviser. Studiens tekstanalyse har gitt noen interessante funn, som hun ønsker å belyse og utdype ved hjelp av intervju med aktører som har (en viss grad av) ansvar for og innflytelse over de utvalgte mediernes menings- og debattstoff. Denne forespørselen går altså til deg i kraft av din rolle i redaksjonen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at masterstudent Marte Veimo (etter nærmere avtale) vil gjennomføre et intervju med deg. Intervjuet vil anslagsvis kunne ta opp mot en time.

Det vil bli gjort lydopptak av intervjuet. Lydopptaket vil i etterkant bli transkribert.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil ingen personopplysninger eller andre opplysninger fra et eventuelt allerede gjennomført intervju med deg bli brukt i prosjektet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Oslo Met – storbyuniversitetet, Institutt for journalistikk og medier er behandlingsansvarlig institusjon.

Lydfiler vil bli slettet fra opptaker så snart de er lagret som passordbeskyttede filer på egne lagringsområder på institusjonens server, og på samme måte på institusjonens skylagringstjeneste. De transkriberte intervjuene vil også lagres på samme måte. I tillegg til masterstudenten vil veileder Andreas Ytterstad, også ha tilgang til dataene.

Aktuelle deltakere vil i kraft av sine stillinger lett kunne gjenkjennes, og vi ser det derfor mest hensiktsmessig å navngi deltakerne med navn og stilling/rolle i publikasjonen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen 01.12.2019. Alle data fra intervjuene vil da slettes fra institusjonens server og skylagringsstjeneste.

Dine rettigheter

Du kan be om å få lese og godkjenne eventuelle sitater som gjengis i publikasjonen.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Oslo Met, Institutt for journalistikk og medier har NSD (Norsk senter for forskningsdata AS) vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan du finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med Institutt for journalistikk og medier ved Oslo Met:

- Masterstudent Marte Veimo på epost marte.veimo@gmail.com eller telefon 951 29 525
- Førsteamanuensis/veileder Andreas Ytterstad på epost andreas@oslomet.no eller telefon 906 63 316
- Oslo Mets personvernombud: Ingrid Jacobsen på epost personvernombud@oslomet.no /telefon 672 35 534

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost personverntjenester@nsd.no eller telefon: 555 82 117.

Med vennlig hilsen

masterstudent Marte Veimo
prosjektansvarlig (veileder) Andreas Ytterstad

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Det grønne skiftet. Et moteords vekst og fall», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i *intervju*
- At opplysninger om meg publiseres med navn og tittel slik at jeg kan gjenkjennes

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, innen 1.12.2019

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Eksempel på intervjuguide

Semistrukturert guide til intervju med politisk redaktør i Dagbladet

1. Bakgrunnsinformasjon

- Navn og stilling
- Hvor lenge har du hatt stillingen?
- Kort om hva jobben din går ut på

2. Generelt om redaksjonens meningsstoff

- Kan du si noe om hvordan dere jobber fram avisens lederartikler og redaksjonelle kronikker?
- Hvordan bestemmes tema?
- Hvem/hva bestemmer hva avisen skal mene om ulike tema? Er det opp til den enkelte som skriver, eller ligger det en kollektiv enighet om hva avisen skal mene bak?
- I hvor stor grad og hvor ofte mener dere noe om klima?
- Har meningsredaksjonen en felles forståelse for hva dere skal mene om klima?

3. Om begrepet det grønne skiftet i redaksjonelt meningsstoff

- Hva legger du i begrepet det grønne skiftet? Hvordan vil du definere det?
- I løpet av 2015 og 2016 var dette et begrep som ble mye brukt i den offentlige debatten, også av denne redaksjonen. Hvorfor brukte du/dere dette begrepet?
- I hvilke sammenhenger er det mest naturlig å bruke begrepet?
- Mener du at det grønne skiftet er forenelig med fortsatt økonomisk vekst?
- Kan andre tenke annerledes?

- Kan du huske om dere har pratet om selve begrepet i redaksjonen? Hva ble diskutert?
- Har dere i tilfelle blitt enige om en felles definisjon for avisen, eller er det opp til hver enkelt hvordan man bruker det?

- På redaksjonell meningsplass brukte Dagbladet begrepet 11 ganger i 2015, men aldri i 2018. Har dere bestemt dere for ikke å bruke det, eller har det bare blitt slik? Mulige forklaringer?
- I 2018 stupte bruken av begrepet det grønne skiftet også generelt. Hva tenker du kan være årsaker til det?

